

SZEMERE GYÖRGY

*

A DOBAY-HÁZ

BUDAPEST

Rákósi Jenő Budapesti Hírlap Ujságvállalata
kiadása

—
M DCCCC II.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

SZEMERE GYÖRGY

A DOBAY-HÁZ

REGÉNY

BUDAPEST

Rákosi Jenő Budapesti Hirlap Ujságvállalata
kiadása

MDCCCI

1396. B

SZEMERE GYÖRGY

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

1935/5

M. N. MUSEUM KÖNYVTÁRA
I. Nyomtatványgyártás
1902 év 267 sz.

A család és udvara.

Dobay Alajos költő volt fiatal korában. Első boldogtalan szerelmének gyötrelmeiből állította össze „Elvira keserveit“. Azóta színméz lett minden szerelme. Fölhagyott hát a költészettel sőt ötvenhárom éves korában meg is házasodott, egy vékonyka szép gyermeket, a tizenhét éves Somorjay Idát választván életpárjával.

Ez évszámbebeli adatokból kitűnik, hogy szegény volt Ida kisasszony, mint a templom egere, Dobay meg vagyonos; de értethetővé lesz az is, hogy a vékony gyermek csak dámává fejlődött férje oldalán és nem asszonynya. (Lásd Schopenhauer.) De tisztességes maradt a dáma (a szó századvégi értelmében), pedig szép volt nagyon s hozzá szenvedélyes, mint egy nőstény jaguár.

Dobayénak tehát voltak érdemei is. Egyebek között az is, hogy jól és okosan nevelte föl leánykáját: az Incit.

...Inci tizenhét éves volt; szép, üde és ártatlan, mint egy fehér rózsabimbó, mely-

nek kelyhét még nem nyitotta föl a buja napsugár, melynek mézét még se méh, se pillangó nem szedte meg...

Hogy Dobay Alajos költő volt fiatal korában, az még nem szégyen. Különösen, ha megbánja az ember, hogy a jóízlés ellen vétkezett. Mások is követtek el közizlés elleni kihágást fiatal korukban, a mit ősz hajjal őszintén megbántak. És ilyen bünbánó volt Alajos ur is.

De hogy Dobayné csak dámává fejlődött és nem asszonynyá nemesedett öreg férje oldalán, az már nagy hiba volt. Kutfeje és okozója sok fájdalomnak és szenvedésnek. Ez volt oka szegény Kalvyl János s a kis Inci szerelmi regényének is.

*

Igy szól a történetük...

Dobayék feljöttek Pestre farsangolni. Természetesen a Nemzeti Szállóban vettek lakást és természetesen az első emeleten. Mert Dobayné ő nagysága, a ki sáros-megyei nagyuri családból származott, csak nem mehetett második, vagy éppen a harmadik emeletre lakni.

Miután azonban ez a luxus nem állott arányban az öreg tárcájával, evésben spórolták meg azt, a mit lakásban pazaroltak.

Ő nagysága mindjárt az első napon, két órai fáradhatatlan barangolás után kisütötte, hogy a legolesőbb és mégis legkövé-

rebb pogácsák és sambrullók egy bizonyos Zitterbarth nevezetű ó-utcai cukrászdában kaphatók.

Itt szereztetett tehát be naponkint huszonnyole krajcárért négy pogácsa és négy sambrulló, a mi a kedves, takarékos családnak csukott ajtók mögött elköltendő reggelijét képezé.

Az ebéd már difficilisebb kérdés volt, mert a nagyvilág előtt mutatni kellett. De ez a kérdés is elintéztetett olyképpen, hogy azon esetben, ha egyedül ebédeltek, egy félreeső fülkében három leves, egy marha-hus, egy pörkölt fogyasztaték tizennégy darab kenyérrel, (Dobaynak hét kellett) 1 forint 22 krajcáros költséggel; ha azonban udvarló került az asztalhoz, öt forintos költségelőirányzattal hal vagy rák, ragouts-k, krémek vagy parfaits-k fogyasztattak érmelléki bakator, sőt néha szervietbe gondosan elbujtatott magyar vignettás „francia“ pezsgő kíséretében.

A mama akarta így és Dobay már nem is igen bánta. Csak evett és ivott, mint az elszánt kefekötő, a ki ugy se kerülheti már ki a kridát.

Az uzsonna és vacsora tekintetében voltak Dobayék a legfényesebben sorozva.

Van ugyanis Pesten egy böles intézmény: a zsurfix.

A zsurfix a cifrán öltözött éhes gavalérok és kisasszonyok népkonyhája. A hol

is káviárral és sonkával, vagy vajjal és szardiniával, vagy szardellával, vagdalt tojással bekent kifli és zsömlyeszeleteket, továbbá kuglereket, Albert-cakest lehet kapni teával, vagy anélkül. Van ott továbbá egyiptomi cigaretta is „ázsiai“-val töltve, vagy „ázsiai“, „török legfinomabb“ magyar pipadohánnyal töltve. Szivarok is vannak, azokon meg kravátlik. Egyrészt, mert a nyakravalótlan szivar nem szalonképes, másrészt, mert a nyakravalókat gyűjteni szokás valaki számára.

Hát ilyen zsurfix van minden rendű és rangú társaságban. És jut mindennapra kettő-három. Ez okból volt könnyű Dobayéknak az uzsonna és vacsora-téma olcsószerrel való megoldása.

A zsurfix ugyanis öttől kilencig tart, azaz négy óra hosszát, de bármikor sans-*façon* otthagyható.

Dobayék tehát aképp cselekedtek, hogy a négy órát kétfelé osztották. Öttől hétig az egyik zsurfixon beozsonnáztak, héttől kilencig pedig a másik zsurfixon bevacsoráztak.

Miután azonban Dobay, az expoéta, kuglereket nem evett, ennek fejében Burisek hentestől (csak tőle, mert a többi mind csalt), szabad volt neki egy szafaládét venni pótvacsora fejében, a mit ő egy óriás-kiflivel egyetemben, szintén zárt ajtók mögött, el is fogyasztott rendesen, rágyujtván

utána egy zsurfix-keletű nyakravalós havannára. Ő is szenvedélyes gyűjtő volt ugyanis, de a kravátli kedvéért elhozta a szivart is.

Ilyenformán az élet nem volt valami drága, mindaddig, a míg a piknikek ideje be nem következett.

A mikor azonban ez bekövetkezett, a háromszor tíz forintok és ugyanannyira rugó mellékköltségeknek tárcájából való kihuzogatását úgy meguntá Dobay, hogy fogta magát és megtartván pénzéből 55 forintot (ötvenet utiköltségre, ötöt saját egyéni szükségleteinek fedezésére), a még fönmaradó 772 forintot odacsapta felesége elé, kijelentvén, hogy vagy férjhezmenjen az Inci azalatt, míg az tart, vagy ne menjen férjhez, de többet nem ad; először, mert humbug és világesalás az egész pesti existenciájuk, másodszor, mert nincs több. Ő pedig a Szélvészt és a Sárkányt el nem adja (nincs az a leánya a világnak!), de meg se venné őket senki.

Miként a rablóhadjáraton csavargó csuka a kiszemelt prédára, úgy csapott Dobayné a 772 forintokra. Kedves és hizelgő lett egyszerre; költőjét Mucikának szólította, sőt könyekkel is áldozott ennyi nagylelkűség megünneplésére.

— (Majd megmutatom én, hogy mi az a beosztás; a fele se fogy el és menyasszony az Inci! Meglátod, hogy mit birsch bennem, te nemeslelkű férfi: ideálja a férfiaknak;

hogy véres verejtékkal szerzett pénzed minő kamatokat hajt az én kezemben! Bizd csak reám!)

És Inci, a szegény Inci, a ki ártatlan volt, mint egy fehér rózsabimbó, csak hallgatja, mint viszik vásárra, mint dobják piacra szüzi lényét, akár egy kihizott barmot, — s a mig hallgatja, a szemérem és harag pirja önti el fehér arcát és homlokát. De nem szól semmit; a keserü poharat hallgatagon üríti ki, mint egy jól nevelt leánykához illik, kinek szüleit nem szabad megsomoritania.

Nem is szomorítja, csak ő maga szomorodik. Sir is éjnek idején, a mikor esöndes zokogását elfojtja anyjának jóllakott szuszogása s atyjának a szomszéd szobából áttörő hortyogása. De nappal társaságban kedves és vig mindig; fényt és boldogságot áraszt maga körül, — hiszen oly szép volt, oly fönségesen szüziés.

Volt is udvarlója elég. Olyanok, a kik szerelmesek voltak beléje, és olyanok is, a kik szerelemre már képtelenek lévén, mint a sziv nyomorékjai, hiúságból forgolódtak a szép leány körül.

Hárman valának a szerelmesek: Kertész Andor miniszteri segédfogalmazó, Sipiczky gróf, ki rokonságban volt a lengyel királyokkal (a nagybátyja Sangusko herceg, unokatestvére pedig Sapiéha Ábel herceg,

az Adám fia) és végre Kalvyl János báró, a piktor.

Az apa Kertész Andort szeretete volna vőnek, mert jó, nyiltképü, kövérke ember volt ez a Kertész Andor és bácskai létére se nem ivott, se nem lumpolt, de az ezer lánc bácskai földje megvolt.

A mama Sipiczkyt jobban kedvelé. Először, mert Sipiczkyre majorátus néz, ha tizenhatodik Sipiczky Boleslaw, a nyomorék (a ki már legföljebb kilenc évig élhet) elhalálozik, de főképen, mert Sipiczky olyan fejedelmi megjelenés, hogy a leányához méltó csak ő lehet egyedül. Az igaz, hogy kopasz volt és hogy fogai aranyval voltak összefoldozva; de mit tesz az, a mikor oly festői eséssel lógott rajta a Frankféle ruha, s a mikor oly végtelen eleganciával ült arisztokratikus fején a fényes cilinder.

Kalvyl János bárót ellenben sem papa, sem mama nem protezsálák vala. A kis Inci azonban elpirult, valahányszor a szemébe nézett.

Papa és mama azért nem protezsálták Kalvyl Jánost, mert szegény volt, piktor volt és jelentéktelen, vézna, sápadt ember. Hogy a szemei fényes lángban égtek, azt ők észre nem vették. Inci pedig éppen azt vette észre és csakis azt.

A három szerelmes udvarló irányában Dobayék olyatén családi taktikát követtek,

hogy a mama mindhármukhoz egyformán édes és szives, a papa ellenben egyformán zárkózott és hideg volt.

Kertész és Sipiczky, a kik mesterségükre nézve stréberek és parthiejügek is valának, — rövid időn ama meggyőződésre jutottak, hogy a leány és a vele járó köz-tudomásu 3000 hold a tornyos kastélylyal azé lesz, ki a papa hidegségét képes lesz megtörni, egyszóval, kit a papa megszeret.

— Itt az öreget kell megdolgozni, — gondolta Kertész Andor és egy tervet eszelt ki.

— A vén szamarat kell megnyergelni, — mormogá Sipiczky s azonnal kész volt ő is a tervével.

II.

Elvira-stakes.

Kertész Andor, tervét megvalósítandó, beállit az Eggenberger-féle könyvkereskedésbe és kéri Dobay költeményeit.

— Dobay? Dobay? Ilyen ember talán nincs is. Azaz, hogy volt egy altábornagy Pozsonyban, de az nem irt költeményeket, — állította Hoffmann ur, az egyik Eggenberger.

— Dehogy nem, kérem. Dobay Alajos költő volt, az ötvenes években; ő írta meg az Elvira keserveit, tizenhat énekben.

— Kérem, az ötvenes években mindenki keserveket irt, de az Elviráét nem írta meg senki.

— De igenis, hogy megírta, — vágott közbe Molnár ur, a másik Eggenberger. -- 1851-ben jelent meg Heckenastnál, de miután két év alatt csak két példány fogyott el belőlük, eladták a keserveket Pollitzer antikváriusnak, darabját 3 krajcárjával, a ki viszont, tudomásom szerint, később

kilószámra engedte át azokat, gondolom 1855-ben, Varga sajtosnak.

Kapta magát Kertész Andor — bene informatus — és befordult egy kávéházba. Ott rendelt egy kupica szilvóriumot s egy cim- és lakjegyzéket. A szilvóriumot megitta s aztán elkezdte a lakjegyzékben kutatni a Pollitzer antikvárius tartózkodási helyét. A 97-ik Pollitzer Mór neve után csakugyan ott volt, hogy: ódondász, Károlykört 5.

Beállit Pollitzerhez.

— Pollitzer urat keresem.

— Én vagyok. Mi tetszik?

— De hisz ön fiatal még. Nem is igen élt még 1855-ben. Nincs kérem egy öregebb Pollitzer antikvárius?

Ifj. Pollitzer nagyot nézett. (Mi köze ennek a koromhoz?) De felelt:

— Az apám az öregebb volt.

— Ugy, hát nem él már a kedves atyja?

— Élni él. Csakhogy most már Hausherr és nem antikvárius.

— Hausherr? Nem lehet megtudnom, hogy melyik házban?

— De lehet.

— Fontos beszédem volna vele.

— Az már nem lehet.

— És miért, ha szabad kérnem?

— Mert a mióta fölvtágták a nyelvét, nem tud beszélni.

— Hm! — szóla s törölgeté üstökét Ker-

tész Andor, — azért nem tud beszélni, mert fölvtágták a nyelvét? Különös!

— Miért különös, ha egyszer rákja volt. Különben akár különös, akár nem... Tetszik valami? Van egy Cassanovám illusztrálva s egy Mantegazzám diszkötésben, — alkalmi vétel...

— Köszönöm szépen, jelenleg Dobay Alajos ama költeményeire volna szükségem, a melyeket kedves atyja vett meg 1855-ben Heckenasttól, — de 1855-ben Varga sajtos urnak kilószámra tovább adott. Megfizetném duplán, ha netalán maradt volna egy példány belőlük.

— Dobay? Olyan nem létez, — állítá teljes asszüranszszal ifjabb Pollitzer, — becsapták az uraságot.

— De létez, kérem, az Eggenberger urnál mondták.

— Akkor létez. Ha öt forintot ad az ur, rászánok egy napot a keresésre. Hátha meg-hagytunk egy-két példányt magnak!

— Helyes, én is keresek...

És kerestek délutáni két órától kezdve este félőtig. Hol a könyvállványok tetején végeztek ekvilibrisztikai gyakorlatokat, hol az asztalok és pultok alatt hasaltak: úgy kerestek.

Végre siker koronázta fáradságukat. Ifjabb Pollitzer egy Orbis Terrarum alatt megcsipett három példány „Elvira keser-vét“.

— Hallalihó! Itt van a „Dobay“! — kiáltott föl diadalittasan.

— Itt meg az öt forint, de először kefélje ki.

— A Dobayt, vagy az ifjurat?

— Mindakettőnket. Bizony én is poros vagyok.

— No, szeretném hinni, hogy igen poros. De kefém nincs.

— Akkor venni kell egy kefét.

— Nem hagyhatom az üzletet.

— Adok öt forintot, ha kikefél. Így csak nem mehetek az utcára.

— Ez beszéd. És a kefe az enyim marad?

— A magáé.

— Ná! Ha vevő jön, mondja neki várni, ha eladó, gorombáskodja ki. Mindjárt térek vissza.

Egy pár perc múlva Kertész könyvestül szépen kikefélve, boldogan távozott a boltból. Boldogan és önérzetesen, hogy ily fölzégesen sikerült tervének ez az első, valóságos detektív-munkálatot igénylő része.

(Haj, hogy lefőzi majd Sipiczkyt, hogy behizelgi majd magát az öreg szívébe! Nevetséges is volna, hogy olyan Sipiczkyféle jött-ment szamarat egy Kertész Andor ne tudna lefőzni!)

Még aznap este vacsorára lévén hivatalos Dobayékhoz, bevág az új akvizícióból egy alkalmas citátumot, hogy azt majd egy

jól megválasztott alkalommal eldekklamálja Dobaynak.

Az „Elvira keservei“ 15-ik énekében talált egy alkalmi zengzetet:

A méh, ha beteg,
Rászáll a virágra,
Ha szirma remeg
Szerelemre vágyva.

— — — — —
Aladár beteges
Szivére a balsam
Elvira kebele,
Im így szól a dallam

Ezalatt ifjabb Pollitzer egy újabb látogatást kapott.

— Pollitzer antikvárius urat keresem, kérem. Azt, a ki már 1851-ben is élt.

— Ennek is fiatal vagyok, — esodálkozott ifjabb Pollitzer, de csakhamar átlátta a helyzetet.

— Az már nem antikvárius, de Haus-herr.

— Lehet vele beszélni?

— Nem lehet.

— Miért?

— Mert néma, mint az ágyu.

— Siket? Az nem baj, majd ordítok.

— Hiába ordít, mert néma.

— Mint az ágyu?

— Hát az ágyu talántán nem néma?

— Az igaz. Hát majd irok neki.

— Nem a Dobay költeményeit keresi uraságod?

— Ördöge van, — azt keresem.

— Mindjárt gondoltam. Hja, azt most nagyon keresik! Hm, hm! De már nem létez az egész országban csak egy példány.

— Megveszem.

— Hja, könnyü azt mondani... ilyen könyvrégiséget nem szívesen szállítunk. Magunk is passzionisták vagyunk. A muzeum...

— Ne okoskodjék. Mit kér érte?

— Ne okoskodjak? Már miért ne okoskodnék a saját boltomban? Na! Jusztament sem adom.

— Adok tiz forintot.

— Papperlappap! Tiz forintért egy Shakespearet sem adok. Egy Dobayért ígér tiz forintot?! No, maga jól érti a könyveket, azt konstátálom magának!

A kékvér forrott Sipiczkyben (mert ő volt), de — tekintve, hogy neki is szüksége volt tervéhez a „Dobay“-ra — türtőztette magát. Egyet nyelt és beszédét eképpen folytatá:

— Tudom, hogy mit ér egy Shakespeare és tudom, hogy mit ér egy Dobay. Egy Dobay nekem tényleg többet ér a világ összes Shakespearejénél. Hát megfizetem. Mit kér érte?

— Magának huszonöt forintért s egy nadrágért odaadom.

Nagyot néz Sipiczky.

— Miért éppen nadrágért?

— Mert a míg a pultok alatt kikeresem a „Dobay“-t, lyukat kap ez a hét forintos nadrágom a térdepüléstől.

— Helyes. Itt a harminckét forintja, -- szólt Sipiczky s elnevette magát.

Ekképpen szerzé meg fölemelt áron Dobay költeményeit Sipiczky gróf, a másik tervező. De nem sajnálta érte a pénzt, mert meg volt győződve, hogy ezerszeres kamatokat hajtand.

Miként Kertész, ő is vigan ballagott haza, ugyanazzal a tervvel agyában, egy hasonló detektiv-munkálat dicsőséges sikerében tetszelegve magának. Csakhogy ő már más alkalmi zengzetet keresett ki a keservekben; a madárdalt.

Elvira, édes bájleány,
Eljövök pünkösd hajnalán,
Rászállok kicsiny ablakodra.
Kopogtatok, kopogtatok,
Mig kinyitod, mig kinyitod
S hű lovagod, hű dalnokod
Szobádba s szűdbe nem bocsátod.

Ezt bevágván, miután ő is hivatalos volt, szintén a Nemzeti-be ment Dobayékkal vacsorálni...

A társaság már együtt volt. Dobay bakatort ivott. A mama „borjusteak à la Provençale en sauce Suwaroff“-ot evett pommes soufflées-val, leányával közösen. Kertész jóízűen és aprókat nevetett, mint minden kövérke ember, ha jól érzi magát. S ő most igen jól érezte magát, mert Inci-

nek ő lett a szomszédja az elkésett Sipiczky helyén.

Sipiczkyt ez ma éppen nem alterálta. Szinte örült, hogy Inci balján meg Kalvyl János ült és hogy eképpen az apa mellé szorulván, rögtön hozzáfoghat a nyergelés nemes mesterségéhez.

— Kisztihand nagyságtoknak! — Udvözöllek, kedves urambátyám!

— Szép, hogy eljött, nagyon szép magától, — édeskedett a mama.

— Tedd le magad! Nem a legjobb hely, de hát csak két oldala van a leányomnak, — invitálta a papa.

— Oh, kérlek, vis-a-vis őnagyságával és te melletted: ez a legjobb helyzet. Két legnemesebb érzékem: látásom és hallásom igénybe véve így van a legjobban és legkellemesebben.

— Bravo, gróf Sipiczky! Jól volt mondva; szellemes, comme toujours, — hizeleg és büszkélkedik Dobayné...

Vigan folyik a társalgás. Kertész pezsgőt hozat.

Dobay szidja, hogy erős, de azért a fele palackot ő issza ki; majd ő is hozat egy szalvétába göngyölt kétes eredetű palackot, de ennek már a háromnegyedét issza meg.

A második palack pezsgő bontásakor kedvező alkalmat találván Kertész, szavalni kezdi a tizenötödik ének harmadik strófáját.

Persze, hogy tetszett mindenkinek. Nemesak a vers, hanem a különösen jól megválasztott à propos.

Csupán Dobay papa nézett gyanus szemekkel, mint egy elvénhedt és jó utra tért betörő, a ki fiatalkori betörőcimboráját ismergeti s azon gondolkozik, hogy letagadja-e a cimboraságot, vagy vállalja?

Hát inkább nem vállalta. Igaz, hogy rá sem ismert egészen.

Ráismert azonban a másokra. Ez volt a legjobb verse, a mit valaha írt. Ez az egy strófa volt az egész könyvében, a mit nem szégyellett.

Midőn Sipiczky — a költészet rejtett gyöngyeiről beszélve — mutatóul előadta a „Madárdalt“ és érzelgős, affektált hangon ébresztgette vele a költői közhangulatot: magasra hágott az expoéta amugy is széles jókedve. Két illemkönyvet vágatott be vele felesége: a Müller urét s a Wohl kisasszonyét, de mindkét nembeli egyszerre kipárolgott fejéből azon való örömeben, hogy a madárdal nem veszett el az emberiségre nézve. Ime citálják!

Olyat ütött örömeben a vézna Sipiczky vállára, hogy csak úgy horpadozott tőle az egész ember.

— Az áldóját, hát te belőlem citálsz?!

— Ugyan, Lojzi, miféle tón ez? — sápi-
tott a kedves felesége.

— A Ponciusát! Honnan veszed a ver-

semet? — szorongatja az öreg Sipiczkyt. — Tudomásom szerint rég kihaltak a verseim. Az utolsó példányon kalácsot sütött a feleségem Lasnakon és — jól emlékszem — csak a verseim sülték meg, a kalács nyersen maradt.

— Kérlek, bátyám, azoknak a verseknek kár volt megsülniök. Én mondom azt, mint a kiben szintén van költői véna. Nem oly gazdag, duzzadó ér, mint a tied, de...

— No öcse, te vagy az első, ki verseimet dicséri. Erre igyunk!

— Nem érett meg a kor. Am egy-két decennium gyakran elég, hogy a kor romlott izlését gyökeresen följavítsa.

— Halló, fiú, te hizelegsz, ha jól veszem észre!

— Soha; azt az egyet nem teszem. Egy Sipiczky gróf nem szokott hizelegni.

Kertész, ki e párbeszéd elején azzal foglalkozott, hogy Incire oly lapos pillantásokat vetett, mint egy cselédkenyér, úgy elcsudálkozott Sipiczky szavain, hogy nyitva felejtette a száját, a miben pedig éppen egy fél kugler volt. Lenyelte a kuglert s egy pillanat alatt megértette, hogy áll a bál: eszméjét ellopta tőle Sipiczky. Azaz, hogy el se lophatta, hiszen el volt az a fejébe zárva. (Nyilván az egyszer találkoztak a nagy szellemek.)

— (Hja, mi marad egyéb hátra; most már versenyt kell lovagolni. Kinek a lova

jön be előbb? Ki kell érdemelni az Incit. Hajrá!)

Es megkezdődött a versenyfutás. Szól Kertész:

— Hogy mennyire keresettek költeményeid, kedves bátyám, azt egy, bár prózai, de esalhatatlan ténykörülmény bizonyítja: költeményed könyvpiaci árfolyama.

— Hatvan pengő krajcárért árulta Heckenast, de csak két példányt tudott el-sütni belőlük, — magyarázza az öreg ur.

— És ime, most tiz forintért se kapni, — állítja Kertész.

— Hát ezt meg honnan tudod? — kérdi Sipiczky meglepetve.

— Annyit fizettem érte, — volt az egyszerű válasz.

De most már Sipiczky tátotta föl a száját. (Ez a gazember egy tervet eszelt ki vele!)

De nem azért volt Sipiczky lengyel, hogy zavarba jöjjön. Mint a villám, úgy cikkázott át agyán egy gonosz terv: a kis embert megszegyeníteni és fölpaprikázni. Szatirikus mosolylyal jegyzi meg oda-vetőleg:

— Huszonöt forinton alul nem kapható az „Elvira keserve“.

— Mi a menydörgős menykő! Be vagy-tok ti rugva, vagy én volnék részeg! Miket karattyoltok itt össze-vissza? — lármázott az expoéta.

— Én ma annyit fizettem, sőt harminckét forintot fizettem a könyvért, — bizonyozik Sipiczky.

— Pollitzernél? — kérdi Kertész.

— Igenis.

— Akkor becsapott, én ugyanott...

— Engem nem csapott be; nekem megér annyit, — szakítá félbe Kertészt satirikus mosolylyal a lengyel.

Most veszi észre Kertész, hogy bolondot mondott, nosza kijavítja a hebehurgyságát.

— Én százat is adtam volna érte, de ha valamiért csak tízet kérnek, akkor csak annyit adok. Bolond az, a ki magára licitál.

— Nem kérhettek csak annyit, — jegyzi meg szörnyű flegmával Sipiczky.

— Hát azt állítod, hogy nem mondok igazat? — pattant föl a kis Kertész; — tudomásul veszem.

— A mint tetszik.

De már erre észrevették a hölgyek, hogy ebben a pezsgő tüzétől izzó légkörben lehetetlen tovább maradniok.

Fölkeltek. Kalvyl János is fölkelt. Incinek föladta felöltőjét. Inci rámosolygott s elpirult. És mikor a bucsuzásnál, csak egy pillanatig bár, de kezében felejtette a szép leány kis kezét: Kalvyl János is elpirult. Nem úgy, mint a gyermek, de mint a férfi, kinek összes szivevére arcába szökik, ha pirul.

Az öreg még ott maradt a két vetélytárssal.

Eleinte feszült volt a hangulat.

Kertészbén fölfortyant a bácskai virtus: elhatározta, hogy kihívja a lengyelt.

A lengyel pedig, sejtven a bácskai szándékát, azt határozta, hogy tréfával üti el a dolgot, olyan tréfával, a mi vetélytársát nevetségessé teszi, őt meg emeli szellemileg.

— Hát holnap vereksziünk? — kezdi meg a beszédet Sipiczky.

Kertész nem szólt semmit, de annál többet s annál hangosabban Dobay:

— Ha verekesztek, verekedtek. Semmi közöm hozzá. De annyit mondhatok, hogy nem ismerlek többé, ha megverekedtek. A ki bőrét minden bolondságért a piacra viszi, az nem komoly ember. Es nem komoly embernek nem engedem meg, hogy a leányomnak csak közelébe is jusson. Punktum!

— Nekem eszem ágában sincs a verekedés, — mentegetőzik Sipiczky naiv képpel. — Azt az olesó dicsőséget a jogoncoknak hagyom.

— Hátha én most inzultálok a gróf urat, akkor sem? — kiáltja a már teljesen kiürült étteremben vérpiros arccal a kövérke bácskai.

— Ah, művelt ember nem inzultál soha, — állítja Sipiczky nagy képpel.

Kertész szégyenkezve és csodálkozva,

hogy ily föltétlenül biznak műveltségében: azonnal lelohadt, mint az ökörhólyag, melybe gombostűt szurnak. Kezét nyujtja vetélytársának és szent lett a béke, megpecsételvén egy újabb palack Mummal.

Ideje is volt, mert az öreg ur, kit a torzsalkodás oly kiméletlenül zökkentett ki későn fogamzott dicsősége légvárából, már haragudni kezdett. De ime, a békekötéssel visszatért régi jókedve s újra fölvette „Elvira keservei“-nek fonalát.

— Hát mit gondoltok, miért oly kutya drága az én könyvem?

— Csak azért, a miért minden portéka drága szokott lenni, mert jó, — hizeleg Sipiczky.

— Mert remekmű és ritka, — tóditotta Kertész.

— Hát ti olvastátok?

— Hogy olvastuk-e?

— Én háromszor átolvastam.

— Én hatszor.

— De hol a manóba tettetek szert a költeményeimre? — kérdi az álmélkodó poéta.

Megmondták neki. Az öreg följegyezte: Pollitzer, Károly-körut 5.

— Hát melyik rész tetszik nektek legjobban?

— A mikor Elvira kétségbeesik...

— A mikor Elvira oly elementáris erővel kesereg . . .

— Hásze' mindig kétségbe van esve és furt kesereg, — ez nem kritika.

— A mikor szívét kiönti, — korigálja ki magát Sipiczky ama biztos tudatban, hogy egy kesergő Elvirának ki kellett valahol szívét öntenie.

— És a mikor bujában meghal, — eszelte ki Kertész ugyanama logikával az elhalálozás valószínű, sőt biztos bekövetkezését.

— Tény (bár nem emlékszem rá egészen), — konstatálja az öreg ur, — hogy ez a két legszebb része költeményemnek. No, meg a „madárdal“. E' mmár aztán igazán döfi . . . Igyunk, gyerekek!

És tovább ittanak a gyerekek.

Országos Széchényi Könyvtár

III.

Fenn a kasban.

Ittasan a bortól és örömtől, ifjui reményekkel s egy jól megkoncipiált tervvel agyában, tántorgott föl hálósobájába az öreg expoéta.

A terv az volt, hogy mégis csak eladja a Sárkányt és Szélvészt s uj, diszes kiadásban kinyomatja „Elvira keservei“-t az árukön.

— Az ördög hitte volna, hogy a kor izlése ennyire megváltozott négy decennium alatt! Meghaladtam a koromat négy decenniummal, az arkangyalát!... Hiába, a zseni kitör és eget kér! — duhajkodott magában Dobay Alajos, az ötvenes évek félreismert nagysága.

Még soká ábrándozott, mielőtt elaludt volna. S álma édes volt, mint a méz. Angyalok zenéje mellett cigányozott reggelig. Kisbögös nélkül, az igaz, de a kisbögöst: a legmolettebb és legnyájasabb angyalkát ölébe ültette, hát azért nem szólt a kisbögő.

Azonban az álom se tarthat örökké. Eppen ama pillanatban, a melyben a kibőgős hosszú, szenvedélyes szerelmi ostrom után végre beleegyezését adta, hogy ajkainak mézét tiz forintok ellenében megszedhesse szerelmes szeladonja, — éppen a leggyönyörteljesebb percben, a midőn ajkaik esuesoritva, mint villámossággal telt felhők egy villámszikra tüzével egymásra csapni szándékoztak volna: kellett fölébrednie szegény Dobaynak egy nem annyira villámos, mint türelmetlen és ideges rángatástól, a mely is ő nagysága kegyes kezeitől származott.

— Ejha, asszony! Még öt percig hagyhattál volna; éppen a legjavát szakítottad félbe, — dörmögött az öreg, de nem haragudott, mert előtte a dicsőség és remény, a gazdagság, a fény.

Előbb azonban az árnyat kellett kiállania. Mert sötét és borus felhői felesége arcának harcra keltek az égi világossággal. De hiába, az égi világosság maradt a győztes s a felhők haragosan vonultak odább.

— Ugyan szépen nézett ki tegnap, mondhatom. Nem szégyelli magát: egy nagyleányos apa létére úgy leinni magát?

— („Sirom, sarom, sallalárom,
Jobb batáron mint számáron“...)

— Maga még most is be van rugva...

— („Részeg vagyok, rózsam, mint a csap,
Sampanyerrel teleittam magamat“...)

— Jobb, ha azonnal felöltözködik s elmegy a gőzfürdőbe és haza nem jön, a míg teljesen ki nem józanodik.

— (Fürdik a holdvilág az éj tengerében“ ...)

— A leánya előtt csak nem akarja eljátszani a tekintélyét?...

— („Eljátszottam már azt régen.

Attól ugyan ihatik kend, ihatik kend“ ...)

— Maga nemcsak részeg, de bolond is. Ugy énekel, mint a parasztok.

— Se részeg, se bolond nem vagyok. Boldog vagyok, Idám. Jer keblemre... Szeretlek.

És az asszony: a fiatalos, menyecskes asszony, a kit évek óta nem érintett férfi csókja, ölelése, nem ellenkezett, nem tért ki az öreg ember csodálatosan fiatalos, tüzes ostromlása elől, odatapadt a keblére s élveztegen nyujtá csókra ajkait.

*

Reggelire nem pogácsát kapott a Lojzika, hanem teát, sonkát, pástétomot és két tojást. Jóllakva és megelégedetten, az asszonynak egy szót se szólva (meglepetésnek tartogatta a dolgot), indul munkába az „Elvira keservei“ ügyében.

Először is a sürgönyhivatalba ment. Ott föladta a következő sürgönyt:

„Botos István urnak

Lasnak.

A Szélvészt és Sárkányt adja el. Ha nem veszik, adjon el valami olyat, a mit

megvesznek. Ha semmi ilyes nincs, adjon el valamit, a mi lesz, például a jövő évi receptét. És küldje az árát expressz postafordultával. Adósságot csinálni, hitelt igénybe venni nem szabad.

Dobay.“

Ezután kikaparásztta tárcájából Dobay azt a névjegyet, a melyre Pollitzer antikvárius nevét és lakását följegyezte volt: Pollitzer Mór, Károly-körut 5.

— Nincs ugyan messze, — gondolá Dobay, — de miért ne mehetnék kocsin odáig is. Hisz pénz lesz, mint pelyva. Az „Elvira keservei“ legalább is tízezer forintot fognak jövedelmezni.

A Szervita-téren fiakkerbe vágta hát magát s a Pollitzer boltja elé robogott.

Pollitzerhez — mióta megvan a boltja — fiakkeren még élő nem hajtattott. Nem csoda hát, hogy ifjabb Pollitzer megbámulta a fiakkert és grófnak nézte a fiakkereszt.

— Jó napot, Pollitzer ur, maga az?

— Szolgálatjára, méltóságos gróf ur.

— Csak hagyja, hagyja, — intett Dobay Alajos.

Hogy miért intett és miért mondta, hogy: „hagyja — hagyja“, azt nem tudni, mert Pollitzernek eszeágában se volt kezét csókolni. Nyilván azt gondolta az öreg ur, hogy ha már grófnak nézik, megtehetik vele azt a csufot is.

— En egy raritást keresek, Pollitzer ur.

— A Dobayt?

— A Dobayt! Hát honnan tudja?

— Ez most a legnagyobb raritás a világon. Az egész földtekén csak egyetlenegy eladó Dobay létezik: az én birtokomban, -- így szavalt ifjabb Pollitzer s ezzel kecsesen a középső és mutató ujja közé fogva egy könyvet, kétszer-háromszor meghimbálta a levegőben, majd megcirógatta szépen, mint egy pejesikót, csak éppen, hogy meg nem kínálta cukorral.

— Hát keresik a Dobayt? — kérdi ragyogó arccal az öreg.

— Hogy keresik? Micsoda kérdés? Szeretem hinni, hogy keresik... Csak volna belőle vagy ezer, mindjárt becsuknám a gseftet.

— És miért csukná be a gseftet, kedves barátom?

— Hát, mert házat vennék a Dobayn.

— Házat venne a Dobayn?

— Természetes, hogy persze. Nem szabad nekem Hausherr lenni?

— Dehogyan, édes fiaeskám, hanem ezer Dobay árán nem lehet házat kapni.

— Hát a Haas anyjiért nem adja oda a házat, de a Hanser kevesebbért is odaadja a házát: a Dohány-utca 16. számot. Igen jó objekt, tíz percentet hoz.

— És mennyibe kerül?

— Ötvenezer forintba.

Az öreg nem válaszolt, mert előbb komputust kellett csinálnia. Fölállítá a hármasszabályt: Ha ezer Dobay árán 50.000 forintos házat lehet venni — akkor egy Dobayn x forintos házat lehet venni? Szorzott, osztott és kijött, hogy 50 forintosat. Ilyen ház ugyan alig van, de legalább kisült (s ez is valami), hogy egy Dobaynak az ára ötven forint.

Méreg, hogy az ember saját költeményeinek egy hatvan krajcáros példányát ötven forintért kénytelen megvásárolni. De hát mit tegyen? Az utolsóról keletlen kalácsot evett, az utolsóelőttiek pedig idegen kézen, idegen könyvtárban őriztettek. Kölsön csak nem kérheti saját költeményeit és pláne leánya udvarlójától.

Alkudni szintén nem mert az öreg, először, mert grófnak nézték, másodszor, mert belátta, hogy a földtekének utolsó Dobayjára ugyanis hiába alkudnék.

Savanyu arccal bár, kivette tárcájából az utiköltségre félretett ötvenesét és hanyag elegánciával odadobta Pollitzer ur elé.

Pollitzer ur megfricskázta a ropogós bankót, aztán a világosság elé tartotta. Ismét megfricskázta és meggyőződve róla, hogy nem hamis, megcsalatkozott ábrázattal ejtette a pudlira.

— Méltóságos gróf ur — ez nem sok!

— Nem sok? De hisz inkább méreg sok,

— ijedezett Dobay, kinek zsebében már összesen csak 3^{frt} 75 krajcár honolt.

— Hát kérem, tekintve, hogy a méltóságos ur első kundsajt és hogy ily magas összeköttetést föltartani akarok: pénzbe nem kívánok többet, de engedje meg gróf ur, ilyen ritkaság eladásakor szokásba van nálam egy kis ajándék-ráadás, hogy vigasztalva legyek a...

— Jó, küldök tizenkét nyulat az uradalomból, — sóhajtott föl az öreg Lojzi.

— Hm, kérem szépen, a nyul nem kóser — a liba kóser.

— A liba kóser? Nem bánom, küldök hat libát.

— Tizenkettőt tetszett mondani...

— A milliomát, legyen hát tizenkettő. Ide azzal a könyvvel.

— És mikor kapom a libákat, kérem alásan?

— Sürgönyözzök, hogy küldjék azonnal.

— Talán föltennénk a sürgönyt.

— Föl? Az áldóját! Hagy irom:

„Botos István ispán urnak

Lasnak.

Pollitzer Mór, Károly-körut 5. cimre
12 hizott libát küldjön azonnal.

Dobay.“

— Itt a korona, küldje el.

— Kisztihand, gróf ur! Annyit mondhatok, hogy jó vásárt méltóztatott csinálni. Tessék: itt a Dobay! Kisztihand!

— Csak hagyja — hagyja, kedves barátom.

Saját költeményeinek véres verejtékkel, azaz drága pénzen és naturáliákon megszerzett birtokában foglalt újra helyet Dobay Alajos kocsijában, s egyenest Singer és Wolfner könyvkiadó urakhoz hajtatott.

Ott félóraig tárgyalt, míg meg-egyezett velük olyképpen, hogy a kiadás szerző tulajdona marad; a nyomtatási költség 478 forintot fog kitenni; az elárú-sításért 45 százalék jár stb.

Dehogy engedte volna a szerzői tulajdon-jogot! (No, nem is kérték tőle.)

— (Csak nem vagyok bolond fix ösz-szegért eladni a kiadás jogát, hogy a kiadó hizzon verseimen s ő vegye meg a Dohány-utca 16. számú házat. Olyan nincs.) Do-hány-utca 16., — szólt oda a fiakkernek. — Már csak megnézem a házamat.

Nem volt rossz ház. Mindössze, hogy az egyik boltjában sajtos volt, a másikban meg libahentes, — vagy hogy hívják azt a mesterembert, a ki libaszirt, libaszalámit és libaszafaládét árul. Ezekről támadt egy kis rossz szag a házban, no de azon lehet segíteni.

— Majd fölmondok nekik s a sajtos helyébe virágkereskedést, a libahentes helyébe meg illatszer-raktárt telepítek. Csak ész kell mindenhez! — hencegett

magában Dobay. — Hajts a Nemzetibe. Nem a színházba, mert oda még korán van.

— A hajós-egyesületbe, nagysága?

— Nem szoktam hajókázni, még nyáron sem. A hotelbe, tulok!

— Igenis! — vigyorgott a fiakkeres ama biztos tapasztalata folytán, hogy a ki goromba, az jól szokott fizetni.

Jól is fizetett Dobay. Az összes folyótökéjének kilenctized részét: 3 forintot adott a fiakkernek. Hogy az összetulkozott kocsis ezt appreciálni nem tudta, és hogy megvetőleg csörgette meg markában a három ezüstforintot, az az összetulkozott kocsis bornirtságára vall és nem a Dobay generozitását dönti meg.

Ugyan csupán huszonöt vassal a zsebében, de azért vigan mérte a lépcsőt Lojzi papa, annak tudatában, hogy gyorsan, okosan és erélylyel intézte el folyó ügyeit és hogy egy-két hét multán 25 krajcár helyett legalább 2500 forint fog bugyellárisában dagadozni.

IV.

Sipiczky fordulása.

... Benyitott a szobájába. Az első dolog, a mit ott meglátott, egy nagy malomkerék volt, vegyes virágokból. Ez az asztalon hevert. Jól körülzagolta s aztán tovább vizsgálódott. Az egyik sarokban ott ült a felesége meghatott édesanyai ábrázattal, a másikban az Inci lehajtott, sápadt fejcsékjét a szék támlájára eresztve, végre a harmadik sarokban Sipiczky hajlongott, mint a Gottschlig porcellán-kinaija, azzal a különbséggel, hogy Sipiczky nem ült, mint a kinai, de állott.

Egyikük se vallott egy kukkot sem. Ez Dobayt idegessé tette.

— Hát mi lelt benneteket, megnémul-
tatok?

Egy hang sem. Azaz, hogy mégis. Inci halk zokogása — mint egy sebzett kis galamb nyögdécselése — töri meg a csöndet.

Az öreg dühbe gurult.

— Ki bántotta ezt a leányt?

A leány fölugrik és atyja nyaka köré fonja reszkető karjait, úgy int némán, hogy senki.

— Hát akkor miért rísz, kis cselédem? Na, majd lecsókolom a könyeidet. Ne félj, míg az apádat látod.

A mama idejét látta a szerepváltoztatásnak. Meghatott édesanyai ábrázatát részben örömkönyektől áztatott édesanyai, részben lágy, boldog hitvesi ábrázattá változtatta és férje vállára hajtván frufrus fejét, macskaszerű mimikával sugta fülébe:

— A bimbó hasadása ... örömkönyek ... Megkérték a kezét.

Most eszmélt föl Dobay. (Tehát a szüz szemérme! A szüzé, ki előtt misztérium a szerelem, félisten a férfi; ki után vágyik, de a kitől fél... Ez az!... A malomkerék meg a megkérési cerimónia garniturája; a mama meghatottsága a boldogító részleges beleegyezés; a Sipiczky hajlongása meg bevezetése a totális beleegyezés kieszközlése és elnyerésének... Ez most rajta áll!) Ekként egybefülvén logikai lánczemeit, elkomolyodott Dobay Alajos. Mert érezte, hogy leányának sorsa és boldogsága az ő kezeibe van letéve.

Felesége hiusága és gögje rég megvesztegették annak ítélőtehetségét. A leányka engedelmes, jó gyermek: az úgy cselekszik, a hogy szülei parancsolják. Tehát egyedül ő rajta a felelősség gyermeke boldogságáért.

Föltette magában, hogy Isten rendelése szerint, tiszta szívvvel, minden önzés nélkül teljesíti kötelességét, az óvatos és szerető atya gondosságával: hogy nem anyagi érdek fogja vezérelni, hanem első sorban is a kérő jelleme és megbízhatósága.

Megsimogatta leánya szöghaját és valamit sugott a fülébe.

A leányka erre a szomszéd szobába távozott...

... Sipiczky tegnap esti sikerén fölbuzdulva, érkezettnek látta a pillanatot, hogy megkérje Incit. Hát most itt van. Föláll és elmondja mondókáját Dobaynak:

... Hogy szereti Incit és tenyerén fogja hordani, ha sorsát hajlandó az övével egybefűzni; ha nem, — széles a világ, elrejtőzik majd valamely zugába stb. stb.

Az öreg végighallgatja ünnepies, komoly arccal. Komiko-humorisztikus allűrjei elsimulnak szépen; egyszerű méltóság ül az arcára. A magyar nemes ember marad meg belőle csupán, a ki fehér oszlopos kurián tanulta meg vérét és hazáját szeretni s imádni egy selyemfőkötős, jóságos mosolygású édesanyától. Bajuszát se sodoritja, mint szokta, ha széles a kedve, fejét se vakarja, mint szokta, ha mérges; vonásai és mozdulatai nyugodtak és szelidek.

A parthie-hajhász lengyel parvenüt láthatólag zavarba hozza ez a magatartás. Ő csak külsőségeiből ismerte a gentlemant,

(a ki mókáival imponál az éretlen tömegnek). A szivben és lélekben fogantatott grandseigneur-t: azt nem ismerte ő. Ilyet látott most maga előtt. És dicséretére legyen mondva, fölismerte.

Mondókájának utolsó szavait már szinte zavartan hebegi el a rutinozott világfi — és lesüti tekintetét a nagyur előtt.

Dobay hozzálépett és két karját szeliden megfogva, leülteti leánya kérőjét. Ő maga állva marad s elkezd beszélni halkán, de nyomatékkal, nyájasan, de őszintén.

... Olyan a beszéde, mint a hegyi patak: gyorsan folyik a szó ajkáról, üdén és tisztán...

... Olyan a beszéde, mint egy attikai szónoklat: kenetesség nélküli, de vallásosan mély.

A fiatalember meghatva hallgatja, mint a bűnös, ki megtér a szentírás igéjén. Lelkülete egy gyors átváltozáson megy keresztül. Már mélyen bánja, hogy cinikus, frivol életfölfogásával e szentélybe betolakodni merészkedett.

Bánja. Pedig az öreg Dobay nem mond semmi olyast, a mi őt bánthatná. Nem is ad tagadó választ. Csak azt magyarázta eddig, hogy mi a családi élet szentsége, — hogy mi je a férj szerető, hű hitvesének, — hogy egy szubtilis női sziv érzékenységét miként kell a férfinak — a ki erős — respektálnia.

Csak ilyeneket beszélt eddig. A részle-

tek azután következtek. A legnehezebb, a legkényesebb pont a vagyoni kérdés megoldása volt.

Az öreg ur finom tapintattal először is a maga viszonyait tárja föl, — nyilt-szivűen, nem kötelező őszinteséggel.

Dobayné föl-fölszisszen néha — mint a kinek a tyukszemére hágtak, — de nem mert szólani. Érezte, hogy itt most csak egy embernek van joga beszélni, s az a férje. Ő volt most az ur itt: föltétlen ur az összes lelkek fölött. Nem szólt hát, bár az elfojtott, meggyült haragtól s az álszégyen érzetétől lángbaborult arca férje szavain:

— Mi szegények vagyunk, de becsületesek. Háromezer holdunk van, az igaz, de abból kétezer hold kipusztított erdő, a többi harmadrendű sovány szántóföld, a melynek jövedelme 6000 forintra megy. Ezt kapja majd a leányom, ha mi, Isten akaratából pihenni térünk. Addig csak annyit, a megnyit éppen adni képesek leszünk: évenként legföllebb kétezer forintot. Nos: ebből természetesen nem lehet megélni... A másik dolog, a miről föl kell, hogy világosítsalak: a származásom... Én nem származom olyan ősrégi családból, mint te vagy a feleségem. Őseim egyszerű bányászok valának, de becsületesek. A bánya-büntetésre összeírottak listáján soha elő nem fordult a Dobák név. Mert így hívtak bennünket még ezelőtt száztíz esztendővel, a mikor

szépatyám a nemességet kapta József császár kegyelméből... Erre vagyok én büszke: erre a becsületünkre!

Dobayné ajkába harapott, hogy szinte vér serkedt a fogai nyomán.

— Örült! — sziszegte, de csak nem mert szólni...

A lengyel gróf ellenben sápadtan és komoly méltósággal hallgatta az öreget, s azt gondolta magában: mily vétek, hogy ő nem tud ilyen becsületes lenni!... Megfogadta, elhatározta, hogy ma legalább igaz lesz és becsületes.

Beszélnie kellett. Eleinte akadozott, később fölmelegedve az öreg ur bizalmat gerjesztő figyelmes arcától, tüzbe jött és tudott beszélni ő is egyenes, becsületes nyíltszívűséggel, — ma talán először életében.

Elmondta, hogy ő régi nemes és igazi gróf, de a királyi atyafiságról hallgatott.

De itt már közbeszólt az asszony:

— Miért hallgatja el összeköttetéseit: azt, hogy ükanyja Ponjatovszky-leány volt és hogy a Sanguskókkal és Sapiéha hercegekkel közeli rokonságban áll?

— Azért, nagyságos asszonyom, mert akkor nem mondanék igazat.

Általános mély csönd. Dobayné töri meg:

— Eddig úgy mondta.

Lángbaborult sápadt arca a szegény

lengyelnek; alig fért ki torkán a szó, de azért kinyomta: „Hazudtam!“

Tágra nyílt két szeme öreg Dobaynak. Nem a nagy rokonsági kilátások eltűnte fölötti bánatában, hanem afölötti bámulatában, hogy hazudott Sipiczky. (Egy szakállas ember!)

Észrevette ezt a lengyel és beszédét eképpen folytatá:

— Hagyományos rossz szokásunk, bűnünk, vétünk nekünk lengyeleknek, hogy családi összeköttetés és vagyoni viszonyaink tekintetében sohase, vagy csak ritkán mondunk igazat... Ezentul nem teszem.

— Ez nem is szép dolog és nem férfihez illő, — mondta egyszerüen az öreg Dobay.

Dobayné ellenben megvetéssel méregette végig a paraszt igazmondással saját rangját lefokozó „ostoba lengyel fickót.“

— Hát akkor a majorátus sem igaz, édes gróf Sipiczky?

— Az van a családban s én vagyok a várományosa, ha Boleslaw fia...

— A tizenhatodik?

— Nem, csak a hatodik Boleslaw fia el találna halni.

— És beteg az az ur? — kérdi Dobayné. — Csakugyan nem élhet három évnél tovább?

— Nem beteg, nagyságos asszonyom és fiatalabb, mint én.

— Hát akkor mi marad magából, édes Sipicsky, a leányom számára? — selypitett Dobayné.

(Dobayné mindig selypitett s a e-t esnek mondta, ha erőt vett rajta a méreg.)

E brutális megjegyzésen föllázadt az öreg ur.

— Nem engedhetem, hogy a vendéget megillető tiszteletet megsértse, — fedte nejét.

Ő nagysága nem szólt. Mutatóujja köré csavarta hajának egy pamacsát és kétszer-háromszor megrántva azt dühében, mint egy tragika, a szomszéd szobába rohant.

A két férfi egyedül maradt. Egy ideig hallgattak. A lengyel törte meg a csöndet:

— Nem érdemlem meg a leányod kezét. Nem vagyok én abból a becsületes fajtából való, a miből ti. Egy léha, büzös légkörben nőttem nagygyá. (Csönd.) Most kezdem csak igazán érezni, hogy sokkal jobban szeretem őt, mint hogysen e házasság által boldogtalanná tegyem életét. Én egy sivár ember vagyok...

Az öreg Dobayt meghatotta ez az önvád.

— Nem úgy, fiam, jó ember vagy és helyén van a szived. Csak nem volt, a ki vezessen. A házamat ezentul se kerüld és légy bizalommal hozzám, — tekints apádnak.

A lengyel, felejtve formáságot, arisztokratikus önfegyelmét teljesen elvesztve

borult az öreg keblére és görcsösen megszorítva kezeit, e szavakkal távozott:

— Köszönöm a kegyet, eljövök. A testvérje leszek ezentul... Engedd meg.

*

— Válassz ki egy virágot ebből a csokorból s tedd el emlékül. Oly ember adta, a ki léha volt, de jó és téged igazán szeret: mert lemondott a kezéről, — így szölt Dobay leányához és nagyon meg volt hatva.

Földerült Inci sápadt arca, Dobay meglepődött.

— Hát te örülsz ennek, kis báránycám? Nem éreztél vonzalmat iránta?

— Oh nem, nem, itt maradok veletek, — válaszolt a kis Inci örömmel és határozottan.

— És te ezt nem tudtad, Ida? Ida! Vagy nem vetted számításba gyermeked érzelmeit?

— De igen. Azonban mire való házasságban a szerelem? Lám én szerettelek és most...

Elsápadt az öreg ur, de összeszedte minden erejét. A kiméletlen durvaságra szeliden válaszolt:

— És most is szeretsz, habár öntudatlanul is. Ha meghalnék, szivedből megsíratnál és virágot ültetnél sirhalmomra. A szerelmet: az elsőt, egy nő se felejt el soha.

Az asszony, a 35 éves, érett, szép asszony elpirult s egy könnyesepp szivárgott a

pillájára. S a férfi, a hetven éves délceg
aggastyán, lecsókolta azt a könyvet.

Az Inci könyveit lecsókolni már nehezebb
lett volna. Megeredt azoknak árja s folyt,
mint a patak, hogy esuromviz lett tőlük
pici zsebkendője... Örömkönyvek voltak
azok.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

V.

A Kalvyl-ok esete.

Kalvyl Farkas János báró Sziléziában született. Atyja halála után testvérével, Frigyessel osztozott annak birtokán. Egynek-egynek ezer német hold jutott, a mi ott szép vagyon, különösen, ha megbecsülik. Farkas János meg is becsülte, de Frigyes elverte a magáét.

Erre fogja magát a bolondos jószivű Farkas János és újra megosztozik testvérével, most már az ő ezer holdján. (Ötszáz holdból is meg lehet élni.)

Azonban Frigyes, a kinek ezer hold is kevés volt, természetes, elverte az ötszáz holdat is. Nemhogy, hanem csinált a hegyibe még nyolevanezer forint ára becsületbeli adósságot is.

Mit volt mit tennie Farkas Jánosnak! Eladta a saját ötszáz holdját és kifizette a Frigyes adósságát, hogy megmentse a család és név becsületét. A még fönmaradó huszonötezer forintjával zsebében pedig nekiment Sziléziának bérletet keresni.

Mire megtalálta a bérletet, sürgönyt kap, hogy meghalt a fiatal felesége gyermek-ágyban, de a gyermek, az egészséges.

Szegény Farkas János e hirre, mint egy rongy, úgy esett össze fájdalomában. De addig locsolták, míg csak föl nem kelt s el nem indulhatott haza, a sors által oly kiméletlenül megtépett kis fészkebe. Ott eltemette a szép feleségét. A temetés után azonban bevánszorgott az ágyába s benne maradt egy hónapig — nagy betegen. Hagymázba esett. Ebből is csak fölépült, atyjának hű barátja, Leipzig Vilmos gróf önfeláldozó ápolása mellett.

Ez a Leipzig Vilmos azt az ajánlatot tette neki akkor, hogy hagyjon föl a bérlet eszméjével és vegye át az ő magyarországi huszezer holdas uradalmát (a mire ráfizet) olyképpen, hogy a rajta levő adósságok kamatait fizesse a jövedelemből s ha futná, törleszsen tőkét is vele. Számadással nem tartozik. (Egy olyan ember, a ki a becsületért a sajátját is eldobja magától, a másét biztosan nem fogja bántani.) Ezért a fáradságáért évi hatezer forintot kapna Kalvyl János.

Az ajánlat elfogadtatott. Kalvyl János pakkolt. Utazóbőröndje legaljára tette bárói nemeslevelét (erre most egyelőre nem volt szükség), azután még egy csomó gazdasági könyvet, egy magyar grammatikát, ingeket és ruhákat dobott belé és ezzel az

egy bőrönddel, a kéthónapos ifjabb Kalvyl Jánossal s egy kövér dajkával nekiindult Cseszneknek.

Ott szép volt a vidék: regényes és balsamos levegőjü. Még az emberek is magyarok voltak, de többnyire beszéltek tótul is. Farkas János meg tudta volna magát velük értetni, de azért megtanult magyarul is. Volt becsülete. Két hónap alatt bevágta a grammatikát, egy esztendeig a helybeli kálomista paptól társalgási órákat vett és három év múlva már ilyképpen üdvözlé vendégeit:

— Szervusz, te pocsétakerülő; hát hol csavarogsz erre, a merre a madár se jár?

Különben gazdálkodott Kalvyl János. Még pedig úgy, hogy hajnalban kelt s éjfélkor feküdt le. Este ugyanis számolt és kalkulált. Mert sok volt a számolni valója a gyárak miatt. A saját vesződésére ugyanis gyárakat építtetett: egy keményítőgyárat, egy cementgyárat, egy butorgyárat és három szeszgyárat.

Az igaz, hogy ezek azután úgy jövedelmeztek, hogy az uradalmon levő hatszáz ezer forintnyi adósság hat év alatt úgy eltűnt, mintha sohasem is lett volna s a hetedik év végén öreg barátjának már kerek száztizezer forintot vitt föl Leitmeritzbe egy zacskóban, a mely viszont a mellénye bélésébe volt bevarrva. (Ezt az óvatossági rendszabályt már itthon tanulta nálunk.)

Az öreg Leipzig Vilmosnak e csuda fölötti bámulatában lepotyogott félszeméről a monoklija, a mi miatt aztán beszélni se tudott, csak a pénzes zsákot tologatta magától, mint valami bűnös szerzeményt. Később azonban némi magyarázatok után mégis elfogadta a pénzt, de először föl-emelte a Farkas János fizetését tizenkétezer forintra s azonkívül még százezer forintot biztosított neki végkielégítés címén. Midőn pedig ezt Farkas János sokallotta volna, kereken kijelentette, hogy ő se nem disznó, se nem gazember, hát ne okoskodjék.

Nem is okoskodott soká Farkas János, hiszen gyermeke volt: őseinek utódja, a ki bár pitykés dolmányban járt s egy szót se vallott se csehül, se németül, de mégis csak Kalvyl volt, a sléziai Kalvylok nemzetségéből és leendő őse a Kalvylok magyar ágának. Illik, hogy a magyar Kalvylok őseről ne mondassák el majdan utódjai, hogy dédapácskájuk éhenkórász vala.

Isten azonban úgy akarta, hogy vagyongyűjtési tervét ne valósíthassa meg Farkas János. Meghalt fiatalon, negyven éves korában, egyedül hagyván tizenkét éves árváját.

Az árvából festő lett az idők folyamán. Az ötvenezer forintos hagyatékából meg tizezer forintos hagyaték a gyámok kezén. Ez a tizezer forint pedig Bugyi Andrásnak adatott kölcsön váltóra, mert nála mégis nyolc százalékot hozott. Bugyi Andrást

azonban természetesen ellicitálták, a tizezer forinttal együtt...

Igy Kalvyl Jánosnak kezemunkájából kellett megélnie...

Ime, a Kalvyl Jánosok élettörténete.

Kitűnik ezekből, hogy derék, becsületes, de „peches“ emberek voltak a Kalvyl Jánosok. És ezt érezte a mi Jánosunk. Ez az érzet: az a babonás hit, hogy szerencsétlenségre született (hiszen már születése is halálhozó volt), kedvét gyászfátyollal borította be. Ott ült a gyász fényes, nagy szemében és magas, fehér homloka redőin. Csak az ajka körül (pedig ott a bánat rendes székhelye) nem tudott megtelepedni. Az sima volt, üde, mint egy ártatlan gyermek ajka, oly gyermeké, kit soha keserűség nem ért.

De tényleg sem volt oka Kalvyl Jánosnak bizni szerencséjében eddigi tapasztalatai után. Zárkózott lelkülete miatt nem kedvelték a bohém művészvilágban. A bárógőgjének tulajdonították hideg magatartását. Pedig ő szerette ezeket az embereket, az ő munkatársait. És szívének egész melegével rajongott a művészetért.

Bár soha semminemű külső sikert nem ért el művészetével. Képeit elrajzolt fantazmagóriáknak csufolta a kritika. („Lelke van a festőnek, de keze nincs.“)

Ez a kritika keserítette el leginkább

Jánost. Egész lénye a művészet szeretetében olvadt föl és még se tartották művésznek!

Ő egymaga hitte, tudta, hogy művész. (Miért nem értik hát meg őt az emberek? Nyilván úgy lesz, hogy nem ismeri az életet. De egy oldalát legalább: a bánatot csak ismeri. Hát oly kevés embernek, senkinek sincs bánata; senki se rokon az ő lelkével, hogy nem érti meg senki, — de senki?!)

Igy tépelődött János s e tépelődés habozó, bizonytalan jellegét reányomta egész egyéniségére. Hol szerény volt egész az alázatosságig, hol büszke egész a dölyfig, különösen, ha fölébredt benne a művészi öntudat.

Azért nem is tartozott ő az ugynevezett társaságba való emberek közé. De azért sem, mert semmiről nem tudott semmiségeket összehadarni: a szalonelméncségek bosszantották. De különös ellenszenvvel viseltetett ama szmokingos alakok iránt, a kik halljamagázták a leányokat, leszervuszozták az öreg urakat és kétértelmű viccekkel mulattatták az asszonyokat.

Ezeket gyűlölte. Pedig szívében kevés helyet adott ennek az érzelemnek. Általában szerette az embereket és magának, önhibájának tulajdonította, hogy azok nem szeretik őt...

Hát ennek az embernek a tekintetétől pirult el Inci. Pedig nem volt szép, még tetszetős sem ez az ember. A szemei nagyok

és bánatosak, ajka szelid és szőke haja olyan csudálatos hullámokat vetett, mintha Phidias stilizálta volna Apolló szobrára: ezek voltak szépségei. De arca már sápadt és beesett, homlokán barázdák vonulnak végig, járása ingatag és tétovázó, miként kézhordása is.

Hogy ezeket a defektusokat észre nem vette az Inci!

Bizonyosan csak a szemét nézte ő s azon keresztül látta meg a lelkét. Ugy kellett legyen.

Ugy kellett legyen, hogy addig nézett Inci a János szemébe, míg meglátta és megszerette lelkét, a mit se papa, se mama, sem a többi emberek nem láthattak meg, mert el volt zárva előlük és biztosan csak Inci kedvéért, Inci tekintetére nyílt meg, sejtve, hogy ő meg fogja érteni.

És mégsem egészen így volt. Mert nem sejtett János semmit, nem *mert* sejteni. Szeretni se mert. Ő csak bámulta s imádta a leányt. Nézte, mint a hogy nézte a „Madonna de la Sediát“, vagy Tizian „La Bella“-ját. Azokat is imádta János. Csak-hogy míg a Madonna és a Bella szemlélése inspirációt nem szitott művészi lelkében, addig az Inci kedves kis rózsás képe, két nedves, nagy őszemével mindig szeme előtt lebegett, valahányszor egy női képet festett. És különösen az őszemekről nem tudott megszabadulni: ezek mindenütt és minden-

kor reá tekintettek. S ő mindenütt és mindenkor lefestette őket. Másként nem tehetett.

De volt neki egy képe, a hol meg egészen az Incit festette meg, nemcsak az őzszezeit és arcoskáját, nemcsak szelid, leányos kebelét és piciny lábacskaít, hanem a mosolyát, gazella-járását, beszédjét — igen, a beszédjét is. A ki nem hallotta, hogy az a leányka a képen éppen úgy beszél, mint Inci — az egyszerűen nem értett a képekhez, vagy süket volt...

Ezt a képet (egy magyar nemest ábrázolt, a mint jegyeséhez jön a harctérről) a tavaszi tárlatra szánta János, de mire elkészült vele, mást határozott: hogy az a tárlatra nem kerül soha. Izetlennek ítélte finom érzékével, hogy egy reá nézve idegen urileány — a ki másnak lesz a felesége — képmása annak tudtán kívül, orvmódra kerüljön a nagyközönség szeme elé.

De különben sem akart tőle megválni... Megszerette. Szerelmes volt a képébe. Mert a képét már merte szeretni.

Kicsiny műtermének egy sarkában (de jó világításban) volt az fölakasztva, nem ráhában, hanem egy elzárható tokban. (Ne lássa senki.)

Ő maga azonban, valahányszor csak pihenőt tartott, fölnyitotta a tokot és szembe ülve Incijével, ábrándokba s álmokba merült. S az ábrándok édesek voltak

és az álmok merészek. Amazok szelid mosolyt, emezek gunyos kacajt fakasztottak ajakán. A szelid mosoly azt jelentette, hogy ime, a földi élet boldogságából is kijutott neki; hogy meglopta az életet, a mi neki önként semmit sem adott, hogy művészetével maga teremté meg a boldogságát. A gunykacaj pedig azt harsogta, hogy az élet, ha nem ad neki, de el sem is vehet tőle semmit. Az ő művészetét nem rombolja le se kritika, se divat.

Az ő művészete az igazság. A szubjektív érzés szülte, nem általánosított, tipussá tömörített közizlés. Majd megértik! És ha nem értik meg, se baj. Nem azért festő, *a mit mondanak képeiről*, hanem azért az *igazságért*, a mit képein lefestett. Neki az az elég. Az aranyérem semmi.

...Ilyenkor egy fejjel látszott magasabbnak Kalvyl: kiegyenesedett s égnek tartotta homlokát. Így élvezett, így mulatott ő. A zsurfixekre unatkozni járt, a kávéházba reggelizni.

Az ifjuság rendes kedvteléseiből nem vette ki részét; nem feleltek meg izlésének. Nem kártyázott, orfeumba nem járt. Kerülte még azokat a francia színműveket is, a melyeknek nem volt korrekt moráljuk; a festett hölgyeket meg éppen utálta. Nőmodelljeivel úgy bánt, mint hercegnőkkel, ha szólnia kellett hozzájuk; de, ha csak kikerülhette, nem beszélt velük. Ezek el is

nevezték őt szüz lovagnak. De azért szeret-
ték, mert nem árszabály, hanem belátása
szerint és bőkezűen fizette őket. Különösen:
járt hozzá egy üde, tizenöt éves, vöröshaju
leány a mamájával, a Dóra Frici: egy első-
rendű modell, pszikei termetű. Ennek a
mamája, egy kétes jellemű asszonyság,
addig jajgatott, hogy nehéz manapság egy
szegény leánynak el nem buknia, hogy Kal-
vyl hónaponként külön 20 forintot adott a
mamának csak azért, hogy Dóra Fricinek
ne kellessen elbuknia. Pedig ezen a bajon
régén tul esett már a Dóra Frici!

Ilyen volt Kalvyl János: becsületes,
naiv, bőkezű, nagyur.

VI.

Ébresztő.

Kalvyl János a műtermében ül, összekulesolt kezekkel, mintha imádkoznék és nézi merőn a „Viszontlátás“-t, azt a képet, a melyen Incit festette meg.

Valaki kopogott. Nem hallotta. Kinyílt az ajtó. Eszre se vette, ugy el volt merülve a képben s gondolataiban.

A jövevény — Sipiczky — szembe találta magát a képpel és mintha gyökeret vertek volna lábai, ugy állott meg az ajtóküszöbön meglepetésében és bámulatában.

Sipiczkynek volt műérzéke és emberismerete, de e kvalitások nélkül is megértette a helyzetet, nagyon átlátszó volt: a kép remekmű, a festője szerelmes!...

Fölocsudott a lengyel. A festő tovább álmodott.

Arisztokratikus, finom tapintata azt sugta Sipiczkynek, hogy távoznia kell, mert egy embernek: barátjának belső érzelmeit meglesni nem korrekt dolog. A finom érzék és gyöngédség egyike volt a léha ember ön-

tudatlan, vérbeli nemes tulajdonságainak. Óvatosan megfordult és kezét a kilinesre tevé. Késő volt. Egy erősebb, határozottabb nyomás kívülről és föltáru az ajtó. — Kornya volt, a festő.

Sipiczky önkénytelenül, szinte ösztönszerűleg visszatartotta a látogatót.

— Egy pillanatra, kérem! Egy pere múlva készen lesz a báró, — mondta Kornyának és bezárta előtte az ajtót. Azután megfordult.

János vérpiros arccal és kérdő tekintettel áll szembe vele.

Sipiczky csak annyit válaszol e kérdő tekintetre:

— Zárd le a képedet, ha nem akarod, hogy lássák.

Csak most eszmélt föl egészen János. Odarohant a képhez és lezárta idegesen.

— Isten veled, János, — bucsuzék Sipiczky.

De János nem eresztette.

— Maradj itt, kérlek. Kornya csak egy percre jött; várd be, míg elmegy, beszélni szeretnék veled négyszemközt, — mondta, aztán bebocsátotta és üdvözölte Kornyát.

Ez egy vig, jóképű fiu volt, ugyyszólván az egyedüli kollégái közül, ki tudni, vagy legalább is sejteni vélte, hogy Kalvyiban nagy tehetség rejlik. Képei érdekelték és sokszor jött föl János műtermébe egy kis

komolyságot kölesönözni, mint mondani szokta.

— Végem van, Jánoskám, elhagyott a muzsám.

— Hogy-hogy?

— Egy bus szeladont kellene lefestenem, de nem tudom. Már megpingáltam képem összes alakjait, csak a bus szeladon hiányzik róla, de éppen ez a pointja a képnek. Próbáltam. Husz tanulmányt, vázlatot festettem, a legszomorubb balparti hordár s egy éhes verklis ültek modellt, de mindhiába! — Festettem epés szeladont, festettem dühös szeladont, káromkodót, nagyképüt, elégedetlent, de busat, — óh, de a busat: azt meg nem festem soha!

— Talán én üljek modellt neked? — kérdi fájtó mosolylyal Kalvyl.

— Oh nem, nem, Jánoskám; ne érts félre, kérlek. Csak a tanácsodat jöttem kérni.

— Kérj föl egy jó mimikust.

— Nem lehet, nekem az igazi bánat kell.

Kalvyl előkeres valahonnan egy képet és egy festőállványra helyezi, ügyelve, hogy jól meg legyen világítva.

— Ilyen?

— Ez az! Ez az igazi finom, elsőrendű bánat! Ilyen kell nekem.

— A bánat hordozója Köncs Jónás díjnok, Akácfa-utca 7. Jó modell.

— S ez a kép?

— Boccacció szőresuhában.

— Remek! Nem tud sirni, olyan szomorú, nem tud dühöngeni, olyan levert. Köszönöm. Szervusz. Akácfa-utca 7. Gróf ur, Alleszolgája! — hadart Kornya s aztán úgy kirohant, hogy még az ajtót is nyitva felejtette.

Kalvyl betette és bezárta az ajtót. Aztán gondolkodott egy pillanatig, kezébe temetve homlokát. Majd egy kis kulcsot vett ki zsebéből, meg visszatette. Végre is gyors elhatározással a bezárt képhez sietett és — fölnyitotta.

Sipiczky egy szót se szólt. Komoly és hideg volt: maga a megtestesült diszkrétó. Azt nem állhatta meg, hogy a képet ne nézze, de úgy nézte, mintha nem látná rajta az Incit. Azt gondolta, hogy ez a magatartása legillőbb a helyzethez.

Egymás mellett állott a két férfi, szemben a képpel s a mikor beszéltek, nem egymásra néztek: a képhez tapadt tekintetük.

A festő törte meg a csöndet, mint a de profundis a bünös ajkán, úgy hangzott ez a két szava:

— Bocsáss meg!

Sipiczky nem értette.

— Miért?

— Oh, hagyd kérlek a formákat, hiszen nem vagyok vak. Mindent tudok. Hibáztam és engedelmet kérek.

De már erre szemébe nézett Sipiczky a

festőnek. (Hátha arcából megfejtí a talányt.)

— De hiszen én hibáztam! Rajtam a bocsánatkérés sora.

Kalvyl nyelt egyet... és szinte rekedt hangon folytatta:

— Jóvá teszem hibámat. Soha színe elé se lépek többé, kerülni fogom, itt a kezem.

— De miért? — csodálkozik Sipiczky.

— Mert az a kötelességem veled és veled szemben; mert így parancsolja a becsület.

A lengyel tágra nyitotta szemét. A festő merőn nézi a képét, úgy beszél:

— De a képet, azt hagyd meg nekem. Ne kívánd, hogy megsemmisítek. Kérlek, könyörgöm! Ez a kép mindenem nekem, Isten után ezt a képet szeretem legjobban. Jobban, mint az egész emberiséget. Hagyd meg, oh, hagyd meg a boldogságomat, kérlek, könyörgöm.

— De hiszen nincs jogom... Valami félreértés van itt közöttünk...

— Nem, nem kívánok én tőled indiskréciót: ne válaszolj. Majd beszélek én. Anyyira bárdolatlan nem vagyok, tudom, nem illő beszélned az eljegyzés előtt.

Egyszerre világosság támadt Sipiczky agyában.

— Hát te azt hiszed, hogy a titkos jegyese vagyok? Haha! Nem, János, tévedsz. Egy ilyen semmiházi, mint én, nem

lesz férje annak a leánynak. Gondom lesz reá: arra esküszöm.

Erre már Jánoson volt a csodálkozás sora.

— Akkor miért zártad le a képet?

— Ugy gondoltam, magadnak festetted, — mondta bátortalanul mosolyogva Sipiczky, — úgy gondoltam, nem akarod, hogy meglessék mások belső érzelmeidet. Éreztem — olyan volt itt e teremben a légkör — hogy szentély előtt állsz, melyet profán szemnek nem szabad meglátnia. És ismerlek. Tudom, hogy egy olyan ember, mint te, szerelmét piacra nem viszi soha: olyan szerelmet, a mely olyan szivekben ég.

A festő elsápadt. Dadogott, mint a bűnön tettenért.

— En nem szeretem őt — úgy — én — én csak bámulom...

— Nem szereted, de imárod!

— Nem szeretem, de imádom, — ismételte gépiesen János és zokogva hanyatlott egy karosszékebe.

A lengyel cirógatta, mint egy gyermeket. De tudta is, hogy gyermekkel, egy nagy gyermekkel van dolga. Alig bírta lecsöndesíteni.

— Nem árulom el szived titkát. Bizzál bennem.

— Oh, csak ne nevedd ki!

— Ugyan-ugyan, miért nevetnélek ki! Léha létemre cinikus nem voltam soha.

Szent érzelmeket nem szoktam kinevetni. Addig még nem jutottunk.

— De hát nem nevetséges az, hogy én szeretem őt? Mi van a világon, a mi ennél nevetségesebb? Cinizmus se kell hozzá, hogy kigunyoljanak.

A lengyel elmosolyodott. Volt mosolyában valami gyöngéd, önzetlen, kimondhatatlanul kedves vonás! Két kézre fogta és szelid erőszakkal maga felé fordította János lehajtott fejét, oktatva őt, mint apa fiát:

— Te kishitű vagy, Jánoskám, nézz csak a szemem közé: mondok valamit, olyas valamit, a mit te nem is sejtesz, vagy ha sejtened, se mernéd magadnak bevallani: Ő szeret téged...

Kalvyl fölugrott. Szinte durván lökte el magától Sipiczky kezét.

— Ne, ne! Ne tégy bolonddát! Csak azt ne!

A lengyel ismételte:

— János, ő szeret téged. Én láttam. Ha nem hiszed, kérdezd meg tőle...

Elkeseredéssel tört ki szegény János:

— Csalódsz, ha azt hiszed, hogy bárgyu vagyok. — Majd fájdalmasan hozzáteszi: — Hiszen a tükör nem csal.

— De csal a tükör, János, — bizonyozik Sipiczky, — vagy legalább is nem mindent mutat meg. S az a leány azt nézi benned, a mi *benned* van. A mi rajtad van, a mi

rajtad nem szép, azt nem látja meg. A tükör pedig éppen azt mutatja — és csakis azt... Téged nem ismernek az emberek, azért nem szeretnek. Szeretnének, ha ismernék belső világodat. Ezt te elzárva tartod... Elöttem kinyitottad, nem akarva, önkénytelenül s ime, legott megszerettelek. Önzetlen, hű barátod leszek... Mit gondolsz, — hátha az a leány szintén belátott oda, a hová más ember látása el nem ér. Látta, női, szubtilisan finom ösztönével megérezte a te lelkednek szépségeit!... Ugy gondolod, hogy az a nő olyan, a ki ezeket a szépségeket figyelemre se méltatva, a külső előnyökre fekteti a súlyt? Olyan nő, a ki a felületes és mulandó testi tulajdonságokat fölébe helyezi a lélek ideáljának? Ha olyan az a nő, akkor miért szereted?... Ha olyan volna az a nő, János, akkor te nem szeretnéd őt...

— Akkor nem szeretném, — válaszolt gépiesen János.

— De szereted. S azért szereted, mert nem olyan, — nem olyan, a ki a lelket és nem a testet nézi. S a te lelked szebb, mint a másé. Azért szeret ő téged s azért szereted te őt, mert lelke rokon a tieddel. Ne légy hát kishitű és nyilatkozz meg neki. Váltsd meg őt önző, hiu anyja légköréből és befolyásától. Az öreg ur becsületes, de vak. Nyilatkozz, János, mert ha férjhez talál Kertészhez menni — ahhoz a jól táp-

lált bácskai gavallérhoz — csupa gyermeki engedelmességből, — a te kishitüséged és alázatos szerénységed lesz boldogtalanságának okozója.

Valami csodálatos melegség járta át Kalvyt e szavak hallatára. Mintha egy uj, eddig ismeretlen tűz futott volna erein át, — tűz, a mit uj Prometheuszként lengyel barátja az ő számára lopott le az egekből. Ugy dobogott, hogy majd kitört a szive. Viharosan zilált mellkasa, megremegett egész testében. A lelki transz-szubsztanciáció, — egy hirtelen metamorfózis megrázkódtató folyamatán ment át a festő, mintha csak uj lelkének születésétől vajudnék a teste...

Édes volt a pihenése. Elfelejtette fájdalmait, mindama gyötrelmeket, a miket egész életén át végigszenvedett. (A menyország nyílt meg számára. Minek tekintsen vissza, a mikor odavárják őt!?) Először is annak az embernek borult a keblére, a ki neki az ösvényt oda megmutatta: megölelte és megcsókolta Sipiczkyt.

— Köszönöm, hogy szeretsz.

— Igen, szeretlek. És őt is szeretem — testvérileg... Azért akarom, hogy boldogok legyetek.

— De méltó vagyok-e reá?

— Az...

A habozó, tétovázó jellemű emberek szokása szerint János, a milyen zárkózott volt

előbb, olyan nyílt, gyermekes bizalommal csüngött most barátján. Föltétlenül hitt már szavában. (Ő méltó rá! Mily boldogság, hogy méltó rá! ...)

Sipiczky pedig, a mint szalad a lépcsőn lefelé, — ruganyosan, mint egy jogász, — megdörzsöli kezeit és hunyorít egyet a szemével. Örült, hogy tisztességesen, szépen cselekedett, hogy képes derék ember is lenni, ha akar.

— Brav gethan, Sipiczky! — dicsérte meg önmagát magának és kaviár helyett rizslevessel kezdte meg ebédjét.

S ezen szolidsági rohamának úgy megörült, hogy ebéd után — folytatta, a hol elhagyta — nem fiakkeren, hanem földalatti vasuton robogott el, nem a Gerbaudhoz, hanem az állatkertbe majmokat etetni. Este pedig, a mikor — gyerekidőben — tíz órakor lakására tért, leakasztotta az ágya fölött lógó Potifárnét, a ki Józseffel enyelgett és helyébe szent Ceciliát akasztotta föl egymagába ...

— Sei mer solid! — szólta és rögtön elaludt.

VII.

Kertész és a lép vessző.

A „kedves Sipiczky gróf“ az emlékezetes gyónási jelenet után egyszerűen „Sipiczky gróffá“ degradáltatott, míg a „kedves Kertész“ „kedves jó Kertész“-szé nőtt meg a mama kegyeiben.

— Nem gróf, — gondolá Dobayné, — de gazdag; nem előkelő megjelenés, de azért helyes gyerek. Jó lesz Incinek. Mert két hét alatt menyasszony kell legyen az Inci.

...Két hét alatt megpuhíttatik a kis Kertész, hogy olyan olvadós legyen, mint a vaj, két hét multával pedig, hogy el ne olvadjon végképp, megfogatik, mint a pinty a lép vesszőn: ez volt a Dobayné terve.

De hogy a pinty megfogassék, ahhoz elsősorban az szükséges, hogy kitegyék a lép vesszőt. Kitétetett.

Ő nagysága megkérte Kertészt, hogy rendezze az ő házibáljukat.

— Édes, jó Kertész, engedje meg, hogy egy kis — egy igen nagy — kéréssel terheljem. De olyan bizalommal vagyok irányá-

ban, mintha csak a fiam volna. (Pirulás, kézcsók.) Egy thé dansan-t, egy bucsu-soirée-t szeretnék adni a jövő szombaton. Támogasson, kérem, ezen szándékomban, — rendezze az estélyt. Az előkészületeket, a zenét, a termet magára biznám, hiszen ugyanis... (pauza, műpirulás a mama részéről — kézcsók és hebegős bizalomköszönet Kertész részéről). Ugy-e, megteszi?

— A legnagyobb megtiszteltetés, a mi valaha ért. Boldoggá tesz, nagyságos asszonyom.

— Ugy gondolom, hogy a szobám melletti két szalont nyitattatnánk ki... Ezüstöm van. Annak idején majd rendelkezésre bocsátom. Ápropos, Gerbaudnál és Dobosnál már intézkedtem. A zene — nini, a zenével se bajlódjék, kérem! Most jut eszembe, hogy már szóltam Berkesnek... A meghívandók listáját ime, átadom. Már szét is vannak küldve a meghívók. Táncrend talán nem szükséges — s a táncokat legjobb, ha Sipiczky rendezi... Ugy-e, beleegyeznek? (Oh, kérem!) Neki olyan nagy rutinja van a táncrendezésben. Na, bár más tekintetben is... no, de nem szólok...

— Ej, — gondolkozott Kertész a hosszulegzetű javaslaton, — mi olyas lehet egy bálban, a mi el ne intéztetett volna még. Mi a manó van még benne, a mit a rendezőnek kell elrendeznie? Mert ha egyszer ki-

nevezték rendezőnek, akkor csak kell rendeznie valamit. — Soká nem találta ki, de rájött végre.

(— Az eljegyzési jelenetet kell rendeznem, — a címet kell adnom. A cím: Kertész Bandi eljegyzése. — Ez alatt a titulus alatt rendeznek, mulatnak, táncolnak. Csak mulassatok, gyerekek! ... Na, ne lógasd az orrodát, kedves barátom Sipiczky! ... Sebaj! Kapsz te mást, tisztelt Kalvyl pajtás, ne busulj! ... Lesz még leányvásár a faluban ... Hejo hopp! Landlehihu!) — Ilyeténképpen elmélkedett széles jókedvében a kis bácskai.

Azaz a két utolsó indulatszót már nem csak elmélkedte, hanem ki is mondta, a min — a Váci-utcán esvén meg — nagyon elcsodálkoznak az emberek, valamint azon is, hogy öblös kengurus keztyűjét cilindere karimájába szorítva viselte, akár az árva-leányhajat. Akkor vette csak észre magát Kertész, mikor már vagy harmincan a szeme közé nevettek volt, köztük menyecskék is. Ezekre visszakacsintott ugyan, de miután öreg urak és hordárok is voltak a kalapjára nevetők között, lekapta végre fejfödőjét és mérgesen rántotta ki keztyűjét a karimájából.

— Az áldóját, hol felejtettem!

És akkor veszi csak észre, hogy pedig tulajdonképpen fázik is a keze. Fölhuzza hát a keztyűt és komolyságba öltözteti arcát...

Igy már gondolkodni is tudott. Csalhatatlan logikával konstatálta, hogy egy deklaráció csak úgy történhetik meg, ha megkérés előzi meg. (Még eddig minden deklarációnak megkérés volt az előzménye, — legalább Pesten.)

... Tehát meg kell kérnie az Inci kezét. De hogyan? Jogcime volt reá, mert nőtlen volt és férfi volt, de támpontja semmi. Egy kukkot se beszélt még Incivel szerelemről. No, sebaj, majd tanácsot kér a nagybátyjától, a ki okos ember kell legyen, mert királyi tanácsos volt.

A nagybácsitól ellenben, — a ki pedig nyilván királyoknak szokott tanácsot adni, — azt a feletet kapta, hogy a megkérés nem okvetetlen szükséges ceremónia. Majd csinálódik a dolog magától. S akkor legalább még a bokréta is megspórolódik.

Kertész Andor szépen meghallgatta a tanácsot, meg is köszönte, de nem találván egészen jónak, nem követte azt. — Magától semmi se csinálódik, — gondolá, — és megrendelt Kühne-nél egy óriás bokrétát, olyat, a minek tetejében kitömött galamb repdesett, esőrében nyíllal átlótt szívet cipelvén. (Ezt az ő eszméjét rendkívül apartnak találta Kertész. A mint hogy az is volt a szó legszorosabb értelmében.)

Ezzel a nagyobb méretű csokorral fölfegyverkezve aztán, pénteken délután a Nemzeti-be hajtattott Kertész, talpig feke-

tében. Dobogó szívvel kért meg egy pincért, hogy jelentse be. Az előszobában még igazított egyet a nyakravalóján, kihuzogatta nyakizmait, aztán belépett — Isten nevében.

A mamát egyedül találta.

Ez kellemes dolog volt. Egy mama a legrosszabb esetben se teheti meg, hogy kidobja vagy leszidja merészségeért. Jó is, mert a virtusból vajmi kevés jutott ki szegény Kertésznek...

Ám miként üres hordóba töléséren a mustot: úgy eregette Dobay mama a bátorságot a kérő szívébe. Mosolylyal biztatta, gesztusokkal nógatta, elannyira, hogy egy perc múlva szinvitézség lett az egész gyerek. Szinte deklamált a végén:

— Az én családomban szentség a nő. Évszázadoknak tradícióit, elődeimnek házi szokásait tiszteletben tartandom: arra ünnepies fogadást teszek...

— Kedves, jó Kertész, — kérde a mama meghatott, dallamos hangon, — hát vannak magának ősei?

— Vannak, — felelé egész bátran és pozitívitással Kertész.

Szerencsére nem kérdezte a mama, hogy kik és mik voltak azok az ősök. Mert már erre nem tudott volna megfelelni Kertész, a mennyiben ősei közül csak apját s anyját ismeré vala, no meg a nagyapját, a ki egy öreg strimflis bunyó volt Ó-Szta páron.

A mamának az is elég volt, hogy megvoltak az ősök. Nohát azok csakugyan megvoltak, ismeretlen ősök bár, ad normam névtelen hősök, de megvoltak.

Az ősök kérdése ekképpen elintéztetvén, a vagyoni állapokat kezdte bolygatni a mama. Ez pompásan ment. Kitűnően hangzott, csak ugy esengett-bongott a szobában:

— Ezer láné földem van, anyai hagyaték... Három hónap múlva leszek nagykoru, akkor birtokomba lépek... Vagyonom értéke háromszázezer forint. Az apámnak is lesz ugyanannyi.

Ezer láné háromszázezer forint értékben, az apámnak is lesz annyi! — visszhangzott a szobában. Egyik fal fölvette, a másik visszaütötte a hangot, becsapódott a bokrétába, a galamb szájába, az is azt kezdte búgni:

„Ezer láné, háromszázezer forint értékben...“ Aztán elkezdett a mama füle csilingelni; az is csak azt csilingelte egyszer, tizszer, százszor:

„Ezer láné — háromszázezer...“

Dobayné fölugrott. Alig birta örömet zabolázni. Pedig ugy kívánta most a helyzet s a sikk, hogy komoly legyen. Komolyan is beszélt, de komolyságán áttört ideges jókedve.

— Édes Kertész, nem tagadhatom, hogy szerfölött meglepett ez az elhatározása. Megvallom, hogy szeretem magát... De

mégis! Ilyen hirtelen, előkészület nélkül...
Mit válaszoljak?...

Kertésznek izzadt az üstöke. Szerencsére más tónusba csapott át a mama:

— Ha anyai szívem ösztönét és sugallatát követem, azt kell mondanom, hogy igen: magának adom szívem bálványát.

— Kövesse, kérem, anyai szive ösztönét, oh, nagyságos asszony! — könyörgött a kérő.

— Ám vannak még más tanácsadók is, édes Kertész, — folytatja Dobayné.

— Ne hallgasson rájuk, kérem! — kiáltott föl kétségbeesve a szegény fiu.

— Az eszemre és tapasztalataimra ne hallgassak?!...

— Pardon, millió bocsánat! Nem úgy értettem, nagyságos asszonyom.

Dobayné elnevette magát az ifju zavarán. De talán amugy is elkacagta volna magát, annyira tele volt az egész asszony csupa kacagással.

— Jól van no, édes kis Kertészkém, magáé lesz Inci. Szerencsés ember, mondhatom. Olyan feleség igen kevés akad.

— Egy sem, instállom, az egész világon... Szeretem is, imádom is.

— Helyes, helyes, Andorkám. És most, hogy el ne rontsuk az egészséget, hallgasson reám. Üljön le. — Leányomnak még nem szólt semmit, ugy-e?

— Igenis nem.

— Ne is szóljon. Incivel majd csak én beszélek. De férjem se tudjon meg semmit. Hagyja csak reám. Majd én előkészitem a talajt és holnap az estélyen deklaráljuk magukat.

— Igenis igen.

— És most menjen. Jobb, ha itt nem találják. Este együtt vacsorázunk. Adieu... A dolog nem oly könnyű, Kertész-kém. Adieu!

Kertész kezét csókolta és boldogan távozott, bár az utolsó mondat szöveget ütött fejébe. Váltig ismételte, még az utcán is.

— Nem könnyű? Nem olyan könnyű? Miért mondta ezt? Miért nem könnyű?

Százféle kombinációt állított föl... Egyik se volt valószínű, hát nem is törte tovább a fejét, hanem jól beebédelt inkább. Ugy is azt tartotta váltig, hogy:

A mennyit a gyomor felfoghat magában,
Sajátunknak csak annyit mondhatunk.

*

Dobay mama esőngét. Beugrik egy szobapikkoló.

— Vigye ezt a csokrot — ha elbirja — a pincébe, hogy el ne hervadjon.

— Igenis, — szólt a szobapikkoló és a padlásra vitte a csokrot.

VIII.

Inci testvére.

Apa és leánya alig pár perc múlva érkeztek meg sétájukról.

Dobayné egy szót se szólt nekik. Dobayné az előkészítés: a megdolgozás problémáján törte fejét s annak megoldásával még nem volt készen: azért nem beszélt. Érezte, sejtette legalább, hogy nehéz munka vár reá, de elhatározta, hogy nem tágit. Incinek férjhez kell mennie!

A vacsoránál bolond jó kedve támadt a vőlegényjelöltnek. Engedelmet kért, hogy kivételképpen ő rendelkezze a pezsgőt, — csak ő.

Az engedelmet megkapta és Kalvyt kivéve, derekasan ittanak a hős fiak.

Öreg Dobay teljesen visszazökkent a régi, kedves nyomásába: ismét az a komikus, bolondos öreg ur volt, a kin mulatni szokás.

Egyáltalában különös jellem volt ez a vén Dobay. Igazi magyar típus, ugy erényeiben, mint hibáiban. Olyan táblalabiró-alak, a ki, ha a haza vagy családja dolgára kerül a

sor, komoly, bölcs és megfontolt, mint egy Kátó; ezeken túl ellenben, ha kell, képes a sárgaföldig leinni magát és miként egy diák, teljesen levetni a dignitást és virtust...

Kertész a mamát mulattatta. Incire rá se nézett. (Lesz abban elég része, hiszen az övé.)

És miután a mama zajosan mulatott Kertészszel, a papa pedig Kalvynak még zajosabban magyarázott egy alföldi betyárhistóriát: Sipiczkynek alkalma nyílt hal-kan beszélgetni Incivel úgy, hogy a többiek ne hallják.

— Inci kisasszony, kérője voltam, felejtse el és tekintsen testvérének ezentul. Ugy szeretem magát, mint a hugocskámat, vagy mintha csak a leánykám volna.

— Szeretném, ha testvérem volna, — felelte a leány egyszerű, bájos őszinteséggel.

— Köszönöm. Én megoltalmaznám magát.

— Hiszen tudom. Maga jó.

— Rossz vagyok, de jó lettem volna.

— Én nem engedtem volna, hogy rosszat tegyen. De rosszat maga úgy se tehetett.

— Csakhogy elpazaroltam vagyonomat, nemcsak: a szívemet és fiatalságomat is. Inci. De ezt maga nem érti...

— Nem értem.

— Majd meg fogja egyszer érteni: ha férje lesz.

— Nem hiszem, hogy valaha férjhezmenjek.

— Miért, Inci? Miért nem akar férjhezmenni?

Fenséges őszinteséggel és ártatlansággal válaszol a leány:

— Akarok, de csak ahhoz mennék, a kit szeretek. Már pedig, úgy hiszem, hogy én csak egyet tudok egy életben szeretni.

— Nos?!

— Hát nem csodás véletlen lenne, ha éppen az az egy kérné meg kezemet milliók közül?

— És már megtalálta azt az egyet, Inci?

A leányka elpirult. Szomoruan hajtotta le fejecskéjét és nem válaszolt.

— Ne feleljen, Inci, hiszen tudom, hogy még akkor se lenne képes reá, ha igazi édes-testvére lennék. Csak arra feleljen, hogy van-e magában annyi ellentálló képesség, hogy kedves szülei akarata ellenére se menne olyanhoz, a kit nem szeret?

— Van bizony, — válaszolt a leányka, büszkén fölvetve kis fejét, — a szívem az enyém és csakis az enyém.

Öröm és gyönyörűség volt Sipiczkynek ezt hallania és látnia azt az öntudatos, büszke fejtétést. Ugy elesodálkozott rajta, hogy Incin felejtette tekintetét: úgy gyönyörködött benne, önfeledten. (Hát nem baba ez a kis leány? Nő már, nő a maga

egyszerű, tiszta, szüziességében!) Sipiczky folytatta:

— És ha ezzel nagy szomorúságot okozna szüleinek?

— Sajnálám, nagyon sajnálám őket; de arról nem tehetnék, hogy meg kellene halnom. Mert meghalnék, Sipiczky, meg, az esküvő előtt, még mint menyasszony.

— Hát ezt jelentette önérzetes felelete, Inci? Arra büszke, hogy meg tud halni inkább, mintsem eladja magát, nem arra, hogy képes megvédelmezni szive jogait?! — fakadt ki csalódottan Sipiczky, mert fájt a csalódása.

— Igen, Sipiczky. Szüleim akarata ellenében egyedül a halálban lehet menedékem, az ellenállásban nem.

— De ez egy roppant téves, egy szerepcsétlen életfölfogás, Inci.

— Miért?

— Miért? Miért? — ismétli a férfi zavartan. — De hiszen erre válasz nincs is, olyan naiv a kérdés.

— Ostobának tart, Sipiczky? Csalódik. Én sokat gondolkozom.

— Az Istenért, Inci kisasszony, kegyed eszes leány, de életfölfogása, ideái egy túlfeszített, egy rajongó agynak szülöttei! A földön járjon, kérem, ne a felhőkben. Kegyednek jogai is vannak. Ezeket a jogokat: az isteni jogokat kötelessége érvénye-

síteni — szüleivel szemben is — ha szülei tullépiik istenadta jogkörüket.

— Ilyen fölfogásra ne tanitson engem, Sipiczky... Inkább maradok a magaménál, származzanak bár a felhőkből, mint mondja.

Sipiczky teljesen összezavarodott. A női sziv rejtelseiben járatos rouét ez az ártatlan, szüies gyermek teljesen kihozta conceptusából. Nem értett semmit, csak azt, hogy rajongó ideálistmusa áldozatává lehet a leányka, ha a véletlen vagy valaki megmentésére nem siet. Föltette magában, hogy ő lesz az a valaki. Gondviselés szerü hivatást érzett erre magában. De azt is érezte, hogy gyorsan kell cselekednie. S emez ösztönének engedve, minden bevezetés nélkül, szinte kiméletlen hirtelenséggel sugja a leánynak:

— Inci, magát nagyon szereti valaki...

Szomoruan válaszolt a leány:

— Engem nagyon senki se szeret, csak apa.

— Valaki, a kiről nem is képzelné: egy hallgatag, sápadt ember imádja.

A leány vérvörös lett.

— Sápadt, hallgatag?

— Valaki, a ki kegyednek nem meri bevallani, a ki kegyeddel alig vált naponta két szót, azt is habozva és félénken. Nem sejti, ki az?

De sejtette már Inci, hogy kit ért a lenygel. Csak hinni nem merte azt, a mit mond.

Ajkai megnyiltak, mint egy virágkehely, — nem szóra, de hogy könnyebben vehessen lélegzetet. Mert elszorult a toroka s a keble.

Az anyja észrevette.

— Rosszul vagy, Inci?

— Nem, mamácskám, igen jól érzem magamat.

— Akkor miért sóhajtasz olyan nagyokat?

— Sipiczky beszélt el egy szomorú történetet.

— No, beszéljen el még egy vigat, Sipiczky, — mondta Dobayné. — Egy szomorú történettel csak nem végezhetjük a napot!

Tovább folyt a társalgás az előbbi mederben.

— Hát igazán szomorú volt az a történet, Inci? — kérdi Sipiczky mosolyogva. Mosolygott, mert most már biztosan tudta, a mit tudni vélt és tudni akart, hogy Inci csakugyan szeretett és pedig nagyon szeretett.

A leány is mosolygott: szomorúan és kételkedően. Mosolygott és tekintetét a szemben ülő Kalvyl Jánosra vetette, nem lopva, de nyíltan, ártatlan őszinteséggel. (Csak ő tudott úgy nézni.) És mintha csak azt mondaná tekintete: „Köszönöm, Sipiczky, de téved. Ez az ember engem nem szeret.“ És mintha e tekintetnek felelt volna meg Sipiczky:

— Igen, ő az. — És nem tévedek. Esküszöm, hogy nagyon szereti...

A mama fölkel. Föloszlott a társaság. Inci így bucsuzott el Sipiczkytól:

— De jó volna, ha mi igazi testvérek lehetnénk! — mondta s mindkét kezét odanyújtotta „nem igazi“ testvéreinek.

Ilyen volt Inci.

Sipiczky pedig olyan volt már, hogy a mint hazaérkezett, imádságos könyvet vett elő. Ebben a könyvben volt az anyja arcképe is. A könyvből imádkozott, a képet csókolgatta: az édesanyja hideg, megfakult mását. Aztán sirt, sokáig, — zokogva.

Furcsa az, hogy így megváltozott Sipiczky, a mióta föltámadt lelkében lelkiismerete s a szere — — s a nemes ember.

Országos Széchényi Könyvtár

IX.

Anya és leánya.

Inci szívét csordultig megtöltötték édes-fájdalmas érzései. Oh, beh szeretett volna rajta könnyíteni! Ugy epedt az egyedüllét után, hogy szabadon átadhassa magát gyönyörteljes benyomásainak! Csak egy pici kis kamrácskára vágyott, a hol jól kisírhathná magát. De nem teljesülhetett ez a vágya. Anyjával osztozott egy szobán.

S az anyja nem értené meg az ő könnyeit, sőt ha megtudná, hogy kiért hullanak: gunynyal, szigorral apasztaná el.

Azért vissza kellett fojtania érzelmeit. Titkolóznia kellett. Természetes, finom érzése, lelki nemessége tiltakoztak minden tettetés ellen. Az ő nyílt lelke fájt, ha be kellett zárkóznia; a szeme égett, ha le kellett sütnie. És kellett... Haragudott magára, hogy ezzel a kényszerrel szembeszállani nincs elég ereje. De némi neheztelés ébredt föl benne anyja ellen is, a ki őt érzelmi közönyével, zárkózott természeté-

vel ebbe a kényszerült helyzetbe hozta. Először történt meg vele életében, hogy bírálathoz alá vette anyjának iránta való magatartását s ez bántotta. Vádolta magát, hogy rossz leány. Űzte is szemrehányó gondolatait, de csak visszatértek megint. Nem tudott tőlük szabadulni. És hogy ezért furdalta lelkiismerete: kérülte anyja tekintetét és szórakozottan válaszolt kérdéseire.

De Dobaynének ez föl se tűnt. Vagy legalább nem vetett reá súlyt. A mint fésülte leányát, agya nyugodtan fogalmazta azt, a mit ma estére föladott magának: kiméletesen tudatni Incivel, hogy holnap deklarálni fogja Kertészszel való eljegyzését.

Mert azt tudta, hogy Inci nem szereti Kertészt; azt is, hogy egészen simán nem fog menni a dolog, — „mert a leányban sok a hóbort... érzelgős természetü...“ An abban egy pillanatig se hitt, hogy komoly ellentállásra találjon. Egy kis pityergés lesz mindössze, — gondolta — az a fő, hogy mennél kisebb legyen. Majd meggyőzi őt szeretettel s az ész szavával. Hiszen engedelmes, jó gyermek a leánya, mindig hallgatott reá... Elszámította magát.

...Dobayné mindig maga fésülte leányát. Kedvteléssel s anyai büszkeséggel tette, mert szép volt Inci haja: puha, mint a bársony és fényes, mint az arany.

— Szép hajad van, Inci; még szebb,

mint az enyém volt, — szólt az anya s egy csókot lehelt leánya nyakára.

Incinek — talán mert úgy hozta magával a kedve — nem tetszett ez a dicséret.

— Mindegy az, mama.

— Az nem mindegy. Ne kicsinyeld, fiam, szépségeidet: az a mi erőnk.

— Oh!...

— Igen — igen: erőnk! Mert a becsértékünk. A férfiak már egyszer olyanok, hogy többre tartják testi, mint lelki értékeinket. S ezzel számolnunk kell... Azt kell értékesítenünk, a miért kapunk valamit és nem azt, a mit forgalmon kívül helyezett a — *divat*.

— Nem értelek. Mit kell, hogy kapjak az én szépségeimért?

Dobayné elkacagta magát. Csengőn, leányosan hangzott el a kacaja:

— Férjet, cica, — férjet!

— Olyan furesán fejezed ki magad... Ez a szó: értékesíteni!...

— De mi van benne? — kiált föl az anya haraggal, leányának szokatlanul hideg, sőt visszautasító szavai miatt, — csak nem gondolod, hogy erényeidért fognak elvenni? Ugyan légy józan és ne becsüld tul sem a férfiakat, se magadat. A szépséged s a hozományod...

Nem folytathatta tovább Dobayné, mert Inci fölugrott. Oly hirtelen, hogy anyja

kezéből kirepült a fésű. S Inci nem emelte föl a fésűt... elfelejtette.

Dobayné megdöbbsent. Nem értette leánya magaviseletét: ezt a „lázádat“. Ilyennek még sohasem látta őt.

Inci úgy állott a sarokban, mint egy eleven vád: szigorú, komoly tekintettel, méltóságosan.

— Mit jelentsen ez, Inci?

A leány nem válaszolt.

Dobaynének meg nem sugta meg az érzése, hogy mit jelentett leánya fölháborodása. Neki nem volt érzéke a női lélek szubtilitásai iránt. Mert benne nem volt semmi ilyen szubtilitás. Nem is sejtette, hogy kiméretlen, durva kezekkel tépte leányának az *ideál* finom szálaiból szőtt fenséges önérzetét; — hogy szavaira a szűz szemérme, — az a dicső ösztön, a mi költészete és egyszersmind védőpajzsa a női méltóságnak — lázadt föl Inciben... Ő csak azt érezte, hogy az a méltóságos büszkeség, a mi vele szemben álló leánya egész lényéből kiáradt, nehéz, nyomasztó súlylyal nehezedik lelkére: fájó, bántó érzést kelt föl benne.

És megdöbbsent rajta. Szokatlan volt neki ez a támadás nagyon. Mert támadást látott benne: aktív, sértő szándékot. Nem azt, a mi volt: egy ártatlan, tiszta lélek önkénytelen reflexmozdulatát, a miről leány nem is tehetett, mint a miképpen

nem tehet róla az ideg, hogy össze ne rezzenjen fájdalmat okozó külső behatás nyomán. Ő mindent az *én* nézőpontjából bírált el. A körülményeket és tetteket azokból a hatásokból ítélte meg, a miket azok *reá* gyakoroltak és nem ama rugókból, a melyekből kipattantak. Azokat ő sohase vette figyelembe. Vérmérséklete szabta tetteit, irányította életét: hirtelen föllobbauó szenvedélyessége, a mi ellen *okokat* szembeállítani soha eszébe nem jutott... S ennek már nevelése volt az oka.

...Ha gondos, okos szülők fölébresztik és szitják vala benne az önismerte és belátás utáni vágyat, a mi az emberi léleknek épp oly nemesen edző tornája, mint a friss levegőn való szabad mozgás a testnek: bizonyára kifejlődtek, vagy jobban mondva, helyes mederbe terelődtek volna a különben lelkes, eszes nő szellemi értékei is, melyeket veleszületett önzése és akaratossága maguk alá temettek, — szabad folyást engedve a kártékony indulatoknak.

De hát nem voltak Dobaynének sem okos, se gondos szülei. És nem álltak erkölcsi alapon. Hiuság s a származás göggye diktálták az ő etikájuk törvényeit. Már pedig tudnivaló, hogy a hiuság csak alaki törvényeket diktál, — már mint olyanokat, a mikben nincs erkölcsi tartalom.

Somorjayéknál tetszetős volt minden, a mi forma. S a formáért föl kellett áldoz-

niook a lényeket, — úgy vélték ők, — mert szegények voltak. Tették minden skrupulus nélkül... A látszat a fő! A család tekintélye, a név fénye követeli a látszatot, a külsőségeket. Ez alá a takaró alá el lehet rejteni még a szennyet is!

Olyan volt a Somorjayék erkölcsi világa, mint az anyagi életük: selyemruha és — lyukas harisnya; fényes, antik butor és — a butor alatt piszok; libériás inas és — vacsorára krumpli és tea.

Ilyen levegőn nem fejlődik ki a lélek: nincs ideje. A külsőségeknek olyan nyomasztó az adója! Rabszolgájukká teszik az embert; szellemi értékeinek nem hagynak tért a működésre. Minden emberi tevékenységet, minden munkaerőt és értéket magukba nyelnek. Már ez így van... A külsőség pénzt követel, ha nincs pénz, hazugságot és ámitást; — mert akkor ezeknek kell takarniok a hiányt; ha ez sem elég takarónak, jön az intrika, a gyöngébbek behálózása, kihasználása, orvtámadások a mások erszényére, nemtelen kihasználása Istenadta és ősökszerezte természeti és társadalmi előnyöknek... És az emberek kitanulnak a pirulásból. Megkérgekedik a szivburok. Nem szökik vér a szivből az arcba s nem bocsát a szivbe erkölcsi törvényeket.

Pérez!... Értékesíteni mindent, a mi értékesíthető: szerelmet, szépséget, — mindent, a mivel a külsőségek megmenthetők!

És bámulatraméltó, kacagásra késztető komikum és szivfacsaró bánat, hogy mennyi rejtelmes utat járnak be, mily sötét zugokat kutatnak föl, mennyi leleményességet tudnak kifejteni a pénz keresésében ezek a Somorjayak. Nincs a világnak olyan iparlovagja, a ki úgy tudjon semmiből élni, és „mutatni“, mint egy elzüllött magyar ur. Annyi szellem, annyi kitartás és találményság, reális uton érvényesítve, aranybányákat törne föl és kincseket gyűjtene garmadába... Csakhogy ez a reális ut! Izzadni kell rajta — s az izzadságnak savanyu a szaga...

... Hát ezért nem értette Incit az anyja. Nem igen tehetett róla... Mert, hiába, az válik az emberben vérré, a mivel táplálkozik.

Es Dobaynének olyan asztalnál táplálkozott a vére, a mely mellett frivol cinizmus-sal számították a szülők, vagy legalább is az „erbtantik“ és „onklik“ elhalálozásának esélyeit, és megmosolyogták az apa elménc türelmetlen kifakadását: „Mehetne már a vén csoroszlya, még megvénülünk, mire pénzéhez jutunk!...“ Olyan asztalnál, a mely mellett szemérmetlenül gunyolták ki az érzelmeket, az eszményt, — azok szuperlativusát: a szerelmet ostoba gyöngeségnek deklarálván; de dicsőítették azokat, a kik jó vásárt csaptak szépségükön, eladván azt, testükkel-lelkük-

kel együtt akárki vásárosnak, a ki helyette kényelmet és fényt adott cserébe — álfényt az igazi fényen!

*

Dobayné úgy meglepte leánya magatartása, hogy teljesen kijött sodrából. És hogy elvesztette lelki egyensúlyát, mérgeben fogát csikorgatja... De nem bántja a leányt. Mert eszébe jut, hogy még az éjjel kell vele elintéznie eljegyzése sorát. S ez visszatartotta attól, hogy megfenyítse Incit. Mert máskor megtette volna okvetlenül. (Semmit sem elnézni: ez volt az elve.) Most azonban célszerűbbnek találta azt, hogy kétségbeesést mutasson. Azzal akarta belopni leánya szívét.

— Egy leányom volt, egyetlenegy s az is mostoha... Oh!... Nem szeret! — jajdul föl, mint egy tragika.

Azt várta, hogy erre a nyakába ugrik Inci és kérlelni, becézni fogja szokása szerint.

De meg se mozdult a leány. Még mindig a sarokban állott; onnan nézett merően maga elé. És sűrű hajával — valami rejtelmes okból — betakarta meztelen keblét.

Dobayné most már egészen tanácstalanul áll leánya előtt és gondolkodik. Csodálkozásában elült a szenvedélyessége. Mit tegyen?... Sokáig nem bír elhatározásra vergődni. Végre is abban állapodik meg, hogy közönnyel üti el a nehézségeket: úgy

tesz, mintha mi se történt volna közöttük, a mi szóra érdemes.

— Ül le, Inci, végezzük be a fésülést.

De csak nem mozdult a leány.

— Majd megfésülködöm magam, — mondta szárazon.

— Incikém, fiam, engedelmeskedjél anyádnak, — szól Dobayné és lágyan, kérőleg hangzanak el szavai.

— Kérem, könyörgöm, engedje meg...

— A mint akarod, lelkem; fésülködjél hát magad, — hagyja reá az anya, gondolván, hogy ez a nála teljesen szokatlan engedékenység majd kibékíti leányát.

Mialatt Inci fésülködött, azalatt levetközött Dobayné. Idegesen hányta le magáról a ruhát. S úgy maradt egy könnyű, nappali ingben. Elfelejtett éjjeli mezt magára venni. Ugy ült le ágya szélére és várta, hogy elkészüljön Inci. Nem sokáig kellett várakoznia.

Inci fölkelte — miután rendbeszedte haját. — De a helyett, hogy szokása szerint anyjához ment volna, hogy megölelje és megcsókolja, mielőtt lefeküdnék, — most egyenesen ágyának tartott. Rá se nézett félmeztelen anyjára. Elfujta a gyertyát és lefeküdt...

Erre már mégis ösztökélte valami belső hang Dobayné, hogy okát és értelmét keresse leánya magaviseletének. (Hát anyyira megbántotta volna! ... És mivel? ...

Hát mégis van olyan örült szemérem, a mit egy szóval, de még egy lehelettel se szabad illetni, különben föllázad még az anyai tekintély — még a vallás parancsa ellen is?! Föltétlen engedelmességre és szülei tiszteletére fegyelmezve nevelte föl Incit és ime! egyik támasztéka (a mire ma oly nagy szüksége lenne), a tisztelet összeroskadt. Saját maga rombolta le azt, a mit tizenhét év alatt fölépített — és egy szóval! ... De ha nem tudta! ...)

Most már érezte Dobayné, hogy nem lesz könnyű a munkája. De azért nem csüggedett. Ezt az asszonyt csak sarkalták az akadályok; energiája nőtt a nehézségektől ...

Odaszól leányának, félig kérve, félig parancsolva:

— Inci, gyujts gyertyát.

A leányka fölkel s engedelmeskedik. (Tehát engedelmeskedik, — gondolta Dobayné, — minden jól van.)

— Miért nem jöttél kezet csókolni, Inci?
Inci hallgat.

— Feküdj le. Beszélni fogok veled.

A leány visszafordult ágyába. Anyja a vékony, szinte átlátszó ingben ágya szélére ült, onnan vizsgálta az arcát. Az sápadt volt, de nyugodt.

— Egy fontos hirt kell veled közölnöm, édes Incim, — veté föl Dobayné a szót, —

egy olyat, a mi egész életedre elhatározó.
(Csönd.) Ményasszony vagy...

Össze se rezzent, arcizma se mozdult a leánynak. Mindössze, hogy egy kissé anyja felé fordította arcát, szólván:

— Elfelejtettél felöltözködni, anyám. Öltözködj föl, kérlek szépen.

— Miféle affektálás ez, Inci? Mi lelt ma téged? — No légy okos és ide hallgass. Tudod, ki a vőlegényed?

— Sejttem, hogy kit akarsz. De öltözködj föl...

— Inci!!... (Ez már fenyegetőleg hangzott.)

— Nem nézhetek így reád.

Dobayné engedett, de most már a düh felülkerekedett benne. De elfojtotta. Hálókabátot vett magára, úgy ült vissza előbbi helyére.

— Kertész jó fiu — és gazdag. Boldog leszel vele.

— Nem lehetek vele boldog, mert nem szeretem.

— Édes leányom, te ahhoz nem értesz. Egy életet, egy létet tisztán szeretetre nem lehet fölépíteni. A boldogságnak nem is az a főtenyezője...

— De az.

— Hanem a jólét, egymásnak megbecsülése. A szerelem nem soká tart. Hallottál már valamit a mézeshetekről? Hat hét. Azután vége a szerelemnek. Jön a barátság.

— Nem, nem. A szerelem örök.

— Miket beszélsz ma össze-vissza? Mit értesz te ahhoz, te, a ki még sohase szeretél? Ugy határoztam, hogy holnap az estélyen deklarálnunk. Jó?

— Oh, ne! Nem szeretem őt.

— Majd megszeréted, majd megbecsülöd. Hallgass anyádra, kis leányom. A ki csak javadat, boldogságodat akarhatja, az nem adhat rossz tanácsot.

— Anyám, én se nagyravágyó, se hiu nem vagyok. Én a boldogságot másutt keresem, nem ott, hol te, a fényben és gazdagságban.

— Mert nem ismered az életet, Inci. A jólét a boldogság alapja, Inci.

— Nem hiszem.

— És miért nem hiszed?

— A te fölfogásodnak se vallásos, sem erkölcsi alapja nincsen.

— Kiadta ajkadra ezt a zagyva beszédet?

— A szívem.

— A sziveddel ne gondolkozz, leányom. Az eszed való arra.

— Az eszem is azt mondja, a mit szívem sugall. Nem vagyok én az a felületes, szeles leány, a minek látszom. Sokat gondolkozom én.

— Gondolkozol? Miért tüntetted föl akkor magadat hamis színben édesanyád előtt? Miért nem voltál hozzám bizalommal?

— Mert féltem tőled. Engedelmes leányod voltam és szerettelek, de bizalommal nem mertem a szined elé lépni.

— Őszinte leszel ezentul?

— Most az vagyok.

Dobayné egy Judás-csókot lehel leánya ajkára és észre nem veszi, hogy az össze-rezzen ettől a csóktól.

— Bizzál hát bennem, mint a kősziklában és légy hozzám ezentul bizalommal. Hogy meg nem értettél eddig, kis leányom, se baj. Majd megismersz ezután. Fogod te még tapasztalni, hogy mid vagyok én neked. Hallgatsz, Inci?... Egy csókot kaptál a vőlegényedtől.

— Nem a vőlegényem; nem szeretem.

— De holnap már az lesz, Inci. A te boldogságod érdekében *akarom*.

— Nem leszek boldog, meghalok.

— Ez gyerekes, ostoba beszéd. Istenkisértés ilyet mondani, — fakadt ki Dobayné.

— Biztosan tudom, hogy meghalok, — erősíti halkán Inci.

— Megtiltom...

— Azt meg nem tilthatod.

— Megtiltom, hogy gonosz beszédeddel reám nyomást gyakorolni próbálj, — tört ki most már dühvel az anya, — az ilyes alávaló, csunya jellemre vall!

A szegény kis Inci fölajdult fájdalomában.

— Holnap jól viseld magadat, szép és kedves légy, úgy parancsolom — megértetél? — folytatá az anya.

— Megértettem.

— És most aludj szépen és nyugodtan. Jó éjt.

— Jó éjt...

Mint a csörgőkigyó villámos szemétől megbüvölten leszegzett nyulacska: úgy feködt fehér ágyában szegény kis Inci. Meg se moccan. Mereven bámult a sötétbe. Világosság után vágyott. Pedig előbb hogy fájt neki a gyertya fénye! Nem, nem is ilyen világosság után — a nap fénye után epekedett. Ugy hitte, hogy az jót tenne neki. A nap-sugár talán fölmelegitené szivét és agyát. Mert oly jeges mererdtség ült meg egész testén, hogy szinte fázott. S úgy fájt neki, hogy reszketni nem tudott. Azután nyomta is valami mellét. Fohászkodni, sóhajtani szeretett volna és sirni, meg imádkozni. Minderre képtelen volt. Idegei elpetyhüdtek: nem voltak képesek reagálni lelkületének viharos, kinzó nyomásaira. (Csak legálább imádkozni tudna!) Gépiesen mormogta el a Miatyánkot, de nem tudta, mit mond. Azt hitte, illetve tudta csak, hogy szót szóra halmoz: haszontalan, hiábavaló szavakat rak össze, a miknek nincs se értelmük, se értékük.

Egyszerre csak, mint egy fénysugár, mint valami megváltó angyal: a Kalvyl

képe jelenik meg a leányka képzeletében, fényözönnel, ragyogással öntve el a sötét szobát.

Erre megoldódtak Inci idegei, fölszabadultak karjai. Imádkozott. Nem úgy, a hogy a könyvekből tanulta. Szive adta ajkára az imádság szövegét. S oly mély, oly fönséges volt a szüz imája!...

...Teljesen visszatért lassacskán az Inci ereje. Visszaidézte azt a kinos jelene-
tet, mely közöttte s anyja között az imént lefolyt és most már képes volt — szellemének teljes birtokában — meggondolni, el-
bírálni azt a sötét, sivár helyzetet, a melybe ily hirtelen kiméletlenséggel taszította a sors.

A sors-e, vagy ő a hibás? — Gondolkozott. Ujra megvillant agyában az a gondolat, hogy hátha az anyja. De ezt a gondolatot elüzte magától. (Most sikerült elüznie.) Már szinte elfelejtette azt a brutalitást, a mit az szüziessége ellen elkövetett. Alig emlékezett arra az ösztönszerű harcra, a mit anyjával szemben megnyert... Az anyja képe lebegett már csak a leányka szeme előtt: a bibliai anyáé. Azt az aszszonyt, a ki őt ok nélkül sértette, már nem látta az anyjában.

...De azt tudta — arra emlékezett — hogy holnap el akarja őt Kertészszel jegyezni; azt is, hogy ő meg határozottan

nem ellenkezett: hogy engedelmességet ígért.

...Miért tette ezt? Félelemből, avagy mert a szentírás engedelmességet parancsol a gyermeknek szülői irányában!?

Inci addig ismételte a szentírás e parancsát, a míg annak egy másik parancsa is átvillan agyán: „Kövesd a férfit, a kit szeretsz, mindenhová...” S a Kalvyl sápadt képe erre csak fölragyog képzetében újra, fényesebben, mint előbb, valóságos intenzív erővel. Hullámos haja, mint egy dicsfény veszi körül komoly és szelid homlokát.

Kiugrott ágyából, mintha egy ellenállhatatlan rejtélyes erő lökte volna ki belőle... Biztos léptekkel — mintha minden butort látott volna a sötétségben — egyenesen anyja ágyának tart, mintha tudta volna, hogy ébren van — mintha az nem is lehetett volna másképp — szilárd, bátor hangon ejté ki e szókat:

— Meggondoltam a dolgot, anyám, nem leszek a Kertész felesége .

Dobayné először is a gyufa után kapott. Gyertyát gyújtott. Látni akarta leányát. Sötétben nem érvényesült egészen az ő ereje: az arcjáték, a színművészet e meggyőző, eltántorító eszköze.

— Ül le.

— Engedd, hogy álljak.

— Miért akarsz állni?

— Mert megmásíthatatlan elhatározásomtól úgy se térítesz el, anyám, — nem győzől meg.

Dobayné azonnal észrevette leánya határozott hangjából, hogy most összes lelki erejére szüksége lesz. Így még nem beszélt vele Inci soha. Új eszközökhöz, új taktikához folyamodott. A szokatlan helyzet erősebb fegyvereket kívánt... Egy pillanat alatt megtelt szeme könnyel. Hangja remegett és tördelte kezét. Majd fejéhez kapkodott és tépte haját.

— Szerencsétlen anya én, mit műveltem?! Eljátszottam a saját édes, kedves gyermekem bizalmát. Kihült irányomban az az ártatlan sziv, melyet forró anyai keblemen melengettem. Oh, én vagyok az anyák legszerencsétlenebbike! Isten, miért nem vettél el, még mielőtt e szörnyű valóságra ébredtem volna?!

A szegény leány lehajlott anyja kezéhez és megsókolta azt.

— Bocsáss meg. Szeretlek, de ne kívánd halálomat. Úgy szeretnék élni!

— Ah! — Valami belenyilalott az anya agyába: valami sejtelem. Két kézre fogta leánya sápadt arcát. Majd fölsimitotta homlokáról aranyhaját: úgy nézett szemébe — merően. És vizsgálgatta vonásait, mint egy szakértő valami ritka és nehezen meghatározható mőtárgyat. Kö-

nyeiről már teljesen megfeledkezett. Gyorsan elemezte, boncolgatta leánya gyöngéd, komoly vonásait. Mikor készen volt ezzel, úgy fölkiáltott, mintha tarantella-pók esipte volna meg:

— Ilona, te szerelmes vagy!

— Az vagyok. Szeretek... kimondhatatlanul szeretek, — hagyta helyben Inci átszellemült arccal.

— Ki az az ember? — kérdezte szinte zsiszegve az anya.

— Kalvyl János, — felelte Inci egyszerűen, szomoruan, meghajtván fejcskáját. Majd hozzátette: — Ime, a bizalom, a mit kívántál.

— Kalvyl?! A jött-ment koldus piktor? Megőrültél?

— Ő. A drága, az egyetlen, az egyedüli, — igen, a szegény, halvány festő.

— Inci! — hörgött az anya rekedtes, mély hangon s erősen megfogta leánya karját.

De a leány nyugodt maradt. A sápadt arc ott ragyogott előtte és hálatelt, sötét szeméből imádás sugárzott. Ez adott neki erőt és nyugalmat. Még ismételte is:

— Ő — az egyetlen, senki más, soha, — soha!

Dobayné erre már teljesen elveszti önuralmát. Cserbenhagyta minden művészetét. Arca vad kifejezést kap, olyanná lesz, mint egy női torzkép. Keze vonaglik. Ujjai foly-

ton fokozódó erővel kulcsolódnak a leányka karjaira. S hogy az föl se szisszent tőle, vak dühében körmét mélyeszi leánya puha, fehér bőrébe, hogy vér serkedt nyomán, meleg, piros vér. És ekkor, hogy a vértől borzadt-e meg, saját vére vérétől, vagy indulatainak sulya vette-e le lábáról? — megtántorodott s az ágyra roskadt.

Inci megrémült. Egy sikolylyal rávetette magát eszméletlennek látszó anyjára...

De eszméleténél volt Dobayné teljesen. Környékezte az ájulás, de csak az izmait bírta legyőzni, az energiáját nem.

Oh, Dobayné nem akarta, hogy leányának elárulja gyöngeségét! És különösen most, a mikor egy gyöngeség elrontotta volna tervét, a mit ő föladni semmi áron nem akart. Ő soha semmit sem adott föl. Meggyőződése volt, hogy a mi az ő agyában egyszer megfogamzott: az csak helyes és okos lehetett.

Egy pillanat alatt legyőzte testét erős akarata. Fölkelt. Agya tisztán működött. Elfogulatlanul bírálta el a helyzetet. És mindjárt tudatára ébredt annak, a mit művelt. Ám akkor sem a leányt: magát sajnálta. Az volt első gondolata, hogy Inci nem vehet föl holnap kivágott ruhát.

— Feküdj le! — rivalt reá durván.

Inci engedelmeskedett. Az anya meg előszedett toilette-fiókjából holmi flastromokat, szarvas-zsirt, crème-célestet s azzal

vizsgálat alá vette leánya sebeit. Először kiáztatta azokat szivacsosal. A nagyobb karcolásokat flastrommal tapasztotta le. Majd bekente az egészet valami zsiradékkal.

A leány türte. Különben ugy se tudott volna mozdulni, nem a testi, hanem a lelki fájdalom miatt.

— Rosszul vagy? — kérdé Dobayné.

— Engedelmeskedem, — felelt a leány remegve, gyöngye hangon, öntudatlanul.

— Azt kérdezem, rosszul vagy-e?

— Oh, igen, engedelmeskedem...

— Fáj?

— Nem, nem, engedelmeskedem, — egyre azt hajtogatja Inci.

Dobayné megtapogatja leánya halántékát és homlokát. Nem volt láza. De azért hideg borogatást tett a fejére.

Ugy határozta, hogy leányának holnap nem szabad betegnek lennie. Inkább viraszt egész éjen át. Megtette.

Az egyik széken mosdótálat helyezett el, a másikra maga ült le. És tiz percenként pontosan változtatta a borogatásokat. Majd gondolkozni kezdett. De nem tudott. Azaz nem volt min gondolkoznia. Az ő akarata, a terve kész volt teljesen.

— Igen és hogy azt helyre kell hoznunk.

— Megegyük a könyveket?

— Meg nem esszük, de megvesszük őket.

— Bolondozol?

— Egész komolyan beszélek. Nem gazdag ember az öreg ur és takarékos mellé. Hogy kiadatta költeményeit, az a mi izetlen hizelgésünk következménye. És hogy annak az izetlenségnek ő adja meg az árát és nem mi: az — legyenhébben szólva — nem volna tőlünk gavallér dolog.

— Hát mennyit akarsz velem megvételni? — képedt el a vőlegényjelölt.

— Annyit veszel, a mennyit én: kétszázötven példányt.

— Á két forint! Hisz ez ötszáz forint lenne.

— Az annyi. Ez a diszkiadás legalább ötszáz forintba került. És vezeklésül egy kis profitot is kell adnunk az öregnek.

— Minek? Nem elég, ha a költsége megtérül?

— Nem elég. Te az ilyenhez nem értesz. Ide az ötszáz forinttal.

— Adok háromszáz forintot.

— Jó, a többi hétszázat majd én fizetem. Osszuk meg a fizetséget vagyonaránylag. Azt se bánom.

Erre az ironikus, de gavalléros ajánlatra elpirult a kis bácskai és kiszurta az öt százast. Azután bácskai tapintattal sajnálgatja barátját.

— Nem sok az neked?

— Nem, nem, mert van még tizenötezer forintom. De neked sok, mert háromszáz-ezer forintod van.

— Hogy érted?

— Visszafelé.

— Ja ugy! Te mindig bolondozol, Alfréd. Mikor komolyodol már meg?

— Hál Istennek, soha se lesz okos ember belőlem.

— Ezt is visszafelé érted?

— Nem; ezt már ugy értem, a hogy mondom, — válaszolt Sipiczky s jóízűen el-kacagta magát. Es hogy így nagy kedvre kerekedett, tréfálva kérdi Kertészt:

— Á propos, ifju barátom, hát mi lesz?

— Mivel?

— Hát azzal a bizonyos dologgal,

— Melyikkel?

— Na, fölteszem a kérdést, ugy hogy te, mint kevésbbé művelt ember is megérthesd: „Hogy állunk a szerelem dolgában?”

— Ne sértegezz, kérlek, — méltatlankodik a vőlegényjelölt.

— Ha nem érted a tréfát, akkor bocsánatot kérek.

— Nono, hiszen tudom én, Alfrédkám, hogy jóbarátom vagy, de tulságba viszed az iróniát.

— Lőjj vissza!

— De kérlek, én nem tudok. Különb, hagyjuk a vitatkozást, Alfréd. Válaszolok

neked — par discretion. Neked, legjobb barátomnak — bár nem helyes — már most megvallom, hogy boldog vőlegénye vagyok Incinek. Ma este deklarálnak. Bocsáss meg...

Sipiczky elsápadt. Mert nem várta, hogy Inci boldogságát már ily közelről fenyegeti a sors. (Most már egy pillanatot se szabad mulasztania!)

A bácskai barátja elsápadását lelki fájdalomnak vélte. Vastag tapintatlansággal mentegeti magát:

— Ne neheztelj, Alfréd. Nem tehetek róla, hogy engem választott.

De most már az igazi guny kifejezése szökött a lengyel arcára, a mint a kis emberen végignézve, patetikus hangon szavalja:

— Megbocsátok, vetélytárs. Az Isten így rendelé!...

A kis bácskai, kinek értelmisége ki nem érezte e szavakból a gunyt, meghatottan kapta el Sipiczky kinyújtott kezét és mint nagylelkű, győztes ellenfél, kétszer-háromszor úgy megrázta, mintha ki akarná rántani vállából. Aztán távozott, hosszukat lépve, mint Egressy, de nem a nagy, hanem a kisebbik. Az utolsó lépés azonban rövide sült, mert még az ajtóban elkapta a kabátja egyik szárnyát Sipiczky.

— Más legjobb barátodnak el ne mondd valahogy a dolgod. Légy türelemmel, ha úgy is kisül estére.

— Hová gondolsz, Alfréd! — szólt Kertész neheztelve s azzal kifordult az ajtón.

Sipiczky gondolatokba merült. Eltökélt szándéka, hogy megmenti a leányt, az ő kedves, kis Incijét és megoltalmazza bárki ellen is: nem ingott meg. Sőt most kezdte csak magát igazán boldognak érezni, a mióta ez a nemes, önzetlen terv agyában — nem: szívében — megfogamzott. Vagy egy félóráig ült gondolkozva, arcát kezébe temetve, aztán fölugrott és derült arccal hozzáfogott a teafőzéshez. Mert elkészült a tervével. De meg is éhezett.

Egy újságot terített szalonja plüssös asztalára, hogy kárt ne tegyen benne, aztán fölgyújtotta a szeszt a teafőző alatt. Majd az edényeket, cukrot, rumot készítette ki, és végül egy darab szalonnát a hozzávaló cipóval.

Azért végezte pedig mindezeket sajátkezüleg, mert inasát elcsapta — már egy hete annak — azzal az indokolással, hogy megdézsmálta a rumos palackot. Hiába magyarázgatta Péter, hogy hiszen az nem ok, mert már három éve dézsmálja a rumos flaskókat; hiába hányta gazdája szemére, hogy miért nem szólt ezelőtt három évvel, akkor a sok rum is, meg ő is megmaradhatott volna: Sipiczky könyörtelen maradt, kijelentette, hogy a rumlopás kisebb hiba ugyan, mint a lólopás, de azért mégis csak hiba s ok az elcsapásra.

Megesókolta hát Péter — mit tehetett volna mást — gazdája „kegyes kezeit“ és 50 forintnyi ajándékkal zsebében, nyakába vette a világot...

Hogy miért csapta el Sipiczky az inasát, annak tulajdonképpeni oka itt következik:

Egy napon ugyanis eszébe jutott a lengyelnek, hogy jó volna megtanulni az egyszerűet.

Elővette hát takarékpénztári könyvecskéjét, vagyonának utolsó maradványát és konstataálta, hogy egy 17.930 forint értékű uradalma még megmaradt, bár aprópénzre váltva az „Első Hazai“ valamelyik Wertheim-kasszájában. Aztán azt konstataálta, hogy ha valaki két évi jogot végzett, még két évet kell végeznie, hogy államvizsgát tehessen, miután négyből, ha kettőt levonsz, kettő marad. Ehhez a kettőhöz hozzáadott még hármat. Három évig szokott ugyanis ingyen dolgozni a magyar tizenhat évi tanulás után, a mig segédfogalmazó lesz belőle. Akkor már fizetést is adnak neki, de csak annyit, a mennyi nem elég. Ujabb három év múlva azonban már annyit adnak, a mennyi elég, ha jól vesszük föl a dolgot. Mert a fogalmazói fizetésből már jól is lehet lakni, sőt siklón is megmászhatja az ember a várat, ha éppen meg találna sántulni.

Tehát $2 + 3 + 3 = 8$.

Ergo nyole évig kell még az uradalomnak fönnállania. $17.930 : 8 = 2241$ forint

kerekszámban s a kamatok. Ennyi jut egy évre.

Ez szép összeg egy évre becsületes ember kezében, gondolá Sipiczky és elégedetten dörzsölé kezeit. A 2000 forintot elkölti — tervezeti tovább — a 240 forintokat s a kamatokat pedig bespárkassázza és tőkésíti. Ebből aztán nyolc év multán egy új uradalom keletkezik, nem oly tekintélyes ugyan, mint az előbbi, de olyanra már akkor nem is lesz szüksége, mert akkoron már, mint az ország egyik méltósága, tekintélyes javadalmazásban részesülend.

Ez a számvetés volt a Péter megölő betűje, mert ebből eredményképpen az is kijött, hogy 2000 forintból nem telik egy Péterre.

Egészen jól mondta hát Péter (mert volt neki magához való esze), hogy a rumfogyasztási hajlam nem ok egy tisztességes inas elcsapatására...

Ezért szolgálta hát ki önmagát Sipiczky, nem pedig azért, a mit mindig hajtogatott magában: „If you will be will served, serve yourself“. (Ha azt akarod, hogy jól légy kiszolgálva, szolgálj ki magad.)

Abban azonban igaza volt a közmondásnak, hogy legjobb az öninas. Sipiczky legalább nagyon meg volt magával elégedve, ugyis mint inassal, ugyis mint urral. Mint inas hűségesen szolgálta az urát, mint ur pedig sohase panaszkodott inasára.

— Tisztességes, becsületes ember kezd lenni az uram, — humorizálta ki önmagát, — a csizmatisztítást se praetendálja meg tőlem, a szobatakaritást sem. Azokat a házmesterné szolgálója szeretőjének a mostohafia végzi, a házmesterné számára kiutalandó havi öt forintnyi javadalmazás ellenében...

A házmesterné, mellesleg legyen említve, azért nem végzi vala e dolgokat önmaga, mert fiatal volt, a házmester pedig öreg. De különben is takarítás idején zongora- és énekleckéket vesz ő nagysága Klapsz Artur művésztől, hogy ha férje esetleg még idejekorán meg találna halni, kóristáné lehessen belőle az operánál (az első sorban); ha pedig soká találna élni: guvernátnak szegődhessen Schwarz, Weiss, Braun, vagy akármilyen színü urasághoz.

A házmesterék is okos emberek voltak ám. Ők is csináltak komputust a spergeldek irányában, a mely komputusból kiderült, hogy spergeldekből nem lehet házat venni, bármennyi lump legyen is a világon. Különben is mindig kevesebb a lump és mindig több a házmester. Ezért tanult hát a házmesterné zongorázni. Számításból. Hiába, minden csak számításon mulik ezen a világon.

*

De hát ne hagyjuk Sipiczkyt egymagá-

ban a teájával. Mert érdekes ember Sipiczky, mint minden elromlott világfi, a ki a följavulásra adja magát. De nemesak érdekesek az ilyen emberek, hanem vigak is, tele vannak friss humorral. Az elégedettség, a lelki egyensúly derültté teszi kedvüket és megjavítja gyomrukat. Az ilyen ember jól néz ki kívülről és jószívü is egyszersmind.

A jószívüségét még a lumpidókból hozta magával Sipiczky — ezt csak meg kellett tartania. A jó kinézést azonban ujonan akvirálta, mert az a jó gyomorral jár együtt, a mi pedig csak följavult emberek-nél tapasztalható.

Ime, a szalonnát úgy eszi most Sipiczky, mintha tengeri rák volna (à la Americaine), pedig csak disznóból van, még pedig valószínűleg kőbányaiból. A teát ellenben csak úgy iszszá, a hogy régen szokta. Az akkor is meleg viz volt, most is az. Csak-hogy akkor fekete volt, most meg sárga. A szín nem sokat határoz. De az már határoz, hogy a kenyér puha legyen és jóízü. Azért veszi a kenyeret Sipiczky sajátkezüleg Schachnernél, mert ő nála mindig puha és mindig jóízü a kenyér.

Ilyen gourmand lett Sipiczkyból. Ő ugyan meg nem evett mindenféle kenyeret! De a jó aztán jól esett neki.

A reggelije kvalitása fölötti teljes megelégedésének kinyilvánítása után ezer

forinttal a zsebében elindult Sipiczky könyvet vásárolni.

Kevés olyan ember akadhatott Budapesten eddig, a ki egyszerre ezer forintot öl vala könyvekbe, de olyan meg biztosan egy sem akadt, a ki pláne egyfajtába ölje be az ezer forintját.

Legalább csak így magyarázható meg Singer és Wolfner uraknak korreális és szolidáris elcsodálkozása, a midőn Sipiczky 500 példány Elvira-féle keserveket rendelt meg náluk és kifizetvén az értük járó ezer forintot, még külön öt forintot utalványozott egy társzekér céljából, a mely társzekéren e homogén könyvtár lenne elszállítandó a lakására.

Elementáris volt az ő elcsodálkozásuk. De midőn Sipiczky ama szivességre kérte őket, hogy a dologról senkinek, különösen a szerzőnek, egy szót se szóljanak s erre becsületszavukat is kérte: már megszüntek csodálkozni, mert tisztában vélték lenni azzal, hogy bolonddal van dolguk.

De a könyveket és a becsületbeli ígértüket pontosan szállították Singerék és az utóbbit meg is tartották pontosan. (Fogadni lehetne, hogy még most is letagadnák az esetet, ha valaki megkérdezné őket. Pedig már annak három éve. Ennyi ideig pedig ritka becsületszó szokott eltartani. Többnyire elévül az egy pár nap alatt.)

Sipiczky ekképpen elvégezvén egyik

teendőjét, a Nemzeti Szállóba hajtatott (azaz per pedes apostolorum nyargalt oda), utközben beleütődve egypár emberbe, mert még nem szokta meg egészen a gyalogszert. Ám végre is szerencsésen eljutott odáig, — de nem tovább, mert be már nem eresztették Dobayékhoz. Azt mondta a portás, hogy beteg a kisasszony és csak estefelé kel föl, de a soirée azért meglesz, már el is küldte a kölesőnezüstöt a Mittermeyer.

— Jó, — gondolta Sipiczky, — este sem késő, de még holnap se. Legalább tovább tart Kertész dicsősége. Azt nem irigylem tőle.

Hanem a szegény Kalvylt: azt sajnálta Sipiczky nagyon.

Elutazott hát Kalvyl lakására, vigaszt szítandó. A par discretion fölszedett ujsággal: Inci mátkaságával nem hozakodhatik elő, — gondolta, — de legalább sejtetni fogja a szegény festővel, hogy nincs baj, nagyobb baj nincs legalább. És el is határozta, hogy erre, ha kételkednék Kalvyl az állításában, becsületszavát adja, kétszer is, sőt meg is esküszik rája, akár háromszor is.

Nem találta otthon Kalvylt. Az a Műcsarnokban volt, úgy mondták neki.

Elrobogott hát a Műcsarnokba. Meg nem foghatta, hogy ember — egy gyarló földi lény, — hogy lehet képes az övéihez hasonló mértföldes utazásokat tenni a saját lábán,

anélkül, hogy elkopnának ezek a lábak. Nemhogy elkoptak volna, de ki se fáradt.

— Ezt a szalonna tevé s a lágy kenyér!
— dudálta vigan és befordult a Múcsarnokba. Ott azt mondta neki a kapus, hogy a báró ur itt volt ugyan, de most már valószínűleg nincs itt, mert elment.

— Hová ment?

— Hát valószínűleg vagy haza, vagy a városba.

Ezt Sipiczky is valószínűnek tartotta, hát megfordította a rudat.

Kalvyl megint csak nem volt otthon. Tehát a városban kellett, hogy legyen.

A város azonban nagy és sok benne a fóka. Nehéz benne valakinek a saját fókáját megtalálni. Ezt belátta Sipiczky, hát inkább ebédelni ment a Kispipába.

Ott igen jól evett. Ís miután töltött káposztát is kapott, még két deci bort is hozatott magának egy stucnyiba, hogy bora tetejibe még két krajcár ára szódát is fröcsesentethessen. Ekként megvolt a teljes fröcsese és megmaradt két krajcárja Sipiczkynek. Mert a fröcsesnek tíz krajcár a rendes ára, ha készen tálalják, de így elemeiben nyole krajcáron is megszerzhető. Éppen megfordítva, mint a kávénál. A kávé ugyanis akkor drágább, ha a feketéje nincs összevegyítve a tejjel.

Sipiczky azon elmélkedett, hogy miért van az így és miért nem megfordítva. (Mert

hisz éppen úgy lehetne megfordítva is. A mélangé-nak is joga van drágábbnak lenni az ibrikes kávénál, ha a fröcses is drágább, mint együttvéve alkotrészei.)

Nem tudta a kérdést megfejteni Sipiczky, semminemű szempontból, hát bele nyugodott az állapotba és betért a „Koronába“. Ott rossz levegőt élvezett és valamivel jobb feketekávéval. De legalább elolvasta a politikai lapokat, a mikből azután megtudta, hogy nem Wekerle már a miniszterelnök, hanem Bánffy.

Elszégelyelte magát e tudatlanságon. (Miféle léha ember az, a ki évekig nem olvas ujságot s olyan társaságba jár, a hol politikáról nem beszélnek! — Magyarországon! Hát mindig csak a festett hölgyek között éltem? — tévé föl a kérdést önmagának és mindjárt meg is felelt reá, hogy bizony mindig; mert ebben a szép országban csak a „kis dámák“ nem politizálnak s egyedül csak ezek nem.)

Megfogadta Sipiczky, hogy ezentul művelni fogja magát.

XI.

A bál.

— Berkes nem jöhetett, — jelentette ki ő nagysága, — de Piripacsi Bandi igen. Ez fölmondott inkább egy sugáruti bankárnak, csakhogy idejöhessen.

Valójában pedig úgy állott a dolog, hogy Berkes igen drágás ember, Piripacsi pedig mélyen leszállított áron muzsikál. Ezért választotta az utóbbit a nagyságos asszony. Különben az estély céljaira nem is két, hanem három szalont nyitattak föl. Egyik táncterem lett, ennél fogva üres volt. A másik ebédlőnek rendeztetett be. Itt egy rögtönzött állványon büszkén meredeztek az égnek magas kristályüvegekkel kombinált ezüst gyümölcs- és csemegetartók és laposan, de méltóságos súlylyal terpeszkedtek antikstilű ezüst tálak, mindenféle hideg ételeket, rákot, pástétomot hordván hátukon. A keret zöld volt. Fikuszok és pálmák gurnyasztottak minden sarokban és mindenek tetején.

Mindjárt meglátszott, hogy a parádé-

zásban járatos volt a háziasszony. Még a vendégei is parádésak voltak: özvegy Csapék grófné, elvált Máday grófné s a férjével valósággal együtt élő Csicsinszky grófné, ez férjestül, a többi leányostul jelent meg a bálon. De ott voltak még Kenézék, Baltayék, Hangossyék is és — a többi grófok...

Dobayné ideges, mint egy ángolna, de arcán a fagyos nyugalom erőltetett kifejezése ül: az ugynevezett arisztokratikus nyugalom.

Dobay Inci — fehér, elől V alakban, keskenyen kivágott, fehér muszlin ruhájában, — halovány, de nyugodt arccal üdvözli a vendégeket. Sűrű, fényes haja koszoruba fonva, három vastag fonadékban vevé körül fenséges homlokát. Szemei lázban égtek, mert fájtak a sebei. De azért büszkén, emelt fővel — mint egy királyleány — állotta helyét. Legyőzte testi fájdalmait, még mosolyogni is tudott. Csakhogy olyan volt a mosolygása, olyan szomorú, mint a téli napsugár, a mely csak fénylik, de nem melegít.

A fiatalemberek összesugtak fölötte.

— Nézzétek az Incit, milyen szomorú! Kertész tudni vélte, hogy miért szomorú Inci (az izgalomtól) és aprókat röhögött örömében.

Csak az a sovány, szerelmes, sápadt fiú: Kalvyl nem szólt semmit, és harago-

san vált ki a csoportból, a mely profán módon forgatta Inci nevét. Előtte szent volt Inci és az ő szomorúságán mély bánat szállott lelkére.

A hangulat különben szilárd, noha még a zene se szól. De igazán elemében csak két férfi volt a társaságban: az öreg Dobay és Sipiczky. Amaz leánya szerencsésének és boldogságának örült. S ettől úgy nekiszeledett, hogy szinte úgy nézett ki, mint egy öreg clown. Antidiluviális bókokat mondott a menyecskéknek és more lasnaciensi per „hékás“ és „pajtikám“ szólitgatta a férfiakat. (Szegény Dobay, hogy te vaknak születted!)

Sipiczky a hareba készülő bátor férfi önbizalmával szívében s egy kész tervvel agyában sürgött-forgott, intézkedett, rendezgetett. Mindenütt ott volt és figyelt. Azt már megtudta, hogy a deklaráció a vacsora előtt fog megessni.

(Éjfél után eladva a lelked, szegény Inci, — gondolta a jó lengyel fiu és szomoruan, de bizalmas melegséggel szemlélte a bánatos fehér leányt.)

Ez, noha nem volt feléje fordulva, észrevette a rája tapadó tekintetet és hozzá ment, szilárd, határozott léptekkel. Járása vesztett ritmikus bájából, hogy oly energikusan lépett.

— Kedves, jó Inci!

— Edes Alfréd — Sipiczky gróf, kérem...

— Oh, nevezzen csak úgy, kis testvérkém. Nagy kegy az nekem, oly jól esik, mint a bünbocsánat.

— Szivesen, Alfréd, mert nagyon szeretem magát, — táncolja velem az első négyest. Sürgős közleni valóm volna. Ne ítéljen el és ne nehezteljen, hogy rontom a mulatságát.

— A sirig hű barátja, Inci. Rendelkezzék velem: méltasson a bizalmára.

A leány hálásan szoritotta meg az ifju kezét, azzal visszaült helyére...

Megzendült a zene.

A keringő ritmikus zenéjén kavarogtak a párok. A muszlin halk zizegését s a se-lyem suhogását elnyelte a hegedű hurja. Csak egy pár századvégi dandy izetlen toppanása hangzotta azt tul s a leányok ezüst-kacaja.

Dobayné is táncolt az eleven gróffal, Csicsinszkyvel, ki jó táncos és dévaj mulattató.

— Ez utolsó! — veti oda kacéran Dobayné.

— S aztán? Száraz ajka eperajkat sze-degetni készül? — elménckedik Csi-csinszky.

— Nem táncolok ezentul.

— Pedig kár. Jól táncol és felségesen idomul egész lénye a táncosához.

— Ah! Miket beszél! — felelte göggel a szép érett asszony, — én nem idomulok, én idomitok.

— Hát a férjét, azt jól kiidomitotta, az bizonyos, de már velem nehezebb volna a sora.

— Tegyen le, — kérte báli magyarsággal Dobayné; szinte haragosan, — maga nagyon szorit, azt pedig nem tűröm.

A gróf „letette“ őt s azon elmélkedett, hogy mitől olyan meleg ennek az asszonynak a teste. Hisz ő benne is csak vér van! Csalódott: nem vér, láva, foszfor folyt ereiben.

A fehér kis Incit a pirosképű Kertész vonszolta magával. Ugy táncolt a kis bácskai, mintha gyári munkát végezne, a miért jól megfizetik az embert. Inci ugy lebbent mellette, mint fehér hab hullámok fodrain. Egy megtestesült diszharmónia volt az a tánc. Mint mikor a kecskeduda hangja belerí a szférák zenéjébe.

Az első négyes rendezésére Sipiczky ifjabb Mádayt kérte föl, hogy zavartalanul beszélhessen Incivel, a párjával és hogy a figyelmet magukról másfelé összpontosítsa.

Fölállottak. Kertész volt a vizavijuk Csicsinszkynéval. Mert Kertész most már csak asszonyokkal táncol (Incit kivéve), semmi köze többé a leányokhoz. Az ő leányát már megtalálta ő.

Sipiczky eleinte kissé zavarban volt. Ő

szeretett volna először szólani, de nem találta meg egyhamar a formát.

Annál bátrabb volt a leányka, elszánt, mint az Adria vértanuságra kiszemelt menyasszonya. Ő szólalt meg először:

— Alfréd, én menyasszony vagyok: a Kertész menyasszonya.

— Tudom...

— Nem azért mondom ezt magának, mintha segítséget kérnék, mert ezen változtatni már ugy se lehet.

— Ne beszéljen így, kérem. Lehet, — lehet! Becsületesemre, hogy lehet.

Tagadólag rázta fejét a leányka s így folytatta:

— Azért mondom, hogy megkérjem magát, látogasson meg engem Lasnakon. De hamar, nagyon hamar!

Mielőtt tovább beszélne, közbeszól a férfi:

— És miért menjek én Lasnakra és miért egymagamban? Másodmagammal fogok oda menni.

— Ő nem jön el, — kételkedik Inci lángbaborult arccal, — ő nem jön el szüleim meghívása nélkül.

— Hivassa meg, kérje meg a mamáját.

— Nem hívja meg, mert — mindent tud...

A kis Inci elárult mindent egy férfinak, a ki neki semmije, azaz mindene, mert barátja volt. És egy barát sokszor több,

mint egy szerelmes imádó, mert amannak érzelméből még az önzés is hiányzik.

— Akkor eljön hivatlanul, — biztosítja Sipiczky.

— Nem jön el. Annyira nem szeret.

— Halálosan szereti, esküszöm!

— Honnan tudja? — kérdi a leány átszellemült arccal.

— Azt nem mondhatom meg. De megesküszöm még egyszer reá: „Esküszöm, hogy imádja.“ Különben figyelje meg arcát, ha majd deklarálják az eljegyzésüket. Azon rajta lesz, hogy mennyire szereti magát.

— És aztán?

— Aztán majd dolgozom én. Ha nem lehet másképp, gyűrűt váltanak. Én tovább dolgozom, mindaddig, a míg vissza nem küldi jegygyűrűjét — a mamája.

— A mamám?! Soha! Akkor nem ismeri őt.

— Hagyja csak, kérem; az az én gondom. Most még nem szólhatok semmit, de esküszöm, hogy megmentem. *En* ismerem a mamáját és nem maga, Inci, — mondotta kis vártatva Sipiczky, de megbánta, hogy mondta; fordított a beszéden:

— Ám segítsen maga is. Beszéljen Jánossal — azonnal a négyes után. És hívja meg őt Lasnakra. Értette, Incike?

— Értettem.

— Megteszi?

— Meg, — válaszolt a leány elszántan és elhalványodott kipirult arcocskája, — bár azt kockáztatom vele (a mi a mindenem pedig), hogy elveszitem becsülését, ha utána járok.

Sipiczky elmosolyodott.

— Oh nem. Maga azt nem tudja, hogy az az ártatlan nyíltság, a mi egész lényét jellemzi, legmegkapóbb, legközvetlenebb megnyilatkozása a tiszta nőiségnek. Mi férfiak tudunk disztिंगválni, Inci.

— Igazán? Nem fog félreérteni?

— Ugyan, egy olyan okos, olyan mély kedélyű ember!

— Oh, igen, ő okos és mély a kedélye, Alfréd, édes Alfréd. Köszönöm, — boldoggá tesz arra a kis időre.

— Semmi kis idő! Vagy hatvan esztendőre akarom magukat boldoggá tenni, Inci... És most arra válaszoljon, kérem, hogy miért bánt kegyeddel az édesmamája ilyen könyörtelenül és miért nem folyamodott az édesatyjához?

— Anyámnak Isten parancsából engedelmeskednem kell, — válaszolt a leány keserűen.

A négyes véget ért. Szétváltak és bókoltak a párok. Sipiczky nem várja be Inci egész feleletét, fut, rohan intézkedni, még csak azt sugja a leánynak:

— Jó. Tessék csak engedelmeskedni. Majd ahhoz tartom magamat.

XII.

Szerelmi vallomás.

Dobayné a sok férfikar érintésétől föl-izgatva, úgy nézett ki, mint egy buja rózsabokor, a mely telisdedteli rakva kinyílt virágokkal. Szélesen ülte meg székét, karjait és lábait elhagyva és felső ajka fölhuzódott, hogy fehér fogai csak úgy villogtak a nedves, piros hus háttérében. (Ah! — gondolá, — ha most menyasszony lehetne újra! És ma ez az estély volna esküvője! Ha őt várná a fehér csipkés nászágy!) Összeborzongott és Csicsinszkynek egy kérdésére elfelejtett felelni.

Inci a négyes után várt egy percig. Remélte, hogy Kalvyl közeledni fog hozzája. De Kalvyl csak ült magában, szótlanul és szomoruan. Lopva nézett szerelme után, hogy az maga se vehesse észre. Elhatározta hát a leányka, hogy — dacolva minden formasággal — melléje ül.

Sipiczky — mintha eltalálta volna gondolatát — hirtelen elfoglalja a Kalvyl

mellett éppen megüresedett széket és kérve tekint a leányra.

Az áttör a táncolók során, egy pár szót szól Sipiczkyhez s elfoglalja a följánlott helyet.

Kalvyl zavarba jött.

De zavarban volt a leány is. Tulbecsülte erejét. A helyett, hogy beszélt volna, az járt az eszében, hogy ő most egy illetlenséget lesz elkövetendő, a melylyel nagyot vét a nőiség ellen. Azért csak ott maradt Kalvyl mellett és kosarat adott a táncolóknak:

— Fáradt vagyok. Köszönöm szépen.

Végre is Kalvyl szólalt meg először. A szivéből beszélt, hát ostobán kezdte.

— Miért is táncol egyáltalán ma, a mikor beteg?

Inci még zavartabb lett, de nem merte letagadni, hogy beteg.

— Kell — az estélyen. És maga nem táncol, Kalvyl báró?

— En? Soha! Velem senki se szeret táncolni.

— Oh, de igen; én örömmel táncolnék magával.

Kalvyl fölkelt és meghajolt Inci előtt. A leány fölugrik s átadja magát táncosának. De ugy! Egész testével, egész szüziessé lényével odatapadt keblére. Az gyöngéden ölelte át karcsu derekát, belemélyeszté sötét, értelmes tekintetét a leány láztól

nedves szemeibe — és vitte, himbálta, mint zefír a szomorufüzágot. Minden mozdulatuk egy-egy harmónia, minden lépésük egy szerelmi dal.

— A Kalvyl táncol — és tud táncolni! — csudálkoztak az asszonyok. De már a másik pillanatban azon bámultak, hogy hogy táncol, milyen fölségesen a Kalvyl. Ha tudták volna ezek az asszonyok, hogy az ő tánca nem tánc volt, de szerelmi vallomás Terpsichore nyelvén!

És hosszú volt az a szerelmi vallomás! Már négyszer keringőzték körül a termet, de sem az ifjunak, sem a leánynak nem jutott eszébe, hogy feltűnést kelthet ez a hosszú keringő.

A mama rajtuk legeltette buja tekintetét. Szinte elfelejtette leányát figyelmeztetni. Ő most más régiókban dőzsölt: Bacchusékkal itta a nektárt...

És tovább keringőztek a szerelmesek -- a míg csak állotta lélegzetük. Kezüik öntudatlanul görcsösen kulcsolódott össze. S a midőn végre megállt az ifju, a leánynak hajkoszoruzott büszke fejecskéje — ha csak egy pillanatra is — mintha ráhanyatlott volna az ifju vállára. És mintha összerforrtak volna kezeik: nem bírtak megválni egymástól. Ugy ültek le és csak akkor eresztették el egészen egymás kezét.

Urak és asszonyok özszemosolyogtak. (Ezek szeretik egymást! Beh kár, hogy

szegény a piktor, — hogy egy pár nem lehet belőlük!)

Kalvyl kipirult. Elsimultak homlokán redői. Inci meg úgy ült mellette, — féldalt fordulva feléje, — mintha azt mondaná: „Vigy magaddal, hiszen látod, hogy a tied vagyok. Mindenhová követlek, mert szeretlek.“

És az ifju most már tudta és érezte is, hogy vizontszereti őt az ő bálványa. Azért nem is tudott beszélni, csak az arca ragyogott, meg a szeme.

Incinek ellenben beszélnie kellett. Elsőben meg akarta gyónni, hogy menyasszony. De nem merte. Félt, hogy nevetségessé válik az ifju szemében. (Hátha majd azt mondja, akár keserűségében is, szárazon, komoly arccal, hogy: „Sok szerencsét kívánok“ s ezzel vége, mindennek vége! Inkább csak meghívja. De hogyan kezdje és milyen szavakkal?)

A szive úgy dobogott, hogy szinte fájt s az agyát is nyomta valami. (—Végre is meg kell lennie, — határozta el magát.) Nem bánta már, akármit mond és akár-hogyan mondja.

— Kalvyl, eljön hozzánk Lasnakra?

— El, nagysád, ha kegyesek lesznek meghívni.

— És ha szüleim nem hívják meg, csak én, akkor is eljön?

Kalvyl kérdőleg nézett a leányra. Az már olyan sápadt volt, mint a halott.

— Az nehéz, — dadogta a festő.

— Ugy hát nem akar, Kalvyl?

— De akarok, Ilona kisasszony; csak tolakodni nem szeretnék.

— Oh, a maga büszkesége mindennek fölött, azt föl nem áldozza semminek, ugy-e?! — kiált föl Inci és majd hogy sirva nem fakadt.

Hirtelen lendülettel válaszolt az ifju:

— A földig hajtom le homlokomat, ha...

Nem mert többet mondani. Nagyon gyáva az igazi szerelem.

— Akkor alázza meg magát egyszer életében az én kedvemért is, Kalvyl báró, — hangzott föl a leány ajkáról most már elszánt határozottsággal a kérelem. — Jöjjön el, kérem, Sipiczkyvel együtt. Ő se lesz meghíva.

— És miért akarja ezt, Ilona?

— Azt kívánja, — szólt a leány, sötét szemeit reámeresztve, — hogy megmondjam?

— Kérem.

— Ha kívánja, megmondom. Csak arra kérem, Kalvyl, hogy félre ne értsen. (— Különben igaz, — villant meg a leány agyában, — hiszen a félreértés ugyis eloszlik majd magától is és pedig nemsokára.)

A halálra gondolt Inci és szomoruan mosolygott. S ez a gondolat döntött. (Most

már nem tartja vissza semmi. Bevallja szerelmét...)

— Ilona, szóljon kérem, miért hí? — ismétli kérdését Kalvyl.

— Mert szeretem, — felelt a leány, büszkén fölvetve kis fejét. — Mert azt akarom, hogy mielőtt elmennék, elbucszúnék innen, — folytatta átszellemült arccal, — egy kis ideig még boldog legyek.

— Inci! Egyetlen szerelmem! Édes gyönyörűségem! Mindenem! — kiáltott föl Kalvyl és csaknem összeroskadt váratlan boldogsága sulya alatt.

— Félre nem értett, János? — kérdezte Inci, a helyzethez nem illő sötét komolysággal. — Nem utál meg?... Ám maga akarta.

Kalvyl nem tudta, hova legyen. Ebben az izzó, frivol légkörben, száz szem láttára szeretett volna szerelme lábai elé borulni, hogy megcsókolja azokat a fehér kis cipőket s a ruhája szegélyét: azt szerette volna. De csak annyit mondott, szót se talált többet: — „Nagyon szeretem“.

A leány csak mosolygott. Ugy érezte magát, mint a ki nem a földön jár. Fölkeit és megkérte Kalvylt, hogy vezesse őt az öltözőbe: „Odáig lehet“.

Az ifju engedelmeskedett.

Az öltöző melletti buffetben éppen senki se volt.

Inci megállott ott, mint a kinek valami nagy, fönséges gondolata támadt. Kivonta

karját a Jánoséból s egyenesen a szeme közé nézett. Hangja se reszketett, a mikor ezeket a szavakat ejtette el ajkáról:

— Csókoljon meg, János... az ajkamat!

Az ifju reszketve tett egy lépést a leány felé, két kezére fogta kis fejét s az ajkára lehelt egy szüziés, tiszta csókot.

És a leány erre két lépést hátrálva, szívére tette jobbját, szemeit ég felé emelte, úgy esküdött:

— Isten! Mindenható atyám! Esküszöm szent nevedre, hogy soha más férfi csókja nem fogja illetni ajkamat!

Kalvyl ész nélkül rohant a leány felé, most már tárt karokkal, hogy keblére zárja.

De a szegény Inci elhárította őt.

— A magáé nem lehetek soha, — mondta s egy könnyesepp gördült le arcán.

Mint lebüvölten állt ott az ifju. Olyan megfejthetetlen, olyan titokzatos volt előtte minden, mintha nem is a földön, a mesék országában lenne.

A leány folytatta:

— Eljön? Majd meglátja, hogy szeretem én magát! De hamar jöjjön, hogy késő ne legyen. Mert tudja, én beteg leszek, János, nagyon beteg — és meg fogok halni. Hát siessen... Ott legyen akkor... Igerje meg!... Nem hiszi, hogy kacér vagyok? Majd meglátja, hogy mennyire nem vagyok kacér... Eljön?

— El! — kiált föl az ifju s elképedve

folytatja: — Inci, Inci! Miket beszél! Ne marcangolja szívemet... Én nem értem. Adja magyarázatát.

— Majd megért, János! Szeretem, nagyon szeretem, — mondta s azzal az öltözőbe fordult a leány.

János térdre vetette magát az öltöző ajtaja előtt és mint egy örült, tördelte kezeit. Arra se gondolt, hogy meglepi, hogy nevetségessé teszi magát, — semmire se gondolt; nem tudta, hogy mit csinál...

A mint így térdel, ziháló mellel, fuldokló hangon érthetetlen szavakat rebegve, valaki csak nekimegy hátulról és meglehetősen kiméletlenséggel huzza föl a gallérjánál fogva.

Sipiczky volt.

XIII.

Az eljegyzés.

— Mit művelsz, szerencsétlen?! Magadat nevetségessé teszed, a leányt megkompromittárod! No, szerencse, hogy a nyomokban voltam, mondhatom. Esmélj, beszélj! Mi történt? Meghítt?

— Meg.

— Eljössz?

— El.

— Egyéb nem történt?

— De igen.

— Mi? Tudnom kell. Vallomás?

— Az, — felelt engedelmesen, mint egy automata, Kalvyl.

— Na! Hál' a papnak!

— De én nem értek semmit! — A szemével könyörgött már fölvilágosításért a szegény Kalvyl.

— Az most nem is szükséges, — hurrogta le Sipiczky s önkéntelenül elmosolyodott barátja szerencsétlen arckifejezésén.

— Hol az Inci? Hol van az a leány? —

ezzel rontott be Dobayné nagyhirtelen, majd meglátva a két barátot, odaveti nekik:

— Képzeljék csak! A férjem nem állta meg. Elrontotta a meglepetést, mit a maguk számára későbbre tartogattam. Menjenek csak a táncterembe, ott megtudnak mindent... És a mamát elnyelte az öltöző...

— Jer, fiam János. Te majd úgy állsz, hogy meglásson Inci, ha bejő... Érted?

— Ertem, — de miért?

— Azaz nincs is szükség erre, ha megvolt a vallomás. — De mégis jobb, — majd fölállitalak — jer! — intézkedett Sipiczky, anélkül, hogy felelt volna Kalvynak.

És Kalvyl ment, mert vitték. Nem is kérdezett már, csak engedelmeskedett. Először is nem a táncterembe vezette őt Sipiczky, hanem a buffetbe.

— Igyál egy porció snapszot, — kínálta barátját.

— Nem szoktam soha.

— Muszáj, no!

Kalvyl ivott. Hiszen ugyanis részeg volt a kételyektől.

A mikor a mama keresztülment leányával a buffet-szobán: karonfogta a lengyel a festőt és szinte vonszolta, ugy sietett vele a táncterembe. Ott egy helyet jelölt ki neki.

— Ide állj és az Incire nézz.

János megállt, mint egy álomkóros, ugy

kereste szemével Incit. Megtalálta. Kertész mellett állott. És az a Kertész oly otrombán vigyorgott, hogy szerette volna fölpofozni... Inci meg olyan sápadt volt, mint a fal, úgy nézett Kalvyra. Szemök találkozott.

Kalvyl eleinte észre se vette, hogy a vendégek mind egyfelé tolulnak és kezét fognak Kertészszel és Incivel. Hát Inci mindig reá nézett, ő meg Incire, hogy vette volna észre, a mikor egymásnál nem néztek egyebet.

Sipiczky végre figyelmeztette a könyökével:

— Gratulálj hát te is a jegyeseknek, János.

— Kiknek?!

— Inci és Kertész jegyesek.

— Mi — mi—csoda?!

— Nézd — hát nem látod?

— E—e — én nem látok semmit — te kegyetlen! — Te kinzó! — Mit csináltál velem? — dadogta a szerencsétlen ember. — Miért hoztál ide?

— Kellett.

— Elesem. Fejembe szökött a vérem, — nem látok, — vezess ki.

Sipiczky maga is megdöbbsent ettől a hatástól. (No, most már csak nem kételkedik Inci!)

Nem. Inci látta a jelenetet. Mint vezeti és támogatja Sipiczky az ő szerelmét; látta,

hogy esett le az ifju álla, mint a hulláé. És tudta, hogy mindez miért, csak azt nem tudta, hogy fájdalma nagyobb-e e fölött, avagy a gyönyörüsége. De azt igen, hogy nagyon szeretik. S ez minden fájdalma dacára végtelen boldoggá és nyugodtá tette őt...

Még idejében jutott ki Sipiczky barátjával a folyosóra, de ott már eszméletét veszttette a festő. Sipiczky megrázta erősen, szinte durván.

— Embereld meg magad, légy férfi!

A hideg levegő s ez a rázás visszaadták Kalvynak eszméletét. Gyűlölettel löki el magától a lengyelt.

— Nevetségessé tettél, — megkinoztál, — eredj!

— Csak légy higgadt, János, és ne ítélj idő előtt. Erre a jelenetre neked is, neki is szükségetek volt. Nem hitte, hogy nagyon szereted, most már tudja. És kellett, hogy tudja, mert...

— Hiszen tudta már, hiszen tudhatta régen, — zokogta Kalvyl.

— Nem tudta, csak sejtette; de hogy mennyire és hogyan szereted, azt nem is sejtette. Még én se, — tevé hozzá meghatva Sipiczky.

— Megmondtam neki...

— A szerelem kétkedő, János, a mig kétségtelen bizonyítékai nincsenek, — oktatja a jóbarát. — Szükség volt egy ilyen

bizonyítékra, hogy egykor boldogok lehetetek egymással: a föltétlen, kölcsönös bizalomra, a mi összetartson benneteket. Nos, megvan a bizonyíték.

— De azt mondta, hogy soha nem lehet az enyém. És hogy a másé se lesz — igaz? De hogy meghal... — hebegte össze-vissza, zavartan Kalvyl.

— Dehogy hal meg, — protestál a helyzethez nem illő humorral Sipiczky, — azért vagyok én, hogy ezt a szerencsétlenséget megakadályozzam és meg is akadályozom, ha bizol bennem és utasításaim szerint eselekszel.

— Hiszen már késő.

— Micsoda késő? Még a jegyváltás után se késő. Nem küldtek még vissza jeggyűrűt soha?

— Értelek, Alfréd. Azaz nem értelek, de azért csak légy mellettem, el ne hagyj.

— No, még az volna szép... Hiszen betörnéd a fejedet... Dehogy hagylak, fiacskám. De most jerünk vissza. Még feltűnik távollétünk.

— Te csak menj magad, Alfréd, én még itt maradok. Nagyon jót tesz a friss levegő, mindjárt követlek.

És Kalvylnak csakugyan jót tett a hideg levegő. Fölfrissítette izzó agyát s a mint sétált a folyosón, rendeződtek gondolatai. Lassankint világosság támadt lelkében:

érteni kezdte a leány miszteriózus magaviseletét.

— (Hát azért vallotta meg szerelmét, hogy meg ne riaszszon, szerencsétlenné ne tegyen az eljegyzés hire!... Azért csókolt meg s azért esküdött hűséget: tudjam, hogy ő csak az enyém, és soha nem lesz azé a másiké — eljegyzés, házasság dacára sem! Azért mondta, hogy meghal: a halálba menekül esküvője elől... S azért hitt meg, hogy még boldog lehessen egy ideig... Oh, női szív! Fönségesek a te érzelmeid!)

Tovább füzte gondolatait:

... (De hát micsoda pokoli kényszer az, a mi ezt az ártatlan teremtest e lépésre bírta? Miféle leküzdhetetlen erő lökte őt szerencsétlenségbe? Miért nem állott ellent szülői akaratának? És miféle szülők azok, a kik mártírságba taszítják leányukat? Azután miért nem szólt a leány az eljegyzésről neki — négy szemközt?)

Sok kérdésre nem talált magyarázatot.

Sipiczky visszajött, hogy barátja után nézzen.

— Meghülsz, fiu — jer!

Kalvyt visszatartotta. Hirtelen egy gondolata támadt:

— Alfréd, én azt az embert, azt a hóhért még a jegyváltás előtt kényszeríteni fogom a visszavonulásra.

— Helyes! Ez már beszéd — ezt szeretem. De hogyan?

— Ha kell, hát megölöm.

Sipiczky föl kacagott. (A szelid Kalvyl, ki soha a légynek sem ártott, ölni akar! No, de legalább benne az energia s az ellentállási ösztön!)

— Hogy akarsz hozzáfogni?

— Hát párbaj.

— Ja persze, hogy esetleg téged löjjön hasba! Mi lesz akkor az Incivel? És ha te lövöd meg, mi lesz veled — a te gyöngye szíveddel, meg a boldogságtokkal? Az az árnyék: a vér mindig ott lesz közöttetek. Nem, nem párbajozunk, Jánoskám. Majd csak ravaszkodunk és taktikázunk, de miután te nem értesz ezekhez, majd egymagam lépek a cselekvés terére.

— Mi a terved?

— Először is: kedden indulunk Lasnakra. A többit később. Most még magam se vagyok mindennel tisztában. Ne kérdezz. Értesz, János?

— Értelek. Kedden Lasnakra...

— Hivatlanul és vakmerően! — tréfált a lengyel.

— Megyek utána a pokolba is!

— Helyes a beszéd! De most már gyere be, mert náthásan nem viszlek Lasnakra, — szólt és bevonszolta barátját a lengyel.

Inci éppen az ajtó mellett állott, mintha várta volna őket. Aggódva nézett szerelmesére s örömét alig bírta visszatartani, a mint meglátta önérzetes, mosolygó arcát.

Leolvasta róla, hogy mindent megértett. Hiszen Sipiczky is ott volt, hogy segítsen neki a talányt megfejteni. Mély hálaérzettel nézett Sipiczkyre. Aztán Jánosra mosolygott.

— Megértett mindent, János? — sugta neki.

— Meg, édes kedves, nagyon boldog vagyok, — felelt halkán Kalvyl a leánynak, — és ha másképp nem lehet, Incim, szerelmem, ha Sipiczky nem tud bennünket egymás számára megmenteni — akkor együtt halunk meg! Jó lesz, édes szerelmem?

— Oh, beh jó lesz — édes! — s a leányka behunyta szemét, úgy kacagott a gyönyörtől.

*

Oh ifjuság, oh szerelem! — Oh szent szerelmi örület!

XIV.

Felvirradt a dicsőség hajnala.

Hétfőn szándékoztak Dobayék hazautazni.

— Minek is maradnánk, — mondta az asszony, — célunkat elértük, s pénzünk jóformán kifogyott, mire hazaérünk.

Inci is hazavágyott. Mindössze az öreg ur szeretett volna még egy pár napig maradni, ha egyébért nem is, azért, hogy megtudja, vajjon fogy-e a könyve?

— Két napja jelent meg, — kombinálja az öreg, — két nap alatt meg sem ismerhette a közönség. A kritika se foglalkozott még vele. Azonban egy hét: az már idő. Jövő péntekig bizony itt maradhatnánk, — gondolta, de nem mert nyilatkozni.

Mialatt az öreg így kombinálgat magában, beviharzik a szobapikkoló s egy névjegyet nyújt át neki:

Teörcsváry Árpád — volt a névjegyen.

Ez valami előkelőség lehet, — gondolta a vén Dobay s megigazitván nyakkendőjét és bajuszát, odaszól a pikkolónak:

— Sziveskedjék besétálni az az ur.

És besétált egy elegáns ur, hódprémes kacagányban — akarom mondani — városi bundában.

— Dobay ur ő nagyságához van szerencsém, kérem? Én Teörchváry Árpád vagyok, a Singer és Wolfner urak megbizottja.

Az öreg ur elképedt és megharagudott. (Hát csak pudelspringer! Pláne számlával! No megállj!)

— Hát ki hívta? Nem tudják, hogy csak március elsején tartozom fizetni? Nem nézik a szerződést? — gorombáskodott a táblabíró poéta.

— Oh kérem, kérem, nagyságos uram, — udvariaskodik Árpád ur, — én nem a számlát hozom — az ki van egyenlítve — hanem az elszámolást.

— Ki a menydörgös menykő egyenlítettette volna ki! — riadt föl az öreg, most már sans façon, mert hát pudelspringer előtt minek alakoskodjék.

— A könyv maga, instálom. 501 példány elkelt. Itt az elszámolás és a pénz.

Az öreg ur fölugrik örömeiben. Vállára csap Teörchvárynak és benyomja egy székbe. Aztán nem is tud mibe fogni, pedig de szeretne valami nagyot cselekedni!

— Aha! De hisz maga éhes, kedves barátom! — rivalt rá Árpád urra.

— Kérem, kérem, dehogy.

— No lássa, mindjárt tudtam. Hát miért nem szól, az Istenért? Pincér, hé!

— Kérem szépen, én nem vagyok éhes.

— De bizony csak megeszi maga... (Csöngetés.) De szomjasnak szomjas, mi? Egy kis konyak megeszi!... Mi? — No? (A pincér bejő.) — Pincér, pástétomot, sonkát, tojást két személyre és konyakot, mehet! (Pincér el.) — Hol hát a pénzeszke?

— 322 forint, — méltóztassék! Itt az elszámolás.

Az öreg ur mellénye zsebébe gyűrte a 322 forintokat, mint a kinek az ilyes csak aprópénzszámba megy, aztán betekint az elszámolásba.

— Pompásan, helyesen, korrektül számolnak az urak. Nagyon jól van. Igen meg vagyok elégedve. *Széchenyi Könyvtár*

— Nagy örömünkre szolgáland, — válaszolt udvariasan Árpád ur, — és minden időben följajnljuk nagyságodnak szolgálatainkat annak biztosítása mellett, hogy mindenkor pontosan fognak rendelkezései eszközöltetni...

— Ez nem volt ugyan helyes magyarsággal mondva, — tekintélyeskedik az öreg poéta, — de azért köszönöm. Mindenki nem lehet stiliszta.

A bőséges reggeli megérkezett és Teörcsváry Árpádnak végig kellett azt élveznie — nollevelle. Csak akkor eresztették el, a mi-

kor szegénynek négyrendbeli kupica konyak után már vörösödni kezdett a szeme.

Igy van az. A magyar ember, ha nagy öröme van, nagyot eszik-iszik rája és tömni szeretné az egész emberiséget. Már pedig lehetett-e nagyobb örömet csak képzelni is a Dobayénál! Ért-e valaha kiáltóbb sikert író e hazában? Két nap alatt 501 példány!

— Ez egy kész abszurdum, egy kész hazugság volna, ha nem lenne igaz, — magyaráztatja az öreg ur magának, — ha a pénz itt nem volna a zsebemben.

A bankót azután előszedi és szépen kikkorrigálja gyűrött állapotjukat. Megsimogatja őket. Alulra teszi az egyeseket, aztán jöttek a tizesek, végül a százasok: kettő.

Mire belépett a felesége, már úgy nézett ki a bankórakás, mintha legalább is kétezer forint lett volna.

Dobayné elcsodálkozott.

— Miféle pénz ez?

— Hogy miféle pénz, kérded? Ez a pénz? Hát írói keresmény.

— Ki részére?

— Dobay Alajos ur részére.

— Te irtál?

— Ezelőtt negyven esztendővel irtam, de csak most értettek meg. Negyven esztendő kellett hozzá, hogy megértsenek.

— Lojzikám, mi bajod? — ijedezett az asszony.

— Hát csak az, hogy amaz esetben, ha

negyven esztendő előtt értenek meg vala, most gazdagok volnánk. Hja, ez a nagyság átka! Ha az ember a szellemével meghaladja gyarló korát!

„Völgyben ül a gyáva kor s határa
Őseink büszke saslakára
Tévelyeg, ha néha feltekint.“

De ezután a szavalat után már komolyan megijedt Dobayné. Biztosra vette, hogy megzavarodott az ura. Csak abban reménykedett legfőllebb, hogy muló, átmeneti baj.

— Feküdj le, édes öregecském, — kérte a férjét, — egy kis vértolulásod van, lelkem... Kipihened magadat s egy óra múlva semmi baj.

— Ugyan, ugyan, Iducim, egy kis konyakot ittam, az igaz, de semmi bajom tőle.

Most veszi csak észre Dobayné a lunch maradványát.

— Ki volt itt, édes?

— Hát a pudelspringer.

— Miféle pudelspringer?

— A ki az elszámolást hozta, ihol a...

Dobayné idegesen kapja el az ivet és ugyanesak kapkodva olvassa:

„Kivonat. Ngs Dobay Alajos ur részére.
501 drb Elvira keserve à 2 frt = 1002 frt.
Százalék szerződés szerint: 680; marad
322...“

— Hát való, — sikoltott föl örömeiben Dobayné. — Lojzi, Lojzi! Te költő vagy?

Te nagy költő vagy? Ezt nem hittem volna
soha!

— Hja, te sem értettél meg, — jelenti
ki az öreg ur harag nélkül, — te is csak a
korral haladtál.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

XV.

Lasnakra.

Természetes, hogy az utazás vigan ment végbe.

Az öreg ur kettős boldogságot élvezett: a leánya boldog menyasszony, maga nagy költő leve.

A mama a győztes hadvezér véres babérijával homlokán, diadalittasan gondol küzdelmére. Elsimult lelkének alapjelleme: a vadság s most már csak büszkeséggel és önérzettel gondol arra a harcra, a mit leányával szemben megnyert. Nem haragudott többé Incire, az igaz, hogy nem is sajnálta őt. Különben mentségül legyen mondva, nem is hitt leánya boldogtalanságában.

— Kivertem fejből a regényt, áldani fog érte, — mondogatja magában.

S a látszat, mintha igazat adna neki! Nem nézett ki Inci szerencsétlennek. Ugy tetszett, mintha máris belenyugodott volna sorsába; szinte örülni látszott annak, hogy menyasszony.

Hát mosolygott Inci, bele is nyugodott a sorsába; örült is neki, hogy menyasszony. De hogy a halál menyasszonya. Azért volt nyugodt, azért mosolygott.

A mama mindössze a személyben tévedt. Error in personam. Azaz még egy-némely tünetben is: az Inci halványsága fáradtság jele; beesett, lázban égő szemei a szűz misztikus sejtelméről beszélnek s a mosoly sápadt ajkai körül, az a gyönyör sejtelmes varázsa: azt hitte ő. Csak az érzékiség szempontjáról tudott ez az asszony látni, bírálni, itélni: mindig oda tért vissza. Máskülönben vak volt, szegény. Nem ismerte az ideál honát. Szegény asszony!

A papa az egész uton éhes volt, mint minden magyar származásu papa ilyen alkalommal. Hatvanban kávé ivott, Miskolcon megebédelt. Ujhelyen ismét ebédelt. Csapon sörözött és sonkázott.

Szerencsére, innen már nem volt messze Lasnak; még két állomás, aztán egy félóra kocsin.

Az utolsó állomáson várta őket a kocsi, még pedig a „várkastély“. Így keresztelt el ugyanis Dobay egy nagy baltárt, a melyet csak négy ló tudott megindítani. De sárban még négy ökröt is kellett a négy ló elé ragasztani, hogy meginduljon.

A várkastélyon kívül még egyebek is várták a családot: a várispán, illetve a

botos ispán, névleg Botos István, egy öblös lámpással, meg két rendbeli béres még öblösebb lámpásokkal, azután még két rendbeli béres tartalék-ökrökkel.

Mindezek az intézkedések pedig azért kellettek, mert először sötét volt, másodszor nagy sár volt és harmadszor, mert a nagyságos asszony ideges, Botos István terminus tehnikusa szerint „sikitós“ volt rossz utban.

Az öreg ur nem engedte, hogy ispánja a bakon fagyoskodjék, — öreg ember volt már, — beparanesolta a bárkába. Oda különben befértek volna egész kényelemmel hatan is, mert volt olyan alapos, mint egy közepes omnibusz. De meg beszélgetni vágyott az öreg Dobay már egy falubelivel is. Ugy tele volt a szive, hogy okvetetlen kellett rajta beszéddel könnyíteni. Hát beszélt is három helyett. Mert a mama fáradt volt: szundikált, Inci meg ébren álmodott.

— Hogy vannak, hogy, István?

— Köszönöm alázattal, nagyságos uram, az összes marhák jól érzik magukat.

— Hát az ispánné asszony?

— Köszönöm a kegyes kérdését, az is jól, mert megszökött a gróf lovászmesterével.

— Pfhü! Az ebugattát! És nem hozatta vissza?

— Minek, kérem? Ön fiatalok, én meg öreg vagyok. Hadd boldoguljanak.

— Maga nagy filozófus, Istvánkám.

— Nem én, könyörgöm, csak megnyugszom Isten végzésében.

(— Megnyugszom Isten végzésében, — ismétlé Inci halkán s egy mélyet sóhajtott.)

— És mi történt még? — vevé föl az öreg ur a beszéd fonálát.

— Hát egyéb semmi, minthogy az Izsák megpukkant mérgiben: a szél ütötte.

— Mi miatt?

— Hogy nem telt ki a licitáción a Bekeesen való követelése.

— Szegény!

— Bizony nem kell azt sajnálni, nagyságos uram, engedelemmel szólván. Nem volt az igaz ember; csak igaz embert kell sajnálni.

— Ne legyen kegyetlen, István.

— Nem én, csak igazságos vagyok...

— Ninini! Hiszen ez a Sárkány meg a Szélvész! — ösmergeti a lovait Dobay. — Hol szerezte hát a pénzt? A repcét adta el?

— De még egy szemet se.

— Csak nem kért kölcsön?

— De még egy vasat se.

— Hát miből küldte a nyolcszáz forintokat?

— Semmiből, mert nem küldtem.

— Igaz a', — erősíti a szórakozott öreg ur, — és miért nem küldött?

— Azért, mert így okoskodtam: „Ha nagyon kell, akkor csak rám parancsol a nagyságos ur másodszor is, ha pedig nem nagyon kell, akkor jobb, ha megmarad.

— Maga arany ember, Istvánkám! Hát csakugyan nem kellett nagyon... De nini! El is felejtettem; nézze csak, menyasszony lett ez a kis patkány.

A hű öreges ispán illemtudással levette csucsos süvegét, kihalászta a muffból Inci kis kezét és megsókolta kétszer is, szólván:

— A jó Isten adjon áldást, boldogságot az én lelkem kisasszonykámnak; olyképp igazítsa el drága életét, hogy érdeme szerint becsülje a férje: szivemből kívánom!

— Köszönöm, István, — válaszolt hal- kan a leányka és lecsókolta kezéről azt a könyvet, a mit az öreg ispán reá talált hulla- latni.

Az ilyenfajta cselédek már kihaltak. Kipusztította őket a kőszénfüst és a — diploma.

Az utazás különben pompásan ment; lépést ugyan, de ökörre nem volt szükség. Ha dülös volt az ut, nekivetette vállát a hintónak a négy kemény béres, hát mind- járt egyenes lett a járása. Mert ilyenkor csak a két tulsó kerék járt a maga lábán, az innensők, a dülös felén, a levegőbe emeltettek: ott kalimpáltak hivatás nélkül.

Otthon nagy öröm várt a hazatérőkre.

A falu valamennyi asszonya ott várta őket az udvaron és ékes tót nyelven jajgattak és sipitottak örömben. Erővel a kisasszonykát akarta látni valamennyi, hogy megvan-e még? (Mert hiszen az lehetetlen, hogy el ne vitték volna mindjárt az első nap azt a gyönyörű szépséget azok az aranyos ruhában járó pesti gavallérok.)

De hát megvolt az Inci. Utoljára szedték ki a hintóból. Nosza, körül is fogták, csókolták kezét és ruháját a jó asszonyok. (Hogy nem akarta őket otthagyni az ő aranyos tündérjük!)

A kis Inenek melege lett, úgy megtelt a szive. Ráborult az öreg Maresuska fonyadt keblére és összecsókolta annak bárázdás, durva arcát.

Lett is erre sirás! olyan általános, mintha Jerikó romjain állnának valamennyien. (Jaj és nem halt meg örömében Maresuska — a szivtelen!) . . .

Öreg Dobay úgy rendelkezett, hogy nagy trakta legyen a viszontlátás örömére. Bab, füstölt hussal és csusza adassék minden léleknek, a ki megjelent az ő üdvözlésükre, azonkívül fejenként egy meszely pálinka, de berugni nem szabad.

Botos István átvette a rendeletet és a nagy konyha csakhamar megtelt a mosóházzal együtt, pattogónyelvű, nagyhangu asszonyokkal, — a kik közül egyiknek sem

állott be soha egy pillanatra sem a szája. Mert nem is azért beszél a tót asszony, hogy meghallgassák, hanem pusztán csak azért, mert először beszélni joga van, másodsor meg a szó tudvalevőleg jó étvágyat csinál. Egyszóval fennhangon gondolkodni és mennél fennebb hangon: jó dolog.

Öreg Dobay — mintha az ég ma egyedül csak az ő kedvét leste volna, megfeledezvén minden más halandóról, — krumpilis lángost, kálbászt és véres hurkát, mondd: véres hurkát! kapott vacsorára, nyers káposztával és még külön egy pohár káposztalével. (Az egész télen nem evett krumpilis lángost, az egész Pesten nem volt kapható egy szál sem belőle...)

— Mert sok olyan dolog van ám azért itt nálunk Lasnakon, István, a mit Pesten hiába keresne kegyelmed, azt elhiheti nekem. Igyék csak, István . . .

*

Inci, bár mélyen aludt, — mert fáradt volt szegényke, — de álmodott is szépeket. Azt álmodta, hogy János érte jött a felhőkből aranyos hintón és a hintóba fehér hattyuk voltak befogva. A mint kiszállt János a hintajából, egyenesen annak a kis fehér szobának vette utját, a melyben ő hált. (Tudta az utat, bár senki sem vezette.) Aztán lehajolt hozzája és egy forró csókkal fölébresztette őt, mondván, hogy kövesse . . . És Inci engedelmeske-

dett, odahajolt az ifju vállára. — Az körülkarolta karsu derekát és az ölében vitte aranykoesijához . . . Nem volt Incin csak egy vékony ing, — az is fedetlen hagyta mellét és karjait — és csodálatos! Inci nem pironkodott, a mint az ifju hóttestét ámulattal csodálta . . . (Miért pironkodott volna, hiszen az övé volt az a lelkével együtt.) Az ifju aztán jobbjára ültette Incit és füttyentett a hattyuknak. Ezek, hatan, elkezdtek uszni a kék levegőégben és egy gyönyörűséges nászdalt énekeltek. A merre jártak, előbukkantanak a ragyogó csillagok és üdvöt kiáltottak feljök . . . Az Ur küldöttei voltak a kis csillagok, — angyalkák voltak: az Ur fényes kis cselédei. A szerelmesek pedig átkarolták egymást: úgy mentek az Ur színe elé . . .

XVI.

Sipiczky dolgozik.

Sipiczky ezalatt hozzálátott terve kiviteléhez.

— Hozzá kell fogni az operációhoz, — mondá, — egy percet sem szabad elmulasztanom.

Ugy fogott hozzá Sipiczky az operációhoz, hogy elsősorban is fölkereste Kertészt.

Még ágyban találta a kis embert. Nagyokat hortyogott; kifáradt a tegnapi táncban. Mert olyan köpcös, jól táplált emberkéek nagyon el szoktak ám fáradni a táncban. Nem nekik való munka az.

Sipiczky megvetőleg szemlélte ezt a gyomraszerető prózai szerelmest — az ő kötélidegeivel. Ő is — mint minden sovány és ideges ember általában, — megvetette kövér és flegmatikus embertársait. De Kertészt különösen nem állhatta ki: arra külön oka is volt.

— A mi Incinket akarja elvenni ez az

üres hordó? — mormogta és jól megrázta Kertészt.

De az nem kelt föl a rázástól, csak dörmögött. Ujra megrázta hát, de újra csak dörmögött.

— Hagyjanak engem aludni!

— Dehogy hagyunk, fiacskám, — válaszolt a dörmögésre Sipiczky, — szükségünk van becses személyedre. — Ezzel elővett egy kancsó vizet s végigöntötte a becses személyt.

Az ugy fölugrott erre, mintha az égből pottyant volna alá, de még akkor is dörgölte szemeit — még nem eszmélt egészen.

— A manóba fiu! — nevetett Sipiczky, — rosszabb vagy egy tót szolgálnál. Hogy nem szégyelled ezt a paraszt egészséget!

— Tudtam, hogy te vagy, Alfréd. Csak te lehetsz képes ilyen kiméletlenségre. Pedig ugy szerettem volna még aludni, — nyafogott Kertész.

— Hát menyasszonyodat nem kíséred a vasuthoz?

— Nem. Megkértek, hogy ne tegyem.

— Okosan. Akkor hát beszélhetünk. De először mosd ki a szemedet, mert még most sem eszmélsz.

— Dehogy is nem eszmélek. Mit parancsolsz? Segédre van szükséged?

— Még nincs.

— Még nincs? Hát még csak ezután akarsz valakivel összeveszni?

— Nem akarok, csak ha muszáj. Mikor mészsz Lasnakra?

— Szombaton.

— Hát nem mészsz szombaton. Csak mához egy hétre mehetsz.

— És ugyan miért, ha szabad kérdeznem?

— Mert irántam való barátságból akkor utazol. Időt kell nyernem és jelen esetben csak tőled nyerhetek időt.

— De már csak kívánj inkább egyebet barátságból, engem szombatra vár az Incim. Különben nem értelek.

Sipiczky összeszorította fogait.

— Nem a tiéd még, hé! Lassan az agarakkal!

— Furesa vagy te, Sipiczky, hogy haragszol reám. Nem tehetek róla, hogy nem téged választott. Te is a vásáron voltál. Miért nem ügyeskedtél jobban?

Sipiczky idegesen ugrott föl.

— Jegyezd meg magadnak, kis fiam, hogy téged nem ő választott, hanem a mamája. Nézz a tükörbe, az majd megmondja neked, hogy az olyan embereket, mint te, nem a leányok, hanem a mamák szokták választani.

— Ne stenkerkedj, kérlek, — indignálódik a hiuságában megsértett kis ember.

— Eszembe sincs, sőt ünnepélyes bocsánatot fogok tőled kérni még azért is, a

mit te vétetted ellenem, de egy föltétel alatt...

— S mi az?

— Inciről le kell mondanod.

— Megbolondultál?

— Én nem, de te, hogy egy olyan leányt akarsz elvenni, a ki nem szeret.

— Micsoda beszéd ez! Kikérem...

— Becsületedre mondom, hogy nem szeret. Hát nem látsz — te rövidlátó és hígvelejű ember? Nincsenek érzékeid? Nem látod, hogy fél tőled az a leány? Nem vetted észre, hogy mást szeret?

De bizony észrevette azt maga Kertész is, csak hogy nem sokat törődött vele. (Neki tetszik a leány, az a fő; idővel majd csak hozzá szokik.)

— És ha úgy volna is, mi közöd hozzá?

Sipiczkyt — az alapjában véve gavallérszerű jellemű arisztokratát — teljesen kihozta béketűréséből ez a pórias lelkületre valló válasz. Az elbizakodott, önző parasztot látta Kertészben, a ki éppen hogy finom ruhában jár, mert van módja benne, de kinek azért teste-lelke paraszt maradt. Végigméregette a vőlegényt, — mert hamarjában szó sem jött ajkára, — nézte kicsiny, üres szemeit, gömbölyű, kacéran kipomádézott hájas fejét, vastag orrát és nagy kezeit. Aztán rárivallt, mint egy grandseigneur az inasára:

— Hát nem tudod, mi a becsület?!

— Tőled nem fogom megtanulni.

— De megtanulod, fráter, arra fogadok. Megtanulod, hogy egy leánynak tiszta szívét, lelkét megvásárolni birkabőrön nem lehet, s hogy a ki teszi, disznó, gazember! Értetted? — ordította a lengyel fékeveszetten.

— Értettem és tudni fogom kötelességemet. Négy órára várja segédeimet.

A kis ember sápadt volt és hebegett. Sipiczky is sápadt volt, de nem a félelemtől, — az előtte ismeretlen fogalom, — hanem a dühtől.

— Nem cicázunk ám, fickó! A dolog komoly! — fenyegetődzött még a lengyel, aztán távozott.

A szabad levegőn egy perc alatt visszanyerte önuralmát a lengyel. Meg volt magával elégedve. Nem várhatta józan észszel, hogy lemondjon a vőlegény menyasszonyáról: ez esetre pedig tervébe vágott a párbaj. Igaz, hogy szándéka volt előbb szívére beszélni Kertésznek, inkább önmegnyugtatózására azt határozta volt, hogy ethikai prelekeciókat tart neki: úgy próbálja meg előbb rábírní őt a szakításra és csak ha az nem használna, folyamodik erőszakhoz: de aztán elgondolva, hogy ez ugyesem vitte volna céljához (az az ember sokkal önzőbb és butább), nem volt oka nagyon bánni, hogy idő előtt fakadt ki. Sőt csodálkozott rajta, hogy már előbb be

nem látta ezt s hogy nem kezdte mindjárt az erőszakon.

— Na, — gondolta Sipiczky, — most már az a fő, hogy én lőjjem őt hasba, ne ő engem. Mert én vagyok az, a kire jelen esetben nagyobb szükség van . . .

Éppen azon gondolkozott, hogy kiket válaszszon segédekül, a mikor eszébe jutott, hogy a párbaj igazi okának nem szabad nyilvánosságra jutni. Befordult hát egy kávéházba és levelet irt Kertésznek. Így szólt a levél:

„Ilyen esetekben gavallér-ember az összeveszés okát nem közli a tanukkal sem; mindössze csak annyit mond nekik, hogy mindkét részről súlyos sértés követtetett el. Szokatlan bár, de közölnöm kellett ezt önnel, mert nem vagyok biztos benne, hogy ezen egyedüli korrekt közfelfogásról és uzusról tudomása van-e? Sipiczky.“

Sipiczky borítékba zárta a levelet, aztán hordárra bizta. Maga pedig elindult segédekét keresni. Olyanokra gondolt, a kik nem szeretnek komoly ügyből tréfát üzni, sőt a kik tetszelegnek maguknak azzal, hogy mennél szigorubb föltételeket esikarjanak ki az ellenfél segédeitől.

Ilyen volt (?) egyik barátja, Marziházi kapitány. Ez a rangja mellé bátran odairhatta volna látogatójegyére, hogy „és párbajsegéd“, mert több dolga volt — különösen télen — a párbajsegédséggel,

mint a kapitánysággal. Akkor is éppen tárgyalt, a mikor Sipiczky bekopogtatott hozzá.

— Dolgom van, pajtás, megbocsáss...

— Megvárom, míg elvégzed, vagy jövök egy félóra mulva, — válaszolta Sipiczky.

— Sürgős? Talán te is...?! — kérdezte a kapitány érdeket kifejező mimi-kával.

— En is.

— Bravó, pajtás! örömmel állok rendelkezésedre egy óra mulva. Addig sétálj, mert csak egy szobám van... Szegény vagyok, mint a templombéli egerek, — tette hozzá kómikusan savanyu arccal.

— Helyes, — mondta Sipiczky, ki is szabad óráját azzal töltötte, hogy a lovardába ment, — a hol pisztolyokat tartott — és gyakorolta magát a céllövésben. A világitás rossz volt, de azért jól lőtt. Tíz lövés közül nyolcszor találta el a félalakot.

— Stimmt, — mondá, — félalakba nyolcszor találtam. Kertészt bátran lehet dupla alaknak számítani, a mi pedig négyszerese a félalaknak, ergo, biztosan lepuffantom a madaramat. Majd fölülkerekedvén benne a jóérzés, bosszankodni kezd cinizmusán és elhatározta, hogy csak a lábát lövi el a madarának. (Elvégre is, mit vétett nekem a gyámoltalan fráter?)

Mire Marcziházit újra fölkereste Sipiczky, az már bevégezte volt a tárgyalást.

Egy finom havannával kínálta meg vendégét.

— A manóba, Kriegskamerad (együtt szolgáltak, míg a lengyel ki nem lépett a hadseregből), ha szegény vagy, mint a templombéli egerek, minek tartasz ilyen drága vendégszivat?! — okvetetlenkedik Sipiczky.

— Hja, barátom, a reprezentáció!

— Ki a manó kíván egy kapitánytól reprezentációt?

— Kapitánytól nem is, de párbajsegédtől! Menyő sokba kerülnek nekem a mások vesződése, azt mondhatom neked.

Sipiczky mosolygott és rágyújtott.

— Hát az én dolgom egyszerű, — kezdi meg a beszédet, — délután négy órakor fölmentek: te meg egy általad kiválasztandó második a lakásomra és ott vártok, a míg két alak nem jelentkezik a határon. Ezek Kertész Andor segédei lesznek. Megkínáljátok őket székkal és cigarettával. Azok e helyett elégtételt fognak kérni tőlem a felük nevében. Ti nem spóroltok az elégtétellel sem, adtok, illetve följánltok nekik a nevemben annyit, a mennyi csak kell. Sőt az esetben, ha keveset kérnének, azt mondjátok nekik, hogy nem smucig a magyar! és még egy adagot reájuk tukmáltok.

— S mennyi legyen az összadag?

— Háromszori golyóváltás — 20 minus

5 — aztán kard körömszakadásig. Ennyi legalább!

— Pompás! És az ok?

— Sulyos sértés mindkét részről. Különben diszkréció.

— Ahá! Ok nincs. Ertem. És ha nem egyeznek bele a sulyos föltételekbe?

— Annyit csikarsz ki belőlük, a menyit csak birsz. Ehhez te ugyis jól értesz.

— Hogy a manóba ne, csak bizd rám! . . . Megállj! . . . Holnap délelőtt tizenegy óra; — jó lesz?

— Jó.

— Tehát, ha semmi közbe nem jön, akkor lesz a csata. Háromnegyed tizkor érted megyek lakásodra. De most ebédre föl!

— Gyerünk együtt a Kispipába, — ajánlkozik Sipiczky.

— A Kispipába? — szörnyülködött a kapitány. — Te oda jársz? Mióta?

— A mióta magam is olyan szegény vagyok, mint azok a bizonyos egerek.

— Na, pajtás, én azt nem tehetem, — bocsáss meg, — mentegetődzik a derék hadfi.

— De hiszen multkor egy ezredessel ebédeltem ott: Nikházyval.

— Ja, ezredes! De egy ilyen notórius párbajsegéd, mint én! Mit gondolsz? A reprezentáció! . . .

— Jól van hát, — engedett és mosoly-

gott a hóbortos kapitányon Sipiczky, — reprezentálok az egyszer veled, ha ugyan elég jó firmának találsz.

— Pompás! — válaszolt szelesen Mar-
cziházi. És elmentek a kaszinóba ebédelni.

Ebéd után Kalvylt kereste föl Sipiczky.

A festő műtermének ajtaja be volt zárva, de csakhamar megnyílt a villámos esengettyü szavára.

— Te vagy az, édes jó barátom? Isten hozott! — üdvözli barátját Kalvyl. — Csak-hogy itt vagy! Ugy vártalak! Kerestelek is, de nem voltál otthon. — Ezzel egyenesen Inci képéhez siet Kalvyl és fölnyitja a rájáát.

Sipiczkynek jól esett ez a gyöngédség. Mert akáresak azt mondta volna ezzel a festő: „Ime, előtted nincs titkom, jer, osztozz érzelmeimben.“

A képtől sokáig nem jutottak szóhoz a jóbarátok. Nézték mindketten, vegyes érzelmeikkel. Sipiczky eldobta cigarettáját, úgy nézte. Kalvyl észrevette ezt és hálásan megszorította érte barátja kezét.

A művelt arisztokrata lelkek gyöngéd tapintatában van valami kimondhatatlanul nemes. Kár, hogy olyan sokan vannak, a kik irigylük és irigységből affektálásnak tartják ezt a finom vonást. Pedig, ha egyebet nem is, ezt jó lenne tőlük elsajátítani. Az élet sokkal szebb volna ugy.

— Hát holnap megyünk? — töri meg végre Kalvyl a csöndet.

— Megyünk, János. Azaz én csak akkor mehetek, ha valami dolgom nem akad.

— Miféle dolgod? — kérdi ijedten a festő. — Halaszd el, Alfréd, a kedvemért. Ne tedd azt: ne ereszsz magamba.

— De elmennél, ha halaszthatatlan dolgom akadna, egyedül is? — puhatolódik Sipiczky.

— El, de...

— Bravo, fiacskám, ezt szeretem! De hogy még biztosabb legyen benne, add becsületszavadat, hogy nélkülem is elutazol.

— Szívesen. Becsületszavamra! De nem értelek. Te valamit titkolsz előttem, Alfréd. Már látom, hogy nem jössz el, — gyanakszik a festő.

— Azt pedig rosszul látod, mert még magam se tudhatom, hogy elmehetek-e vagy sem. Ha megyek, a vasutnál találkozunk. Félegykor is indul vonat, ugye? Ezzel menjünk. Addig eldől az én ügyem.

Kalvyl szomoruan, de vizsgán nézett barátja szeme közé, mintha olvasni akarna belőle.

— Miért titkolódzol előttem, Alfréd? Olyan rossz előérzetem van...

— Tyhü, a teringésit! Az pedig ne legyen, — protestál nevetve Sipiczky.

— Beszélj hát világosan.

— Nem lehet, édes fiacskám, igazán nem

szabad szólanom, — erősítgeti a lengyel. — Te csak légy nyugodt, — folytatja, — majd utánad megyek, ha már együtt nem indulhatunk. De több, mint valószínű, hogy nem leszek akadályozva. A fő, hogy te mindenesetre menj, nélkülem is. Kezet rá!

— Itt a kezem. Minden körülmények között! Mindenesetre!

— Azért, fiaeskám! Az Incit nem hagyhatod most magában, szegényt. Szüksége van rád, igen nagy szüksége!

— Oly titkozatosan mondd ezt, Alfréd.

— Ej, mindenben titkokat fürkészel! Ne légy gyermek. Hiszen csak természetes, hogy ő olyan lelki állapotban, a milyenben most van, nem nélkülözhet téged. Kétségbeesik, elhervad, meghal — mit tudom én! — de baj lehet belőle. Azért kell ott lenned. Punktum! Az öreg különben szívesen fog látni, a mama nem: ezt előre jelzem, miheztartás végett. De te ne törődj vele. Kötelességeid is vannak s azok előtt szorítsd háttérbe büszkeségedet: nyelj! Punktum!

— Miért nem lát szívesen a mama?

— Nem tudom, de úgy lesz.

— Tudod, Alfréd.

— Ej, a manóba, mert tudja, hogy Inci szeret, ha éppen tudni akarod.

— És Inci mondta meg azt neki?

— Persze, hogy ő, nem is én.

— Megmondta?

— Meg, ha mondom. Hát mit bámulsz? Baj az?

— Nem, Alfréd, de különösnek találom, hogy egy anya, ha már nem is adja gyermekét egy ilyen szegény piktorhoz, mint én vagyok, olyanhoz kényszerítse, a kit nem szeret.

— Haha! — nevetett Sipiczky, — de naiv lélek vagy, hogy ki nem ismerted azt az asszonyt. Hiszen annak az asszonynak nincs szive, nincs lelke. Gőg, dac, önzés, hiuság az egész teremtés, de még rövidlátó és önfejtő is: saját lelkületéből ítéli meg a leányát. A szerelem szerinte érzékiség: az idealizmust nem ismeri. A férfi mind-egy neki: vágykielégítő eszköz a szemében. Hát erre jó Kertész is. És mert szerinte jó, azt hiszi, hogy a leányának is az. Aztán úgy véli, hogy a míg egy leányban föl nem támad az érzékiség, addig nem képes a házasságot megítélni, megérteni s hogy arra való az anya, hogy leánya ezen ítélőképességének hiányát minden viszonyok között és bármiféle eszközökkel, ha kell, kegyetlenséggel is, de pótolja. Nem pusztá passzióból kinozza ő Incit — nem mondom, — de lelki sivárságból meritett ama meggyőződésből, hogy ezzel kötelességét teljesíti. Azt nem állítom, hogy makacssága és gőgje oda nem sodorhatják őt, hogy még leánya biztos boldogsága árán sem enged akaratából. Ilyen asszonyokat, ilyen per-

verz jellemeket föl lehet ugy bősztíteni... Sőt lehet, hogy ez már meg is történt. Ki tudja? Lehet, de nem valószínű, hogy most már meggyőződése ellenére is Kertészhez kényszeritené Incit, csak azért, mert makacs akaratát mindenáron érvényesíteni föltette magában. Akár így, akár úgy, rosszul van mindenképpen. Annyi bizonyos, hogy természetesen és egyszerűen el nem lehet intézni a ti szerelmetek regényét. Ravaszság, ügyesség, egy jól kiesztelt terv merész végrehajtása szükséges ahhoz, hogy dülőre jussunk. Ertettél, János?

Igy dült a szó, ha egyszer megeredt, Sipiczkyból. De János nem hallgatta végig. Ugy fájt neki valami. Befogta a fülét.

A jó lengyel megszeppent:

— Ne haragudj, édes fiacskám! Drasztikus voltam, de nem bántottam *őt*, — kérlelte barátját.

— Nem bántottad, de a nevét olyan dolgokkal hoztad kapcsolatba...

— Világosságot kértél tőlem, én többször megtagadtam, de te újra kértél. Ime! Ugy-e fájt ez a világosság? Ugy-e, nem kérdezel többet és hiven követed tanácsomat? Minek is neked mindent tudnod? Elég, ha én tudom, — mondta Sipiczky s utolsó mondatára fölsóhajtott, mintha az ő lelkiismeretének is sok lenne már az, a mit tud. (Vagy talán azt sokallta, a mit tenni akar?!)

— Nem haragszom, Alfréd. Isten után benned bízom legjobban. Vezess, én megyek utánad. Vezess ki bennünket egy más világgosságra. Ha nem sikerül, majd együtt halunk...

— Helyes, de egyelőre csak éljetez. Legalább addig, a míg ki nem sül, hogy erőlködésem hiábavaló, — humorizált Sipiczky.

— Te ugy bízol benne? Én nem tudok ugy bizni.

— Van Isten!

— A ki majd magához szólít bennünket, ha itt a földön nem boldogulunk. Ez is megváltás.

— Jó, jó, de ha valami itt is elintézhető: a földön, nem kell mindjárt az egekbe vágni, — tréfált (részben, hogy megindultságát palástolja) Sipiczky. — Vannak barátaink is, a kik részt követelnek maguknak boldogságunkból. Azokat csak nem illik mir nix, dir nix itt hagyni a sárga földön? Micsoda önzés ez, te fiu?

— Nemes, jó lélek!...

— Persze, még mi nem!? — protestál a lengyel. — Elég nekem, ha tisztességes embernek tartasz. Én többre nem reflektálok, mert az se voltam eddig. Ugy éitem, mint egy állat.

— Ne vádold magadat, Alfréd. Te csak magadnak vétettél, másoknak soha.

— Na, jól van; ha tőled függne, még

beatus-szá avatnál, te elfogult barát, te! És most, Isten veled! Holnap indulsz, — fejezé be szavait Alfréd és hosszan, melegen megszorította barátja kezét. Majd a képre vetett még egy futólagos tekintetet, azzal távozott.

(— Ki tudja, hátha nem látom többé őket? — monologizált a lépcsőházban. — Intézkednem kell, hogy az esetben hogy operáljanak... Hah, a manóba, csak nem lőnek hasba? Mert mégis csak jobb lenne, ha magam vezetném a dolgok rendjét. A gyerekek még képesek lennének mindent elrontani! Igen gyámoltalanok a gyerekek. Mindakettő erővel csak az egeket kéri... Hm! Képesek azok együtt halni, a milyen szerények a sorssal szemben! Ej! El veletek, sötét gondolatok! Csak fussatok, szaladjatok! Magam is szaladok, mert hideg van, brr! És még sok az irni valóm — brr! Csak irni ne kellene! Sohase szerettem irni s e tekintetben nem változott az izlésem máig se.)

Ezt a hosszú monológot részint gondolta, részint motyogta Sipiczky. Mint minden humorkedvelő embernek, neki is szokása volt agya termékeit főnhangon is elmondani: vajjon hogy fest a dolog élőszóban.

XVII.

Egy végrendelet.

Mihelyest hazaérkezett Sipiczky, azonnal hozzáfogott az íráshoz. Azaz hozzálátott volna, ha lett volna tintája és írpapírosa. No meg, számárvezetőre is szüksége volt, mert csak levélpapíron tudott egyenes sorokat ejteni. Maga röstelt már kimenni, hát gondolta, hogy majd elküldi a takarítónőjét. Lement a házmesterhez, de csak a szép házmesterné volt otthon és Zolát olvasott.

— Jó napot, Irmácska!

— Jézus Mária! Be ne jöjjön gróf ur, mert agyonver az öregem.

— Ej-ej. Hát miért?

— Mert féltékeny, mint egy sárkány.

— De hisz' én nem vagyok veszedelmes, — tréfált Sipiczky és megcsipte a csinos asszony állát.

— Hogy is ne, mikor gróf is, fiatal is, meg kopasz is... azután meg csinos is. No!

A lengyel nevetett az okok e sokaságán.

— Tetszem magának, Irmuci?

— Érdekes...

— Köszönöm; de papirosra és tintára lenne szükségem, hogy kegyeit méltányolni tudhassam.

— Hászze, csak egy órája hozott a leány papirost és tintát két ur számára, a kik a lakásán voltak. Éppen, hogy tíz perce mentek el, de már akkor négyen. Hát, ha csak nem vitték el a zsebükben...

— Jöjjön, Irmácska, keressük meg.

Az asszony elpirult.

— Félek. Minden percben megjöhet az uram.

— Sohse féljen. Mi van abban?

Az asszony most már rákvörös lett és habozva bár, de követte a férfit. A lakás ajtajánál azonban megállt; nem akart bemenni.

— Nem megyek be, gróf ur — mégse. Lássa, mint asszony becsületes voltam mindig, sohase csaltam meg az uramat. Nem esalom hát meg magával sem, — mondta Irma és futva menekült.

Sipiczky utána nézett, de nem hívta vissza. Elgondolta, hogy milyen furcsa a világ. Ha egy asszonyt lakására hí egy férfi papirost keresni, annak az asszonynak eszébe se jut mást képzelni, minthogy a papiros csak ürügye a hívásnak, igazi oka a csábitás. És ezt oly természetesnek találja az asszony, hogy mindjárt a kép-

zelt igazi ok ellen védekezik és nem is reflektál a vélt ürügyre, ha egyáltalában vonakodik.

— A szemét már a fölszinre került itt nálunk e hazában, — böleselkedik Sipiczky, — másutt még alján a seprő.

Az igaz, hogy nincs az országban csinos házmesteri menyecske — ha szolid — a ki legénylakásba elmenne papirost keresni. Mert nincs házmesteri alak, a ki elhinné menyecskéjének, hogy papirost keresni volt oda, nem másért. Az Irmácskának tehát igaza van.

— Megkeresem hát magam azt a papirost, — monologizált Sipiczky és meg is találta. Ott volt, a hová való: az íróasztalán. Leült és irt. Irta pedig a következőket:

„Kedves Jánosom!

Rég elpatkolandottam, mire ezt a levelet megkapod. Kertészszel összeveszttem valami csekélységen: párbajt vívtunk. Temetess el, de kikötöm, hogy száz forintnál többet ne költs utolsó utamra. A tulvilágon szolid akarok lenni, mert megutáltam a földön a fényt. Hamis ott majdnem minden fény.

Íróasztalom fiókjában levő takarékpénztári könyvemben fekvő vagyonomat és összes ingóságaimat reád hagyom. Fogadd, kérlek, jó szívvvel tőlem, — a ki téged igazán és önzetlenül szerettelek.

Édesanyám imádságos könyvét s a

mellette lévő medaillont Incinek testá-
lom: a kis testvérkémnek. Kérd meg őt,
hogy halálom évfordulóján ebből a
könyvből imádkozzék lelki üdvössé-
gemért. Az ő imáját jobban meghall-
gatja az Ur, mint a papokét, de azért
könyörögjenek azok is érettem: bőven
ráfér bűnös lelkemre...

A medaillonban egy kis hervadt virág
van. Könyeimmal öntöztem, de esőkjaim-
tól hervadt el. Ez a kis virág volt az én
talizmánom. Mióta birom, lettem igaz
ember, a mi sok gyönyörüséget okozott
kiélt, kifáradt lelkemnek.

Bizalommal lépek az Ur színe elé és
végtelen könyörületességébe ajánlom
bűnös lelkemet...

És most halld utolsó kívánságomat:
Incit el ne hagyd soha. Ha ő Isten ren-
delése szerint nem követhet téged, te
kövesd őt mindenüvé.

Atyját föl fogod világosítani a hely-
zet felől. Megmondod neki, hogy Inci
anyja kényszerének engedve, gyermeki
engedelmisségből egyezett bele Kertész-
szel való házasságába, de hogy ez a házas-
ság halála lesz. Így mondd neki: a ha-
lála lesz! Inci ezt nem fogja merni meg-
erősíteni anyjától való félelmében és
tartva attól, hogy ezzel szülei között
visszavonást támaszt, a mi által atyja
öreg napjait elkeserítené.

Hogy mindamellett is szólanod kell, annak az az oka és célja, hogy az apa teljesen vak szemeiről némileg levedd a hályogot, — hogy kétségében lehetőleg elodázza a jegyváltást.

Ennek a kívánságnak teljesítése nehezedre fog esni, de teljesítened kell büszkeséged, önérzeted árán is. Nemcsak rólad van szó!

A boldogságtok kérdését neked magadnak elintézned nem lehet, Inci nagylelkű, rajongó jelleme, az öreg ur rövidlátása s a mama szívtelen makacssága miatt. Azt majd én intézem el a tulvilágról. Barátom, Dezső lesz a médiumom.

Te csak bizzál és ne csüggedj utolsó lehelletedig. Isten veled. Találkozunk.

Sipiczky.“

— Így! — szólt Sipiczky, bevégezvén a levelet. — Tervem egyik alternatívája: a halálom esetén eszközlendő eljárás be van vezetve; most még a doktorkámmal kell beszélnem, hogy betetézzem.

Mint deus ex machina toppant be a doktor.

— Jó napot, édes grófom!

— Isten hozott, kedves doktorkám. — üdvözli őt örömmel Sipiczky, — foglalj helyet. Mindjárt kész vagyok, még csak a címzés: így la... És most fogd ezt a levelet és tedd el tárcád legmélyebb rejtekébe.

— Hiszen ez Kalvyl János bárónak szól Lasnakra — csudálkozik a doktor, olvasván a levél címét.

— Neki fogod küldeni. Tedd csak el előbb, aztán beszélhetünk bővebben a dologról... Eltetted? Jó. Hát először is holnap párbajt vivok Kertészszel. Igen kérek, légy az orvosom. Marcziházinak már szoltam, hogy téged kérjen föl és ne mást. Ha el találnék esni, akkor azonnal küldöd — vagy föladed magad — ezt a levelet exgrófom!

— Mily sötét gondolataid vannak, édes grófom.

— Dehogy is! Azonban minden megtörténhetik s az embernek csak intézkedni kell az uradalmi irányában. Nem ugyan az nálam, mint szegény háznál.

Az orvos szomoruan mosolygott. A hála és szeretet füzte őt barátjához, — gyermekora óta. Atyja gazdatiszt volt Sipiczky atyjánál és midőn árván maradt, az öreg gróf fölkarolta és fölnevelte őt: hű tisztje fiát. Így lett orvossá s a Sipiczky-családnak lekötelezett, hű barátjává. Azért mosolygott szomoruan a doktor. Fájt neki, hogy azok a persziflált uradalmak csak voltak egykor és hogy most idegen ül jótevői ősi várában.

— Ha elestem, eltemettek: te meg Kalvyl, miután az elhalálozást temetés követi rendszerint — folytatja a lengyel.

— Ugyan ne emlegess halált és temetést! Ki látott valakit párbajban elesni? — tréfálkozik, bár aggódik a doktor. — Még ha a lomnici csucсот készülnél megmászni, érteném komoly sejtelmeidet.

— Igazad van, de az ördög nem alszik, — veté ellen Sipiczky, — hát csak arra az esetre szóltam, ha nem alszik az ördög, hanem elvisz. De e nem remélt esetben már egy igen fontos, nagy dolgot bizok reád, kedves barátom. Igérd meg, hogy — bármily drasztikus és bármily nevetséges is — megteszed a kedvemért.

— A kedvedért és nagylelkű családotok érdekében mindenre kész vagyok, — mondta a doktor elérzékenyülve.

— Köszönöm. Ide figyelj hát. Te mindig nemes ember voltál, nemesak a kutya-bőrön, de szivre, lélekre is. Ezért választottalak téged halálom utáni akaratom végrehajtására. Mert olyan ember kell ahhoz, a ki szent titkokkal vissza nem él. Egy szent titokba kell ugyanis, hogy beavassalak...

— A szívembe zárom...

— Kalvyl János báró és Dobay Ilona szeretik egymást.

— Ah! És mégis Kertész vőlegénye lett!

— Ne keresd kulcsát ennek a rejtélynek, elég az, hogy úgy van. És éppen azt kell megakadályoznunk, hogy ez a házasság ne jöjjön létre. Ha életben maradok,

nincs szükségem segítségedre. Abban az esetben nem akarok egy olyan megbízással terhelni, a mit magam is elvégezhetek s a mely alapjában nem méltó hozzád. Annyival kevésbbé, mert más uton-módon a dolog általam jobban és könnyebben lesz elintézhető. Ez a mód se valami lélekemelő, de az én hátam elbirja még ezt az utolsó stiklimet. Hiszen annyi van rajta...

— Kiváncsivá teszel.

— A vőlegényt kell kiüldöznöd a menyasszony szülői házából. Az lesz a te föladatod.

— En? Hogyan? — csodálkozik a doktor.

— Ide figyelj! Esetleges temetésem után lementek Lasnakra: Kalvyl és te s ott természetesen sajnálkoztok fölöttem.

— Milyen ürügy alatt menjek én Lasnakra?

— A nagynénéd ott lakik a közelben — tegyük föl — és te utazóban meglátogattod Dobayékat, az éppen Lasnakra tartó barátod, Kalvyl kíséretében. Hiszen járatos voltál a házukhoz!

— Jó, s aztán?

— No, hát sajnálkozzatok fölöttem és végtére is belefáradván a sok sajnálkozásba, te alkalomszerűleg elkezdesz a tulvilági életről beszélni és pozitivitással állítod, hogy a halottak szellemei lejárnak a

földre. Egyszóval spiritiszta vagy és prelekiót tartasz a spiritizmusról.

— Egy szót se fognak nekem hinni, legkevésbé Kertész.

— Te megmosolygod a hitetleneket, nem szólsz egy szót se, hanem kézzelfoghatólag, illetve szemelláthatólag bebizonyítod Kertésznek tantételeidet.

— Nem értelek.

— Nem? Mindjárt megértesz. Az én szellemem egy szép éjjelen egyszerre csak megjelenik Kertésznek és mindenféle átkokat dörög reá — ha le nem mond Inci kezéről, — ígér neki olyan poklokat, a hol az emberekből naponta gulyást aprítanak, de másnapra csak föltámadnak, hogy újra gulyássá legyenek apríthatók. S ez a szellem te leszel. Egy lepedő kell hozzá mindössze és sötétség. A hangomat utánozni tudod.

A doktor kétkedőleg rázta a fejét.

— S te azt hiszed, hogy ettől a játéktól megijed majd Kertész?

— Attól nem fáj a fejem. Gyáva a kölyök és paraszt, talpig paraszt. Már pedig nem volt még olyan bunyevác paraszt a világon, a ki ne félt volna a kísértetektől és tulvilági szellemektől. Garantírozom a sikert, ha ügyes vagy s el nem árulod magadat... Vigyázz, kérlek, nagyon vigyázz, mert két nagy nemes léleknek a boldogsága fog rajtad függni. Ez a tudat szolgáljon igazolásodul a komédiáért. A cél oly

nemes, hogy föltétlenül szentesíti az eszközöket. Ugy-e megteszed? — fejezte be szavait kérő hangon Sipiczky.

— Meg. Annál könnyebben igérem, mert nem kerül reá a sor.

— Adja Isten! De ha rákerül?

— Itt a kezem és becsületszavam.

— Köszönöm, doktorkám: az nekem elég... Ugy megfut a vitéz, de úgy, hogy meg sem áll Sztapárig, — mondta kecegva Sipiczky...

Ekkor nagy szelesen beront a kapitánysegéd.

— Hát rendben a dolog! Itt a doktor is? Bravo, legalább nem kell futkosnom utána! Sok rongyot, gyapotot hozzon magával, doktor, meg egész tüsző műszert. Féltenegykor majd magáért megy Lóskay: az a másik segédünk, — hadarja a kapitány, majd Sipiczkyhez fordul:

— Tudsz-e löni, kamarás? Hogy monddod? Tudsz? Jó. Hát vivni? Nem tudsz? Ugy is jó. Nem is szükséges olyannak, a ki nem fél. Statisztikám van róla, az csalhatatlan... De most szaladok urak, magamat ajánlom! Be kell szereznem a pisztolyokat. Jól töltünk! A viszontlátásra! — szólt és mint a forgószél kirohant a kapitány, be se várva a viszontüdvözletet.

Készülődött a doktor is, de Sipiczky visszatartotta.

— Megállj csak, doktorkám; még vég-

rendelkezniem kell, különben nem kapja meg János az uradalmamat. Várj egy kissé, mindjárt jövök, csak a házmesteréktől hívok föl valakit.

Messze se kellett mennie Sipiczkynek. Az ajtaja előtt találta a házmesternét, vágytól kipirulva és reszketve a félelemtől vagy lelkiismeretétől.

— Mégis feljöttem, gróf ur.

— Szép magától, Irmácska.

— Az uram alszik. Sokat ivott.

— Kedves egészségére! Tessék besétálni. Eppen magáért voltam indulóban.

— Nem ver meg az Isten? — küzködött lelkiismeretével a menyecske és még habozott belépni.

Sipiczky megértette. Nevetett és sajnálta is ezt a szegény férget. Ő is olyan volt, hát — inkább sajnálta.

— Nem azért hívom, Irmácska.

A házmesterné nagyot esodálkozott.

— Hát csakugyan papirost akar velem kerestetni?

Sipiczky kacagott most már:

— Nem. Tanunak kérem egy bizonyos ügyben.

A fiatal, élvvágyó menyecske csalódotan, hiuságában megsértve, epésen veti oda:

— Arra jó lesz a szolgálóm is!...

És csakugyan felküldte szolgálóját maga helyett...

A doktor és a szolgáló előtt aztán

ünnepiesen kijelentette Sipiczky, hogy összes vagyonát Kalvyl Jánosra hagyja elhalálózása esetén.

— Megértettetek?

— Meg.

— Meg.

— Na, — mondta megkönnyebbülten a gróf, — megspóroltam egy iv papirost és egy kínszenvedést.

A tanuk eltávoztak. Sipiczky magában maradt. Elővette édesanyja imádságos könyvét és sokáig buzgón imádkozott. És a világfi szarkasztikus arca teljesen átido-
mult e közben szelid, mély lelke valóságos, igazi tükrévé... A szobában csak a lengyel főnemes maradt egyedül . . . A másik énje ima közben ott hagyta őt.

Országos Széchényi Könyvtár

XVII.

Az élő halott.

A ki párbajt látott, az tudja, hogy megy. A ki nem látott párbajt, hanem regényt olvasott, az meg még jobban tudja. Már pedig az emberiséget három részre lehet osztani: a párbajt látottak, a regényt olvasottak s az analfabéták osztályába. Es miután csak a két első helyen említettek részére iratnak regények: maradjon itt el a Sipiczky-Kertész-párbaj leírása — (minek pályázzék minden író olvasói idegzetére) — legyen elég szenzációnak a szomorú eredmény maga.

Sipiczky a második golyóváltásnál elesett. Tompán zuhant a földre, mint egy fatörzs.

Az orvosok föltépték ruháit. A szive táján kapott lövést. Dezső, a jó barát konstatálta elsőbben, hogy legföllebb egy-két óráig élhet. A másik orvos rámondta: „Addig is bajosan.“ De azért telefonoztak a mentőkért és bekötözvén sebeit, bevitték gyalogágyon az Erzsébet-kórházba. Gya-

log követték barátai. A kapitány sirt: a mordályos kapitány, a rettenthetetlen párbajsegéd.

Kertész, — ki az egész párbaj alatt sápadt volt, sőt reszketett, — visszakapta színét és bátorságát: adta a hőst, a nagy-lelkűt; követte a gyászos menetet és fönhangon sopánkodott.

— Ugy fáj! ... A legjobb barátom volt! Inkább magam estem volna el!

Marcziházi legjobban szerette volna oldalbarugni a hipokritát, de csak ennyit szólt neki:

— Nem szokás ilyenkor vénasszony módjára sápitozni! — De maga azért tovább hullatta könnyeit.

Dezső utközben megszólított egy hordárt:

— Vigye ezt a levelet a postára. Itt a forint. Ajánlva, expresz! A vevényt hozza az Erzsébet-kórházba. Dezső dr.-t kérdezze.

A kórházban széles ágyra fektették a sebesültet, hogy újból és alaposan megvizsgálják sebét s esetleg az ideiglenes kötést mással cseréljék föl.

Feltűnt, hogy a seb nem igen vérzett.

— Száján fog a vér kiömleni; a golyó utját állja a vérömlésnek, — vélte Dezső, — egy tükröt tartván a sebesült szája elé.

A tükrö elhomályosult.

— Még él, de már elhaló a lélegzetvétele. Egy-két perc és elköltözött, —

mondta a hű barát és most már ő is könyezett.

Könyein keresztül nem látta, hogy mint mozdul meg a már-már hullának hitt test, mint nyilnak egyszerre — kínos erőlködéssel bár — szóra ajkai:

— Nem igaz. Élni fogok!...

Az orvosok elképedtek.

— Hogyan lehetséges az? Átlőtt szível nem lehet beszélni, — szólta Dezső.

— Nincs átlőve a szive eszerint! — erősítette a katonaeorvos. — Fordítsuk meg, hogy kihányhassa az összegyült vért.

Megfordították, de nem jött vér a sebesült száján.

— Érthetetlen! — bámultak az orvosok.

— Szondirozni kell a sebet azonnal. Az majd ad némi támasztékot, — javasolja Dezső.

Elővették a kutaszt és belemélyesztették a sebbe. A kutasz azonnal ellentállásra talált.

— De hisz itt csont nincs, a golyó meg nem lehet, — csodálkozik a katonaeorvos, — de már némi gyöngé reménység érzetétől földerült az arca. — Tükröt ide! — kiáltotta s a míg a tükröt hozták, tovább kutatott. Arca folyton derültebb lett, aztán mosolygott, a végén meg már kacagott, hogy csak úgy rengett az egész ember.

— A golyó, uraim! Kutjabaj! A nemes részek nincsenek megsértve. Mindössze egy

kis idegmerevség az egész — egy hirtelen nyomástól a szivburokra... Négy nap, — no, hat nap alatt rendben a dolog.

De már erre Dezső is körülnéz s a míg a katonaoorvos sztentori hangon magyarázza a laikus hívőknek, hogy a fáradt golyónak milyen idegre gyakorolt spontán nyomása okozta azt a merevgörcsöt, mely őket félrevezette: azalatt már ki is szurkálta a sebből a golyót, mely mindössze egy hüvelyknyi mélyen volt.

Erre kimosták és szépen bekötözték Sipiczky sebet, aztán hozzáfogtak a fölélesztéséhez.

A betegnek lassankint föloldódtak megmeredt tagjai. Idegei visszanyerték működő képességüket. Szemét is fölnyitotta már, de olyan fáradt volt, hogy beszélni még nem volt képes. Ezen az előtte megfejthetetlen fáradtságon kívül azonban nem érzett fájdalmat.

A katonaoorvos különben rárivallt:

— Ne beszéljen, ne erőlködjék! Három óra múlva, nem bánom, akár előadást is tarthat a ballerínák bájairól, addig azonban majd csak a magunk eszivel elmélkedünk róluk.

Sipiczky mosolygott. (Ugy se lett volna képes beszélni.) De látni látott. Hálás megindulással vette észre a mord kapitánynak és orvos barátjának kisirt szemét, meghatott arcát.

(—Jó fiuk! Van hát, a ki szeret még engem, — gondolá és behunyta szemeit. Elaludt...)

Mikor fölébredt, a jótékony álom erősítő hatásától teljesen felüdült testtel, szinte megfélekezve a történekről, hirtelen mozdulattal emelkedett föl ágyában a lengyel. Ettől belenyilallott sebébe az éles fájdalom, hogy elkiáltotta magát. Oly váratlan volt az neki s — oly szokatlan a hely is.

Megmagyarázott neki a doktor mindent. Ez egy karosszéken szundított mellette, nem engedvén magát ápolónővel helyettesíteni. Most ébredt föl, hogy Sipiczky fölajdult.

— Sebaj, csak ne hánykolódjál!

— Mi baj volna?! Ja, ugy, — eszmélt Sipiczky, — golyó van bennem.

— Már nincs.

— Hát csakugyan engem löttek hasba? — tréfálkozott a sebesült. — Mondd csak, a hasam volt kemény, vagy a golyó volt puha, hogy keresztül nem ment rajtam az ólom?

— A puskapor volt kevés, kedves grófom. A jó kapitány le van leplezve. Bár váltig azt állítja, hogy torkig töltötte a pisztolyokat, biz azokban nem volt egy gyüszünyi por sem.

— Ejha, a svihák! No, de jól van így is. Tegyetek úgy, mintha elhinnétek neki,

különben boldogtalan lesz, hogy kisült a lágy szive. Maradjon csak a régi kegyetlen tigris, ha úgy akarja.

— Nem is disputálunk vele, mert már megevással fenyegetett.

— Holnapután fölkelhetek, ugy-e?

— Csak egy hét mulva, grófom.

— Az lehetetlen. A katonaoorvos azt mondta, hogy négy nap mulva kutya-bajom.

— Hallottad?

— Mindent hallottam; azt is, hogy egy-két percre becsülted életemet. (No megállj!) A teringésit! Szörnyen megijedtem. Még kitelt volna töletek, hogy elevenen raktároztok el a föld alá, ha össze nem szedem minden akaratomat és nem protestálok a szándékotok ellen.

— Bámulatos energiád van. Nem tudok, nem olvastam arra esetet, hogy merevgörcsöt, ha csak pillanatra is, képes lett volna valaki legyőzni.

— És ha le nem győzöm, eltemettetek volna elevenen? — ijedezett Sipiczky.

— Ugyan?! Szép véleményed van az orvosok felől. A tudomány mai stádiumán ki van zárva ilyen eset, — biztosítja Dezső.

— Na, csakhogy!... Mondhatom azonban, hogy az új cimbora nem kellemes gyerek.

— Miféle új cimbora?

— A félelem, barátom. Megismerked-

tem a félelemmel. Mikor az ember meg se tud moccanni s előtte az elföldeltetés édes reménye...

A doktor mosolygott.

— Ne humorizálj, édes grófom, pihenj!

— Az ördög fáradt... No, megállj csak! Mi történt a levéllel. Add ide, — idegeskedik a beteg.

Fejéhez kapott a doktor.

— Biz azt elküldtem... eszembe se jutott. Egy hordárnak adtam át...

— Talán particédulát is nyomattál már, a milliomát, meg koszorut is rendeltél?! Nosza, sürgönyözz azonnal... Hány óra?

— Nyole óra, pontban, — válaszolt a doktor.

— Talán még megérkezik a levél előtt. Papirost, tintát! — lármázik Sipiczky.

Dezső hamarosan előkerítette a papirost s irt, a mint diktálta a sebesült:

Remete, küldönccel, Lasnak.

Kutyabaj! Rossz pénz el nem vész.

Ha nem olvastad leveletem, ne bontsd föl, küldd vissza, kérlek. Négy nap múlva jövök. Bővebbet levélben.

Sipiczky.

— Ird reá, hogy „expressz“ és küld el azonnal, — sürgeti Sipiczky a doktort.

— Intézkedni fogok e pillanatban, csak arra kérlek, hogy ne izgasd magad, mert fölfakad a sebed s a négy nap helyett két

hétig kell majd feküdnöd, — figyelmeztette Dezső betegét s azzal csöngetett.

(— Hogy a manóba ne izgatnám magamat, — monologizált a beteg, — a mikor ilyen galibát csinálok a halálommal. Tyhü, még elindult az a szerencsétlen János a temetésemre! No, ugyan izetlen világitásba helyezi majd becses személyemet az a levél, a mi becses hullám szempontjából szerkesztődött meg! Az a kis nüánsz — az élet és halál közt — milyen nagy különbségeket csinál hatásaiban, nem is gondolná az ember! ... Csak ne olvassák el!)

— Nézd csak a menetrendet, Dezső és nyugtass meg. Mikor érkezik a vonat Remetére?

Egy betegápoló lépett be. Az orvos átadta neki a sürgönyt, a pénzt és rendelkezett:

— Adassa föl, kérem ezt a sürgönyt, azonnal „express“ és hozasson menetrendet.

— Parancsára, — válaszolt az ápoló és távozott.

A beteg tovább nyugtalankodik:

— Ha elolvassák leveletem, a föld alá bujok szégyenemben.

Az orvos csillapította és biztatta:

— Ha jól tudom, az esteli vonat, a melylyel leveled ment (a délutánival már nem mehetett), körülbelül tizkor érkezik Remetére. Addig pedig ott lesz a sürgős távirat is.

— Biztosan rosszul tudod, doktor.

— Majd kisül. Ime a menetrend, — szól az orvos, átvéve a könyvet a belépő ápolótól.

Ki is sült, hogy igaza volt a doktornak. A vonat féltizkor érkezik Remetére.

— No, látod, a sürgöny már kilenckor ott lesz. Másfél órával korábban, mint a leveled. Aztán azt rögtön kézbesítik, a levelet pedig csak rendes postajáratkor viszik Lasnakra. Légy hát békében és ne beszélj sokat . . .

Sipiczky megnyugodott.

De a sürgöny bizony csak a levéllel egyidejűleg érkezett Remetére. Egy küldönc vitte ki mind a kettőt Lasnakra.

XVIII.

Kalvyl utra kél.

Kalvyl szándékához és ígéretéhez képest elutazott Lasnakra.

Már félelgykor kint volt az állomáson és türelmetlenül kereste barátját az utazók tömegében. Sipiczky nem jött.. Rossz előérzet vett rajta erőt, melyet sokáig hiába igyekezett leküzdeni. De mégis csak leküzdte. Fájó sejtelve eloszlott, hogy helyét a szerelem bűbajos varázsa foglalja el. Már egész természetesnek találja, hogy Lasnakra kell utaznia. (— Micsoda gyávaság volna tőle magára hagyni Incit! Azért, mert nem látja majd szívesen a mama? Hát ez is akadály? Kishitűség! Nincs akadály, a mit akarattal le ne lehetne győzni! Az álbüszkeség különben sem akadály. Hivatlanul megy és vakmerőn — s vége!)

Kalvylban energia ébredezett és a dachának egy bizonyos neme.

(— A világ végére is elmegyek utána. Jogom van hozzá, mert hiszen a halálba is követni fogom, ha úgy intézi a sors. De

majd küzdünk a sors ellen. — Így beszélt magában.)

Mintha Sipiczky lelke szállt volna beléje! Ugy érezte, hogy teste erősebb, izmai ruganyosabbak, mint máskor. Teljesen kivetkőzött habozó magatartásából. Járása határozott, biztos lett, tekintete egyenes és szilárd. Nyugalom és elszántság acélozták meg a festő testét és jellemét.

Miskolcon meghált és reggel folytatta utját. (Nem akart késő este Lasnakra érni.) Csapon megebédelt s a mit nem szokott, egy pohár bort is megivott az ebédhez.

Telve önbizalommal és szép reményekkel, egészen földerült a kedve. A mint azonban Remetén megállott a vonat, ugy elkezdett a szive dobogni, hogy alig birt kivergődni kupéjából. Kocsi után nézett, de bizony Remetén nem volt fiakker-állomás. Végre is a bakter segített a baján. Az kerített neki a faluból egy szurtos bricskát. Ez elé egy 16 és egy 14 markos ló volt befogva. A nagy ló sovány volt, mint egy agár, a kicsi kövér, mint egy disznó. Ez aztán kiegyenlítette némileg a magaslati differenciákat.

Különben mindegy volt Kavyl Jánosnak a fogat kvalitása. Csak eljusson Lasnakra, mennél hamarébb.

— Mennyire van ide Lasnak? — kérdi fuvarosától.

— Háromnegyed órányira, — válaszolt az.

— És azért maga öt forintot kér? — csudálkozik a festő ezen a bukaresti árszabáson. (Bukarest a kontinens legdrágább városa.)

— Elvihetem én a nagyságos urat négy óra alatt is, akkor pedig nem sok öt forint. Négy óra ide, négy óra oda, forintjával, nyolc forint lenne... A lovak azonban finomak! Hja kérem, a ki urasan akar utazni!...

— Helyes, barátom, — nyugtatja meg Kalvyl a fuvarost, — csak úgy kérdeztem. Mennél hamarább érünk Lasnakra, annál jobb nekem.

— Van ám ott egy gyönyörű kisasszony, — konfidenskedik a ravasz kocsis. Nyilván szerette volna azonnal kitudni, hogy mi célból utazik a pasasérja Lasnakra. De hallgatott a festő.

Annál jobban járt a szája a fuvarosnak. Kalvyl megsokalta.

— Ne zavarjon, kérem, gondolkodnom kell.

Csakhogy nem olyan könnyű ám a földvidéki embert elhallgattatni, pláne ha fuvaros. Biz az tovább kotyogott:

— Látja azt a várat, nagyságos uram? Ott huhog minden éjjel a Kutyasi Balázs lelke. A csalafántos feleségít ijjegeti, a ki ott csalta meg őt, a vár aljában, a birkás legényivel.

„Hogy szép legény volt a birkás, az igaz és hogy vén volt Kutyasi, nem különben. De azért csak mégis hiba vót tőle, hogy csuffá tette és sirba kergette az öreget.

„Meg is büntette érte Isten, vagyis az ura. A tulvilágról járt le, hogy ijessze asszonyát. Meg is ijedt az ugy, hogy félel-miben elment az esze...“

Majdnem minden falunak megvan a maga regéje. Különösen a fölvidéken: a romok, a várak hazájában hajt termékenyen a babona és a képzelet eme vegyes származásu szülötte.

Némelyik rege szép és költői: midőn a sziv egy eszményből alkotja meg a meséjét s a képzelet és a babona csak kiszinezi.

Ime a fuvarosnak másik regéje:

„Ahun jöttek be a muszkák... Ahun, azon a szoroson. Karlathy Örzse vezette be őket. — Tudja nagyságos ur, hogy ki volt a Karlathy Örzse? — Hát az volt a világ leggyönyörösebb leánya. A pándi gróf tisztartója nemzette és föl is nevelte gyönyörűségben. Azt mondják, a kik látták, hogy aranyruhája is volt, mert csak az passzolt igazádon aranyos hajához. Szerette is a Nagy Balázs. — Az meg tudja, hogy ki volt? — Hát a szelestei uraság fia. Szép levante, olyan egyenes, mint a fenyű és olyan erős, mint a bika... Már mátká-

sak voltak, a mikor csak egyszeribe nálunk terem a muszka!

„Karlathy Örzse éppen az erdőn járt ep-részni, a mikor egy aranyos ruhás muszka katonával találkozik. Ez megszólítja az Örzset — tótul (mert tudnak ám a muszkák tótul, ha rosszul is):

„— Mi járatban van, gyönyörű kis-asszony?

„Meg nem ijedt Örzse (szép is, fiatal is volt a katona!), aszondi, hogy:

„— Epret szedek a jegyesemnek, sokat harcolt a csatákon, szegény.

„— Adjon egy szem epret nekem is, gyönyörű kisasszony, — kéri a katona.

„— Egy házért sem adok, — ellenkezik az Örzse.

„— Adok helyette egy aranyos várkastélyt!

„— Nem! — mondi az Örzse.

„— Aranyos hintót, hófehér lovakat, gyémántot adok és karabunkulust; kétezer szolgálot — biztati a muszka.

„Elámult az Örzse — már nem is kényeskedik, nem beszél félvállról — csak azt kérdi:

„— Maga tán királyfi?

„— Herceg vagyok és nagy a gazdaságom. Mind a magáé, gyönyörű kisasszony, ha epret ad a piros ajakáról.

„Hát instálom, biz az asszonyféle besté hiu féreg: elfelejti hős mátkáját az Örzse.

— A herceg meg megszédte az epret a piros ajakáról, — úgy megszédte, hogy nyoma sem maradt, — hogy a piros ajka tüstént halovány lett.

„De azért követte herceget — a ki elő-
őrsnek volt kiküldve — és bevezette estenden muszkát a saját hazája ellen — az istentelen!

„Aztán úgy történt, hogy a csatában éppen Nagy Balázsszal kerülközött birokra a herceg és levágta szegény Nagy Balázst. A leányt meg ott hagyta a maga gyalázatával. Megszédte már a mézét, — nem volt szüksége rá tovább.

„Karlathy Örzse nem állta a szégyent, — mert büszke volt, — és levetette magát a torony tetejéről.

„Mérges virág nőtt a vére nyomán. Azt főzi-kotyvasztja a debrői javasasszony; biztos orvoság az a paráznaság ellen. Azóta asszony ezen a vidéken csuffá urát nem tette soha.“

— Hallgati-e nagyságos uram?

Kalvyl csakugyan hallgatta. Élvezte a paraszt fordulatos előadását és a szép néprege költői részleteit. De élvezte a vidéket is. Szeme végigsiklott a keskeny völgyön...

— Az ott Lasnak a'. Ott a végiben áll a Dobay uraság kastélya. Igen fáj, istenes ember a Dobay uraság . . . Tántalán oda is megyünk? — kérdi a fuvaros.

— Oda, — válaszolt egyszerűen Kalvyl

— Nem fiskális a tekintetes ur? —
kérdi a fuvaros gyanakodva.

— Nem, festő vagyok, — adja tudtára
Kalvyl.

— Hát Pestről jött a kastélyt pingáni?
Ahán! Hogy én ezt előbb sem vettem
észre! ... Csupa festék az a nagy láda, pik-
tor ur? Hán?

— Nem.

— No hát még pimzli is vagyon benne,
meg matric. Értek én ám az ilyenhez is.
Bécsbe voltam ám én a „Károly Lajosok“
-kal: cugszfiren voltam. Hej-haj, régen volt
az, tán nem is igaz. Három szeretőm volt
egyszerre. Egyik szakácsné volt, egyik szo-
baleány, a harmadik meg mán finom frájla
volt. Halli-e?

— Hallom.

— No hát akkor miért nem csudálkozik?

Ideje sem igen volt már Jánosnak a csu-
dálkozásra. Befordult a koesi a Dobay-
kastély udvarára — és az a szív, az a szív
csak elkezdett dobogni újból, úgy, hogy
szinte kitört kebeléből. De összeszedte ma-
gát és leugrott a brieskáról.

Egy lélek sem volt az udvaron. Nem jött
a vendég elébe se cseléd, se gazda. A kas-
tély ajtaja meg kulcsra volt zárva.

Tanácestalanul nézett körül Kalvyl...
Egy istálló volt a kastélylyal szemközt. Leg-
alább annak kellett lennie, mert egy kék ló
volt az ajtó homlokára festve, s alatta ke-

resztben, veres kefe és veres vakaró ékeskedett.

— Valami élő lény, valami kocsis-féle csak lesz az istállóban! — gondolta Kalvyl és egyenesen oda tartott.

Hát nem csalódott egészen. Volt egy élőlény az istállóban, nem kocsis-féle ugyan, hanem egy kedves öreg ur, a ki is elkapta még a küszöbön a festőt és megölelgette amugy magyarán, azaz olyképpen, hogy a dereka csak úgy roppant bele.

— Isten hozott, pajtáskám! Nem fáz-tál-e meg? Te aranyember, hát meglátogattál? Éhes vagy, ugy-e? No, majd levágatok valami madarat. Kolbász és hurka van, ha szereted. Kenyeret sütnek, hát lángos is lesz bőven. Tyhü, fikomadta, de ki vagy éhezve!

Kalvyl protestált, de nem használt semmit.

— De biz éhes vagy, mint a drótostót! Fiu, itt nálam ne teketóriázz! A ki idejön, annak muszáj enni. A házam tájékát meg ne szólja senki! Kell-e tea, bor, törköly vagy barack? Lesz, ha szomjas vagy. Huj, de menykő szomjas vagy!... Ne bolondozz, majd kiugrik a két szemed a szomjuságtól... Az áldóját, hogy fognak örülni az asszony, meg az Inci! Inci beteg egy kicsit. No, de csak ugy-amugy: kifáradt a szegény pillécske Pesten... Hej, de kutya város is az a Pest! Az ember csak ugy

fogyasztja benne mécsese olaját, mintha bizony soha sem égne ki. Kicsit élhetnek azok a fene pestiek — ugy-e, pajtáskám? Errébb kerülj, — amarra sár van. De hát beszélj már te is valamit...

Bizony beszélt volna a jó Kalvyl, ha szóhoz juthatott volna. A köszönet és hála szavai a szives fogadtatásért ott lebegtek ajkán, de elnyelte őket az öreg harsogó hangja, még mielőtt igazában megszülettek volna.

Mire a kastély ajtajához értek, mégis talált egy kis hangrést a festő, a hová szavaival éket verhetett:

— Bocsáss meg bátyám, hogy ily hivatalanul, oly hirtelen teszem tiszteletemet.

— De erre meg amarra! Kikérem magamnak. Hát külügyminisztérium a magyar ember háza, hogy oda meghívás nélkül ne lehessen bejutni!? Hát zárva találtad a kapumat? Hát van neked magadhoz való eszed, hogy így sértegeted az öreg barátodat?!

Az öreg ur elhallgatott, de annál jobban dörömbölt a kastély előcsarnokának ajtaján. (Az még mindig be volt zárva.)

— Hó! Jancsi bácsi! — Nyissa ki már! — Süket kigyelmed, hogy nem hallja?

Kalvyl azon gondolkozott, hogy milyen vén lehet az a bizonyos Jancsi, a kit még az öreg is megbácsiz a hetven esztendejé-

vel és hogy milyen süket lehet, hogy ezt a dörömbölést se hallja meg.

Mindjárt kisült. Mert egyszerre csak kinyilik az ajtó s egy pirosképű aggastyán dugja ki rajta fejét. Aztán, megértvén, hogy nem rablóvezérrel van dolga, erőteljes kézzel fölrántja az ajtószárnyat.

— Nézd! — mutatja be az öreg Dobay Jánosnak az agg embert, — ez itt, Partay János bácsi, az apám nyugalmazott tiszt-tartója; kilencvennégy éves, de azért kutyabaja. Helyén van az esze és szive is, csak egy kicsit süket.

— Biz' a vannak nálamnál siketebbek is, — protestál az öreg sértődve, mialatt fürge erőteljes mozdulattal rántja le Kalvylről tizenkét kilós bundáját, hogy csak úgy repült. Aztán üdvözölte a vendéget: — Isten hozta nálunk... A sárga szobát kapja.

A sárga szoba kvalitásáról Kalvynak nem volt ugyan tudomása, de mindjárt gondolta, hogy a jobbik fajta szobákból való lehet, hát megköszönte szépen az aggastyán szivességét.

— Nincs mit; nálunk mindenki érdeme szerint kap szobát. A fiskális a kék dutyiba kerül, a zsidó meg a rekesztésbe. Ott már egér és patkány is van, — jelenti Janesi bácsi.

Kalvyl önkéntelenül elmosolyodott. Pedig

ugy meg volt hatva annak a háznak küszöbén, a hol az ő szerelme felnőtt, — oly üdén, mint egy szép virág! Aztán szepegett is egy pillanatig. (Hogy fogja majd a mama fogadni?) Legjobban szeretett volna berontani, oly ideges volt s ugy vágyott az édes leány után; de öreg Dobaynak különös természete volt, minden álltó helyében leglább öt percig diskurált, hát nehezen jutott előbbre.

Most ime, azt magyarázza, hogy az öreg Jancsi bácsinak mániája a cerberuskodás. Az ő tudta nélkül lélek az ajtón se be, se ki. Azért tartja pedig zárva, hogy el ne rabolják Incit. (Az Inci nevezetesen királykisasszony, a kibe szerelmes a harám-basa fia s ez mindig a kastély körül ólálkodik, hogy egyszer elrabolja kedvesét.)

— És képzeld, — végzi Dobay, — ezt a mániáját nem tekintve, teljesen ép az esze, emlékezőtehetsége meg bámulatos... Különben büszke lehetsz a rokonszenvére. A sárga szoba nagy kitüntetés. De jó szimatja is van az öreg urnak. A jó embert szagáról is megismeri; mint a vizslának, olyan orra van. Ösztön él egy ilyen százados emberben, — hidd el, fiam, hogy ösztön él benne! Szinte félek, hogy leendő vőmnek a kék dutyit fogja kijelölni. Hu! S az ellen nincs apelláta. Nem szabad az öreget megharagítani. Ő a major domus, az ő dolgába senki ne merjen beleavatkozni. — Mi-

féle hivatala is van magának, János bácsi?
— kérdi emeltebb hangon Dobay az öreget.

— Hát miféle volna? Major domus vagyok a lasnaki kastélyban.

— Na, látod, — szólt mosolyogva Dobay, — ilyen ménykő ur vagyok én: major domust tartok! De most kerüljünk beljebb. Vigyázz! — Ki ne törd a lábadat abban a gödörben. Kikopott az adta pádi-mentuma, pedig még csak az apám tétette le. Komisz ez az ujfajta deszka; a régi száz évig tartott.

Egy magas, boltives szobába jutottak. Nyilván ebédlő volt, mert egy nagy asztal volt a közepén és körüskörül a fal mellett szekrény és szék.

Kalvyl attól tartott, hogy itt is lesz egy öt pernyi állomás. Szerencsére tovább tuszkolta az öreg ur.

— Balra tarts! Én meg jobbra térek; megjelentem a fehérnépnek, hogy itt vagy, — szólt Dobay s eltűnt jobbfelől.

Idill.

XIX.

Ebben a pillanatban föltárul egy más ajtó balról és megjelenik abban Inci halovány, magas alakja oly hirtelen, mint egy tündér, ki a magasból szállt alá.

Egy halk sikoly volt első üdvözlete. Volt abban a sikolyban minden: meglepetés, öröm, meghatottság.

Csak egy szerető női szív tud ilyen hangot adni. Talán nem is a hangszálakok, de egyenesen a szív idegeinek rezgéséből születik meg az a mély bensőséges akkord.

Az ifju mámortól ittasan siet hozzá és megragadja a feléje nyújtott két kezeckét.

Ugy álltak ott egymással szemközt.. Némán. Az ilyen érzelmek számára a természet elfelejtett kifejezést teremteni, a nyelvtudomány meg szavakat.

Csak egymás szemébe néztek, azon át már látták a lelküket is. Látták egymás nagy boldogságát és mindegyik örült a másik örömének. Mosolyogtak. Arra nem is gondoltak, hogy meglepheti őket a mama

vagy apa: nem gondoltak semmire. Alig hallották az ajtó csikorgását.

Arra szétvált a kezük, de már későn. Jancsi bácsi meglátta őket.

Zavarba jött az ifju; a leány nem.

Jancsi bácsi meg jóváhagyólag intett a kezével, mintha azt mondaná:

— Helyes, csak ne zavartassátok magatokat. A dolog rendén van, tetszik nekem, pártolom.

Erre Kalvyl is megnyugodott...

Belépett a Dobay-pár. Az öreg ur egy kissé megesappant kedvvel (Kalvyl ebből sejtette, hogy szó esett róla), de az asszony méltósággal és édesen, mint mindig. Csak a szája széle volt most kissé megbiggyedve, mint a ki nem képes legyőzni kelletlen kedvét.

Kalvyl motyogott valamit.

— Egy rövid időre vagyok bátor szives vendégszeretetüket igénybe venni, — ilyesmit mondott. Még azt is hozzátette: Bo-csánat!

— Kérem, — udvariaskodott Dobayné, — bárkit is szívesen látunk szerény kastélyunkban. Isten hozta nálunk! Majd leányához fordult: Inci nem pihennél egy kicsit? Nem érezted magadat egészen jól. Kalvyl kiment téged...

A leányka gyorsan és határozottan válaszolt anyjának:

— Nem pihenek, mama; már egészen jól érzem magamat.

A mama kissé ajkába harapott, de nem szólhatott.

Szolt azonban Dobay, de arra már jobban beleharapott a mama az ajkába, mert ilyenképpen beszélt az öreg folytatásokban:

— Ne ténferegjünk itt az ebédlőben, menjünk a vizitszobába, ott jó meleg van.

Bementek hát oda s az öreg, Kalvyl felé fordulva, ekképpen folytatta beszédét:

— Mielőtt leültetnélek e hajlékban téged, közlöm veled a házi regulát. Jól megjegyezd magadnak: Vendég ha ide beteszi a lábát, egy hónapon belül el nem bocsáttatik! Semmi beszéd. Qui dixi, dixi!

Kalvylnak fölragyogott az arca. Valami összefüggéstelen szavakat tördelt: a hála szavait, azok olyanok. Inci is sugárzott és pirulva jegyezte meg:

— Egy-két napért nem is érdemes ilyen hosszú utat tenni.

Erre már a mama marasztalása se maradhatott el, csakhogy ez egy kis mérget kevert bele:

— A jövő héten ugyis megtartjuk az eljegyzést. Akkor Kertész is hosszabb időre marad. Remélem, addig ön se hagy el, Kalvyl báró.

Ettől a meghívástól már elborultak a szerelmesek. Kalvyl nem szolt rá semmit, csak hajlongott. Aztán elfoglalta a neki kijelölt helyet. Inci mellé ültette a mama

nagymerészen. A szemei azt mondták: Lásd, hogy nem féltém téled leányomat. Biztos vagyok felőle. Hiába jöttél, itt nincs mit keresned.

A barátságos, boltives szobában különben vigan folyt a szó. Kalvyl keveset beszélt, de mindig okosan és szellemesen. Művelt lélekre és széles szellemi látókörre vallott minden szava. Kellemesen, szerényen társalgott, mint minden nagy műveltségű ember.

Incinek csak úgy dagadt a keble. Mohón leste kedvese minden szavát. (Hiszen oly keveset hallotta beszélni, pedig lám, milyen kedves és okos!) Keveset, alig egy pár szót szólt, azt is halkán mondta, mint a kinek terhére van a beszéd. Terhére is volt. Ő most csak érezni tudott, — érezni kimondhatatlanul és semmi egyebet. Az arca azonban kipirult, mint a rózsa.

A mama részben a hőségnek tulajdonította ezt. De nem is vizsgálta nagyon az okát. (Biztos volt dolga felől, a többit nem igen bánta.)

Dobayné különben se szokta leányát kutató megfigyeléseivel zavarni. Azt tudta, hogy veleszületett tapintata, helyes magatartása soha cserben nem hagyják, nem volt hát miért fegyelmezze tekintetével.

És ez kellemes volt a szerelmesekre nézve. Akár ha el is merültek az egymás tekintetében: észre nem vette őket a mama,

vagy legalább is úgy tett, mintha nem látná. Ez nála különben elv volt.

És talán ennek az elvnek köszönheti Inci őszinte, természetes lényét, azt a nyílt, ártatlan tekintetet, a mely ment lévén minden negélyezéstől és elfogultságtól: egy különös, speciális bájjal önté el egész valóját. Talán ezért maradt épen a leányka egyénisége: hogy a mit Istentől kapott, azt az anyja nem vette el tőle. Egyszóval okos asszony volt Dobayné s izlése is volt. A szemjátékos, zsörtölődő mamák figyelmébe ajánlandó ez a nevelési módszer. Sokkal több Inci lenne a világon akkor: olyan Inci, a ki fényt és boldogságot áraszt maga körül, ha divattá válnék ez az elv a nevelésben. Mert a leánykák többnyire jóknak és ártatlanoknak születnek: a rossz világ rontja el őket és — a jó mamák...

De ime, jelenti a major domus, hogy találva van. E szép hangokra elemébe jó Dobay papa. Neki ünnep minden étkezés. És hogy Kalvyl jóvoltából uzsonna helyett egy második ebéd esett meg a háznál: kettős ünnep lőn a mai nap. (Kolbász és lángos, kávé és ostya helyett! Miért ne lehetne ez mindennap így?) — gondolá, de magának tartotta gondolatát, mert ugysis kifogásoltatott volna ő nagysága részéről.

Nos hát, evett és ivott is az öreg magyarán. És lám, Incinek is jó étvágya kerekedett. Már három hónapja alig evett

valamit és ime! most kétszer is vesz a kacsapecsenyéből.

Föl is tünt az anyjának.

— Nem rontod el a gyomrodat, Inci?

— Nem, — állitja pirulva a leányka. — Ugy megszégyenitesz!

A major domus csak a Kalvyl étvágyával nincs sehogy se megelégedve. De — tiszteletből — nem szólt az asztalnál (ott evett), hát csak a kezével legyintett. (Kákabélü!) ...

... Másnap éppen délutáni sziesztáját tartotta a kis család, midőn Sipiczky sürgős levele megérkezett.

Az ebédlőben négyen ültek. (A mamának hivatalos migrénje volt: regényt olvasott a szobájában.) A papa a Vasárnapi Ujságot nézegette és szüröcsölte kávéját. János és Inci félhangon beszélgettek egymással a nagy kanapén.

Szép volt a kép, semmi se rontotta rajta a harmóniát, még a Jancsi bácsi kurtaszáru pipája sem, olyan kaeskringósan fujta belőle a füstöt. (Mert Jancsi bácsi is a szobában volt ám, csakhogy illemtudással megvonult a kályha melletti sarokban, mint egy szerény ibolyához illik...)

Kopogtattak, illetve dörömböltek az ajtón. Jancsi bácsi a megfelelő óvatossági rendszabályok mellett ajtót nyitott a jövevénynek. A posta-küldőnc volt. Átvette tőle a vevényt és levelet, megnézte, kinek szól,

aztán egyenesen Kalvylhoz vitte. Mert leleményes volt ám az öreg. Mindjárt sejtette, hogy csak az lehet Kalvyl a házban, a ki nem Dobay.

Kalvyl két hatost utalványozott a küldönc számára Janesi bácsi kezeihez s a míg az kidugja az ajtó nyílásán a hatosokat: addig János szemügyre veszi a levelet. Azonnal megismerte Sipiczky irását. Idegesen bontotta föl és olvasni kezdett. Olvasás közben kiejtette a levelet kezéből és sápadt lett, mint a fal.

Inci észrevette, de nem merte zavarni. Pedig de szerette volna megkérdezni, hogy mitől sápadt el annyira az ő „egyetlene“.

Kalvyl erőt vesz magán és tovább olvassa a levelet. Mind halványabb lesz. Reszket a keze. Majd mereven néz maga elé egy pillanatig. Aztán egy könnyesepp gördül végig az arcán.

Inci megijedt.

— Mi baja, János? — kérdi halkán szerelmesétől.

Ez szótlánul átadja neki a levelet.

A leányka apjára néz. Atyja előtt nem akarta olvasni. Ugy sugalmazta ösztöne, hogy ez nem volna helyes. De hát az öregnek már akkor beleesett a feje a Vasárnapi Ujságba: elszundított. Elolvasta hát a levelet s öt perc múlva már zokogott is. Még Jánosnak kellett öt vigasztalnia, pedig de nehezen ment ez a hú barátinak.

— Helyettem is tegyen koszorut sirjára,

egy szerényet, egy névtelent: a „hű barát-nak“. Sokat, sokat imádkozom érte, — zokogott a kis Inci, majd könnyeit fölszá-ritva, kérdi:

— Még ma este indul, ugy-e, János?

— Igen.

— De jöjjön vissza, kérem. Oh, jöjjön vissza, ne hagyjon magamba, — zokogott föl újra a leány.

— Visszajövök, — ígérte mély szomorúsággal János, — és nem hagyom el soha. Ha másképp nem lehet, a szomszéd faluban telepedem le valami ürügy alatt.

— Édes! — Több szót nem volt képes Inci kiejteni...

... János bácsi azért, hogy siket volt, még távolról se volt vak. Észre is vette, hogy sirnak az emberek a kanapén.

— Sir a királykisasszony! Ugyan mi bánata lehet? — töprengett az öreg, de nem sokáig, mert egyszeribe csak újra dörömbölnek az ajtón.

Az öreg kisiet. Hát újra a küldönc dörömbölt. A vevényt kérte s egy sürgönyt kézbesített.

Az öreg megharagudott.

— Hát nem tudta egyszerre ideadni mind a kettőt! — dörmögött s átadta Kalvynak a sürgönyt, ismét a szokásos borra-való ellenében. Azután a vevény aláírása végett tintáért, tollért ment.

Mire visszatért, akkorára már ki voltak

eserélve a nagy kanapé lakói. Elolvasták a sürgönyt, a mitől aztán olyan boldogan mosolygott a szerelmes pár, mintha sohase sirtak volna.

Az öreg ur nagyon báméskodott ezen, de belenyugodott, mert kedve szerinti volt a csere. Csakhamar rá is jött az okára: a levél szomorú volt, a sürgöny meg víg. (Ez lehetett az oka csupán.) S elkezdte szidni a küldöncöt, halkán, hogy föl ne ébreszsze szundikáló gazdáját.

— Adta ravasz parasztja! Két csatára adja ide a két küldeményt, hogy két borra-
valóhoz jusson. Csunya rossz csalója! —
Ezzel kivitte a két hatost s az aláírt vevé-
nyeket, hogy átadja a küldöncnek. De a hu-
szast csak így kínálta neki, hogy: — Ne,
vidd el, ha ráfér a lelkedre, ravasz rókája!
Te uzsorás! ...

Kalvyl elgondolta, hogy husz krajcár
miatt mennyit kellett neki és Incijének
szervezniök; hogy milyen csekélységen
mulnak néha nagy dolgok! Egy levélkül-
dönc kifurfangolt borra-
valója miatt milyen
sok forró köny hullott hiába; mennyi nagy
szenvedést okozott egy kisszerű kapzsiság!

... Öröm váltotta föl a szomoruságot,
nagy, őszinte, igazi öröm. S ettől az öröm-
től már túláradt a szerelmesek szive...
Gondolataik találkoztak...

Tisztában volt mindegyikük azzal, hogy
Sipiczky érettük tette kockára életét. De

nem szóltak róla egymásnak. Csak együtt éreztek egy és ugyanama hálát és szeretetet a nemes barát iránt. Egy szív, egy lélek voltak, a mint ott egymás mellett ültek és önkéntelenül — mint két delej — egymáshoz vonzódtak kezeik... Kéz-kézben mosolyogtak egymásra.

Jancsi bácsi ütött a fejével, hogy helyesen van úgy. Tetszett neki a dolog. S a fiatalok viszont köszönetet intettek neki jóindulatáért.

Kezüik érintkezése extázisba ejtette a szerelmeseket. A gyönyör extázisa mellett azonban ott ólálkodott lelkükben az aggodalom is. Ez föl kavarta rajongásra hajló szellemvilágukat; otthagyták a földet.

Az ifju szólt:

— Követlek a halálba is. Enyim vagy. Nem hagylak.

A leány felelt:

— Tiéd vagyok. Tiéd a testem, tiéd a lelkem. Szolgálód vagyok.

Válaszolt az ifju:

— En meg az urad, de a rabszolgád is: egy intésedre készen a halálra.

János bácsi bárhogy erőltette is halló idegeit, egy szavukat se hallotta... Halk suttogásba vezett el rajongó beszédjük. Inkább csak sejtették egymás szavát.

Bizonyára a papát sem a hangok keltezték föl, hanem mert lejárt az álma, mint a homokóra: attól ébredt föl. Horkantott

egyét és fölnyitotta szemét. Inciéket nem vette észre hamarosan, bár nem lett volna hiba, mert a horkantásra azok már eleresztették egymás kezét. Pedig a horkantás még az álomban volt benne és nem az ébrenlétben. Különben az ébrenlét első megnyilatkozása is csak az álom folytatása volt. Ez az álom pedig a Vásárnapi Ujság egy cikkének volt a második fejezete. Az első fejezet a kínai császárnéről és Li-Hung-Csángról szólt. A második fejezetben Li-Hung-Csáng már ölelgette a kínai császárnét s az ölelgetés után olyan kalamajkát jártak el kettesben, hogy csak úgy repdesett a copfjuk.

Az öreg ur akkor ébredt föl éppen, mikor képéhez csapódott az örült sebességgel piruettező Li-Hung-Csáng bájos hajfonadéka. Arcához kapott és miután meggyőződött róla, hogy csak álmodott, ébren folytatta az eszmetársítást, egész főnhangon monologizálva:

— Kutya egy gyerek az a kínai császárné, hogy az ujja körül forgatja az egész mennyei birodalmat! Holott bölcsék és hősök huszonötezer esztendeig hozzá se mertek nyulni az ősi szokásokhoz és ősi alkotmányhoz!

Inci elkacagta magát a meglehetősen harsány hangon elmonologizált humoreszken, aztán fölugrott és össze-vissza csókolta atyja arcát és kopasz fejét.

A papácska elszégyelte magát.

— A manóba, gyerekek, hát itt vagytok?! Biz én valószínűleg félálomban beszéltem, — röstelkedett az öreg. — Mordózom a milliómát! Minek hagytok aludni, hiszen nem vagyok én vén ember, hogy muszáj lenne délután is aludnom, különösen, mikor ilyen kedves vendégem van. Igaz a', Jánoskám, fiam, mit álmodtál a sárga szobában? — tereli el a beszédet más tárgyra Dobay.

— No, még ezt nem is beszélte el, Kalvyl, — mondja Inci is.

Kalvylra ráragadt a jókedv s az öregnek humorisztikus fecsegései is hangolták talán, mert így válaszolt:

— Azt álmodtam, Lojzi bácsi, hogy a toronyból lenyujtotta a rézkakas a nyakát egész a földig és fölszedte a galambok elől a buzaszemeket, a miket Inci kisasszony szórt nekik.

— Hahaha! — nevetett az öreg, hogy csak úgy huzta a horpaszát, — akkor hát rajta, Inci, szórj nekik friss szemet, mert még itt találnak hagyni az én szelid kis barátaim.

— Jöjjön maga is, Kalvyl, — hivta Inci Jánost.

Az kétszer se hívatta magát, bizony ment. Magukra hagyták az öreg urat...

Mint egy őzike, úgy futott Inci a kas-

télyből a melléképületben levő konyhába. Egy szakajtó buzával tért vissza.

Kalvyl az enyhe téli napon födetlen fejjel és télikabát nélkül gyönyörködött a bájos idillben s elgondolta magában, hogy hányszor festették meg már ezt a jelenetet és valahányszor, mindig rosszul; mind esupa próza volt ehhez a költői képhez képest. Különösen, a mint feddi őt a leánya:

— Az Istenért, édes! Kalap nélkül! Még megfázik nekem.

— Megfázik nekem, — ismétli boldogan mosolyogva a festő.

— Vegyen kabátot és kalapot, János, — nógatja a leánya.

— Ugyis melegem lesz, ha magára nézek, én édes szerelmem, — tréfálkozik az ifju.

De Inci se maradt tréfával adósa. Főlmarkolt a szakajtóból egy csomó buzát és dévajon Kalvylra szórta, hogy tele lett tőle haja és ruhája, még a szeme is kapott.

— Nézze meg az ember, hát illik ez: egy üres bók magához? Hát így becsüli meg azt a szegény leányt, — folytatja Inci most már lágy, dallamos hangon, — a ki magát annyira, oly kimondhatatlanul szereti?!

— Igaza van, édes, ha nem szereti a bókot, — hagyta helyben az ifju komoly arc-

cal, — az csak üres lelkeknek hizelegget és üres agyakban fogamzik...

Ilyen derült, ragyogó kedvvel gyönyörködtették egymást, a mátkások a halálban!

Oh, mert arról nem feledkeztek ők meg, hogy örök hűséget fogadtak egymásnak, bár egyikük se remélte, hogy még a földön egymáséi lesznek. (De hát együtt meghalni: az is gyönyör. A tulvilágon majd egyesülni fognak.)

Ebben a rajongó hitben voltak ők boldogok és derültek, nem is a földi boldogságukba vetett hitükben. Attól ugyan elpedtek volna, mert ha reméltek egy kissé, oly halvány volt az a remény!

Az Inci javaslata.

Bármennyire el voltak egymással telve a szerelmesek, altruisztikus lelkületük nem merült el végképpen az önfeledtség mámorában. Hogyne gondoltak volna Sipiczkyre: arra az önfeláldozó barátira, a ki érettük oly nemes önzetlenséggel tette kockára életét!

És most éppen ez a nagylelkű lény okoz egymáshoz való kölcsönös viszonyukban oly kényelmetlenségeket, oly bonyodalmakat, a miknek elsimitása, míg egyrésztől a hálaadástól való menekülés látszatát ébreszthetné, addig másrésztől szinte kötelességük volt, Sipiczky akaratát véve elsősorban tekintetbe.

Ő úgy kívánta és sürgönye idegesen tartott szövegéből kitetszőleg súlyt helyezett arra, hogy végakarata és Incihez való szerelme titok maradjon előttük. Ugy Kalvyl, mint Inci jól ismerték barátjuknak a cinizmus mezébe öltöztetett nagylelkűségét, a mely óvatosan kerül a tüntető nyilván-

nosságot; tudták, hogy teljes életében alterálni fogná őt, hogy a véletlen így leleplezte legbensőbb érzelmeit.

Arisztokratikus lelkületük sugta ezt nekik, a mely irtózik a hála provokálásától, sőt a hálaadást se kontemplálja szavakban: magába zárja ezt, hogy alkalomadtán tetteikben juttassa kifejezésre. (A hála kifejezésének egyedüli ildomos alakja a tett.) Magukból indultak ki, a mikor Sipiczky helyzetét bírálták.

Elhatározták hát, hogy lehetőleg igyekezni fognak barátjuk titkát vele szemben is megtartani. Ugy vélték, hogy úgy reá, mint magukra nézve legjobb lenne viszonyuknak status quo ante föntartása, a mi a külszint illeti. Mert bensőleg az már nem volt lehetséges. Azt, a mit Sipiczky érettük tett, nem számolhatták el lelkükkel csak úgy; annak nyoma örökké ott marad, bárha eltemetve is.

Már most hogy oldják meg ezt a kérdést? Hogy hitessék el Sipiczkyvel, hogy nem olvasták el levelét? Hogy vezessék félre? Félrevezessék-e egyáltalán? Még ha lett volna támasztékuk! Például, ha csak annyi is, hogy tudják vala, miként küldték el nekik ezt a levelet. Kinek a meghagyásából és elhamarkodásából. (Mert azt sejtették, hogy valakinek elhamarkodása folytán történt.)

Ha azt tudják, könnyebb lett volna

Sipiczky ellen tervezett ártatlan összeesküvésüket megszőniök: összebeszélvén a könnyelmű levélküldővel. De így!

Egy dologgal voltak csak tisztában. Azzal, hogy — miután fölbontották, hát vissza nem küldhették a sürgöny rendelkezése értelmében a levelet, — csak úgy érnek el pozitív célt, ha letagadják a levél vételét.

Az ilyesmi azonban nem fért a jelleműkhöz: egy valóságot letagadni!

Más megoldáson törték hát a fejüket. De hiába! Nem akadtak, — mert nem akadhattak a kérdés kulcsára.

Végre is egy fél megoldásban állapodtak meg... (Am segítségükre jöttek: a véletlen és Dezső).

Ilyeténképpen:

Egy sürgönyt fogalmazott Inci:

„Vettem sürgönyödet, kérek bővebbet levélben. Jójj már.

Kalvyl.“

— Lássa, ennek a táviratnak szövegéből csak azt sejtheti, hogy nem kaptuk meg levelét, — mondja Inci.

— De kérdezni fog, rájön; mert csak nem hazudhatunk.

— Kérdés, hogy fogja-e kutatni. Az emberek legnagyobb része nem szereti bolygatni a reá nézve kellemetlen témákat.

— Ennyi élettapasztalat egy kis leánytól, édes, okos Incikém! — csodálkozik mosolyogva Kalvyl.

— Igen, azt hiszik maguk, hogy mi leányok nem gondolkozunk, — felelte kedvesen duzzogva a leányka.

— De ha mégis kérdőre von bennünket? Vagy meggyőződik róla a postán, hogy nem ment vissza a levél?

— Akkor, — felelt Inci, — hiába! Valanunk kell. Ám addig bizzunk a véletlenben és — a szerencsénkben, — tevé hozzá. De már szomorúan és keserűen hangzott el ez a szó: szerencsénkben. (Hol van az?)

— — — — —

Dezső dr. bontotta s olvasta föl Sipiczkynek az Inci fogalmazta táviratot.

A beteg megörült.

— Ohó, elvégre nem adta föl a hordár a levelet! Milyen szerencse volna!

Dezső, barátja megnyugtató végett, kapott ez eszmén.

— Az bizony meglehet, — válaszolá, — hogy forintot és levelet zsebrevágott abban a tudatban, hogy nem néztem a számát. Igaz is, hogy vevényt nem hozott.

— Bravó! Kutasd föl a derék embert és kérd vissza tőle leveletem, aztán jutalmazd meg egy újabb forinttal, hogy oly pontosan nem teljesítette megbízásodat.

— Hogyan kutassam? Nem hordárállomáson volt, ugy fogtam el. Azt se tudom, milyen.

— Lám, milyen szerencse, doktorkám, hogy olyan szeles vagy! Már ugy lesz, hogy

zsebrevágta a hordár a levelet, megspórolván forintot, utat.

— Biztosan úgy lesz, — ravaszkodott Dezső. — Bocsásd meg a könnyelműséget, de azt sem tudtam akkor, hogy hol áll a fejem.

— Nem hogy megbocsátanék, de teljesen értelek. Eljen a haza! És most tegyük föl a sürgönyt. Irj!

Dezső irt, a mint diktáltatott:

„A bőrömet kilyukasztották, de csak a bőrömet. Most foldozza a leibsuszterem, Dezső. Három nap alatt kész a munka, akkor elindulhatok. Ölel

Sipiczky.“

Ezenkívül még egy levelet is irt Dezső, Kalvyl Jánosnak a maga nevében. Az volt benne, hogy kellemes lenne Sipiczkyre nézve, ha nem vennék tudomásul a tőle kapott levelet, ha megkapták. Hagyják meg őt abban a jelenlegi hitében, ha lehet, hogy a levél föl sem adatott.

E hiedelmében meg is maradt Sipiczky. A véletlen s egy kis ártatlan furfang kegyelméből. Az igaz, hogy nem is igen firtatta a dolgot: igaza volt Incinek.

A világutazó és a lengyel virtus.

Kemény hideg idő volt. Konccá fagyott a föld. A természet ilyenkor a legcsöndesebb: a mikor még a hó se „szól“ a fáradt napsugártól, de ha ember lép rá, akkor esikorog, mintha azt mondaná: Féreg, a nap nem bír velem és te merészkedel szüzességemre törni?

Ilyen idő volt, a mikor a budapesti központi pályaudvaron fontoskodó, sürgést-forgást mimelő léptekkel fölmerült a kis zömök bácskai alakja, jól nekiöltözködve, mintha legalább is Szibériába készülne.

A bundája persze rajta volt, hogy lássa és irigyelje a tisztelt publikum a szerencsés bundatulajdonost. Az igaz, hogy szép volt az a bunda: dohányszin a külseje, fekete zsinórzattal, a bélése csak farkas ugyan, de a gallérja már 12 darab eleven hód élete árán került a Kertész nyakába.

A lábzsákba már bele nem bujhatott Kertész — mert nem tudott volna járni, —

ezt hát egy hordár vitte utána. Jobban mondva, Kertész ment a lábzsák előtt, hogy tudják, kihez tartozik. Különben a lábzsák is finom volt: valami fehéresíkos állat bőrével vala bélelve.

A mi még nevezetes volt Kertészen, az a szibériai görénysapkája. (Notabene: hogy a görény nálunk diszkreditált állat, de Szibériában nagy a renoméja; ott pézsmaszaga van a hidegtől s azért drága is.)

Végre egy sárga szij volt a Kertész nyakába akasztva, annak a végén egy szivartok lógott, olyan arányu, hogy ötven darab szivar kényelmesen elfért benne.

Látcsöve nem volt Kertésznek, de a helyett egy cégér (kézitáska) himbált a kezében. Ennek az lett volna a rendeltetése, hogy ezresbankókat tartalmazzon, de csak ujságot s egyéb fajta papirost takart el szégyenkezve...

Nem esuda hát, ha annyi fényes föl-szerelés birtokában büszkévé lesz az ember és fontoskodva, szélesen lépdel. Mert bizonyos, hogy megbámulják érte. A ki nevet, az csak irigységből teszi.

Ilyen irigy lehetett bizonyára Sipiczky is, mert ő bizony hahotára fakadt, a mikor meglátta a világutazót.

— A manóba, Andor, elfelejtetted a leg-szükségesebbet! (Notabene: kibékültek a párhaj utáni napon.)

— Mit? — kérdi Kertész sértődötten a gunyoros nevetéstől.

— Az orrvédet, barátom! Mit használ a bunda meg a lábzsák, ha a lélegzeted belefagy az orrodba.

Kertész úgy gondolta, hogy okosabb, ha meg nem haragszik, hát valami viccet keresett. Azt felelte Sipiczkynek, hogy az egész városban nem talált az orrához méltó orrvédet, azért kénytelen lesz az utat anélkül megkockáztatni.

— Helyes, fiu! — dicsérte a lengyel, — úgy látszik, egy kis humorra is szert tettél, a mióta Carver lett belőled.

— Ne emlegesd, kérlek. Ugy fáj nekem a dolog.

— Sohse szerénykedj, hiszen örülsz neki.

— Bizony, bizony nem.

— Nem-e?! A legveszedelmesebb párbajhős lettél: réme stenkereknek, bálványa ifjasszonyoknak és leányoknak. Legendák keringenek rólad, hogy üres óráidban kukoricaszemeket dobálsz a levegőbe s úgy lövöd el őket. Ej, ej, Andorkám, ha te ennek se örülsz, akkor te blazirt vagy!

Erre már nem tudott viccet találni Andor, hát megharagudott.

— Mit gunyolódsz, kérlek? Tapasztalhattad, hogy mindent nem tűrök el. Ismét belém akarsz kötni?

— A viláért se. Most már félek ám

tőled — a lecke után. No ne berzenkedj, jer, szálljunk egy szakaszba...

Igy esett meg, hogy együtt utazott a két álbarát Lasnak felé. Mindegyik tisztában volt a másik szándéka felől, hát nem is kérdezték ki egymást; — másról beszélgettek.

Eleinte közönyös dolgokról folyt a szó, de miután Sipiczky szarkazmus-méreggel eresztette föl a szóbeszédet, még a közönyös dolgok is fölzaklatták a kis bácskainak különben elsőrendű máját.

— Hát azt a bőröndöt miért nem adtad föl teherpodgyásznak? Még megbírságol a konduktor! Nem tudod, hogy egy méter hosszú tárgyakat már nem szabad becipelni a kupéba? Uj szabály!

— A szivartárcámat érted?

— Ja, csak szivartárca? Pardon, azt hittem, hogy a magyar diszruhád tokja.

— Az nincs ilyen nagy, — elménkedik Kertész, — azt a mellényem zsebében szoktam hordani.

— Tehát van diszruhád? Az esküvőre ujat kell ám csináltatnod. Tudod-e te azt, hogy egy gentleman esküvője napján először is megfürdik, aztán vadonatuj fehérneműt, ugyanolyan csizmát és ruhát vesz magára, de előbb megberetválkozik szépen...

— Ugyan kérlek!

— Nem hiszed? Hát fogadjunk!

— Nem fogadok! Nem csináltatok új ruhát.

— Meg se fürdöl, se meg nem borotválkozol? Meg fognak szólni, Andor...

— Átülök egy más szakaszba, ha szekirozol.

— Hó, akkor inkább te szekirozz engem. Látod, én meg attól csak jobban itt maradok.

— Különös az izlésed.

— Miért? Hogy szeretem, ha mulattatnak?

— No, — gondolta a kis Kertész, — megállj; hát majd megmulattatlak én, úgy, hogy sirni fogsz tőle, ha csak az kell. Kezdi is azonnal:

— Alfréd, te Lengyelországban születél, ugy-e? — kérde sunyin mosolyogva.

— Nem én, hanem Petymegen, — volt rá a válasz.

— Akkor az apád született ott.

— Ő sem ott, hanem szintén Petymegen.

— Hát nem vagy lengyel?

— De az, hanem Petymegre jártunk születni.

— A nagyapád is?

— Az is. Miért kérded?

— Mert szeretnék tőled valamit megtudni a lengyel viszonyok felől.

— Parancsolj.

— Igaz az, hogy a lengyel nemesek között a legujabb is ezeréves családból való?

— Igaz. Ha az összes lengyel családoknak származása korát összeadod, a káoszig kell eljutnod a számjaiddal. Nem tudod te azt?

— Hát hány ezer éves birodalom Lengyelország?

— Hja, barátom, a lengyel urak nemessége nem Lengyelországból datálódik ám. Két család még a Noé bárkájában kapott nemességet magától Noétól (mert hogy dicsőn az asztal alá itták az öreg boraposított); kettő Herkulestől, annak a fejében, hogy segítettek neki megnyuzni a farnezi bikát s a neméai oroszlánt (ezt a tényt igazolja címerük is); ismét ketten Homérosztól szereztek kutyabőrt a nagy eszükért. (Az egyik család őse ugyanis az Odysseát, a másiké az Iliaszt vágta be könyv nélkül.) Azután —

— Köszönöm, elég. A te családodra vagyok kíváncsi.

— Engedj meg, a szerénységem tiltja.

— Hát szégyen az ansziennitás? Végre is kisül, hogy te csak egy rongyos lengyel királytól szerezted kutyabőrödöt, — ingerkedik a kis bácskai.

— Oh nem, barátom, — szólt alig bírva a saját elmésségén való nevetését elfojtani Sipiczky, — az én kutyabőröm annak a kutyának a hátáról van lenyuzva, a mely kutya Évát őrizte volt a paradicsomban, hogy el ne lopják az Adámjától.

A kis Kertész, bár hatalmasan felsült a bosszantásával, elnevette magát. Nem tudott haragudni, ha ennyi bolondságot hallott. De különben is nagyon szeretett nevetni és ha csak tehette, nem irta a gunyt a saját rovására. De miután föltette magában, hogy megbosszantja Sipiczkyt, más oldalról fogott a támadáshoz.

Elkezdett neki azokról a lengyel fiukról mesélni, a kik vele jártak iskolába a Teréziánumban. Solnisky és Krajewsky voltak közöttük a legjelesebbek, bár a többi is erős volt a lapításban.

„Ugy Solnisky, mint Krajewsky természetesen királyi rokonokkal dicsekedtek s ezt szemben mindegyikük elismerte a másikáról. De egymás háta mögött megvetőleg nyilatkoztak az egymás családjáról: A Solnisky nagyapja birkás volt a Krajewsky nagybátyjánál, a Krajewsky nagyapja ellenben házizsidója volt a Solnisky szépatyjának. És midőn rájövén egymás turpisságára, kérdőre vonták egymást: százszor is megesküdött mind a kettő, hogy olyat nem állított a másik családjáról, sőt...“

„Egyszer nagyon elszomorodott Solnisky. Olyan arcot vágott, mintha jeges vízbe mártogatták volna télviz idején. — Mi bajod, kedves barátom? — kérdi tőle egyik iskola-társa. — Hej, pajtáskám, lelkem, — válaszolt a bus lengyel, — nagy az én szomorú-

ságom: atyám elverte a jussomat. (Ohó!) — Na, — folytatá Solnisky, — most képzelj el engem szegény embernek! Hogy fogok én három millióból megélni? Nyomorúság az élet. (Hogyan?!) Három rongyos milliót birtak csak megmenteni. Oh! ...“

„Egy másszor meg Krajewsky szoarét adott barátjainak. Ennivaló nem volt sok, de az ezüst, az remek volt. Dicsérték a fiuk az ezüstöt: remek, fejedelmi! S ez a dicséret könyeket fakaszt Krajewsky szeméből: igazi, nagy, potyogó könyeket. — Mit sirsz, lengyel pajtás? — kérdik a cimborák. — Ah, hagyjátok, ne is említsétek. Szegény, megboldogult jó anyám jut mindig az eszembe, valahányszor az ezüstöt látom... Az ő hagyatéka. — Másnap megjelent az intézetben a Munsch-szálloda bérszolgája s egy zöld halinába jól elpakkolván az anyai hagyatékot, visszaszállítá a gazdájához: Munsch urhoz. Ergo, kisült, hogy Krajewsky árendálta az anyai hagyatékot és kegyeletkönyekkel pótolta a hiányzó hagyatéki jelleget, mert érezte, hogy másképp nem hinnének benne.

„Krajewsky birtokán különben a mezei utak aszfalt-burkolattal voltak ellátva.

„A Solnisky-féle istállókat ellenben kararai márványlapok burkolták kívül-belül...“

Ilyes dolgokat beszélt Kertész a jó lengyelekről s a végén, látva Sipiczky közö-

nyös arcát, még egy fulánkot is eresztett a meséi után.

— Dicső nemzeti vonása a lengyeleknek, hogy véletlenségből se mondanak igazat. Nem csoda, hogy elpusztult ez a nemzet. A természet rendje szerint el kellett pusztulnia.

Ez a féligazság maga nem bántotta Sipiczkyt. Azon is inkább elesudálkozott, mintsem bosszankodott, hogy egy mégis művelt társaságba járó embernek szellemi arzenáljában olyan piszkos fegyverek is akadnak, mint a milyeneket Kertész ellene használt. (Igazi telivér paraszt! Az apját szidja az embernek, hogy megharagítsa!) Gondolta Sipiczky, kiragadja Kertész kezéből a saját fegyverét.

— A hazugság rut dolog, de ártatlan. Ellenben az uzsora és a kapzsiság már vétek s a komiszabb fajtából való, — vágott vissza a bácskai törével.

Fülig pirult Kertész — mert az ő atyja kapzsi is volt meg uzsorás is — de hiába! Nem vághatott vissza. Elnyelte hát a mérget s olyan arcot csinát hozzá, mintha mézet nyelt volna.

— Biz az komisz fajta vétek: az uzsora, mindegy az... Abba nemzetek még nem pusztultak el...

— Abba nem, az igaz. E tekintetben a bácskaiaknak nemzeti politikája — beismerem — különb, mint a lengyeleké.

A lengyel bőkezű és hazudik, hát tönkre megy. A bácskai kapzsi és igazat mond, hát prosperál...

— Nem minden bácskai kapzsi...

— Nem minden lengyel hazug...

Egyszóval az lett a vers vége, hogy Kertésznek nem sikerült kifogni Sipiczkyn. Valahányszor, mindig beleesett a saját hálójába. Ugy, hogy mire befordult kocsijuk a lasnaki kastély udvarára, már egészen ki volt merülve a kis ember ugy a hidegtől, mint a keserüségtől.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Mizériák.

Hát még mikor meglátta szobáját: egy sötétes, komor boltozatu, penészes kinézésű helyiséget: a kék dutyit és összehasonlította a Kalvyl és Sipiczky közös, barátságosan világos, sárga szobájával! Az édes tésztákon fölhizott kis ember erre végkép kijött a sodrából. csak az, a ki saját szokásainak rabszolgája, tudja megítélni, hogy mi az, ha valaki ruganyos derékaljhoz van szokva és zöldfü zsákon kénytelen hálni; hogy mi az, ha valaki széles divánon szokott heverészni és háromrét görbe, keskeny kanapéra van utalva.

A sárga szobában megvolt minden európai kényelem. A kék dutyi kisázsiai állapotokat tüntetett föl.

Kertész nem tudta megérteni, hogy ő, mint vőlegény, miért nem első személy a háznál. (Hiszen a vőlegényből van a legtöbb haszon!) Mérgesen kötötte föl bajszkötőjét, aztán fényesre pomádézta haját szagos pomádéval. A nyelvét is le-

kaparta, fülét is kipiszkálta, de már kezét és nyakát nem mosta meg. Ki nem állhatta a hideg vizet, meleget meg nem adtak Kis-áziában.

Mire fényesen megépitett látogatóruhájában kifenekedve megjelent kis Kertész a szalonban: már ott találta az egész családot, sőt a vendégeket is.

A mama ujongva és hopkázó léptekkel ment elébe: úgy üdvözölte; Inci szívesen, de fagyosan. Az öreg ur már megérkezésekor beneventálta, hát most csak a hátát püfölgette: úgy kínálta helylyel.

Rossz helyet jelöltek ki neki nagyon: egy ajtó s egy ablak között. Ilyen helyen pedig mindig van légvonat, akár igazi, akár képzelt, de van.

Kertész sehogysem érezte magát. Az igaz, hogy az egész társaság fölött bizonyos feszültség uralkodott.

A kis Inci halvány lett újra s alig mosolygott már. Letűntek az ő szép napjai, a szerelem fénysugarait elhomályosította a kötelességszerű tettetés szürkesége. Az a kis ember volt a memento mori. Feltűnése úgy hatott reá, mint a halál fagyos lehellete.

Kalvyl nem volt szomorú. Inkább dac villant meg szemében, mint bánat. És ha Incire nézett, gyűlölség fakadt szívében Kertész ellen. Szinte szerette volna arcúl

ütni. Ez a gyűlölet csak most forrott ki benne, hogy egy hatalmas érzületté váljék.

De legkevésbé volt elemében Sipiczky. Először is az zavarta őt, hogy tekintete mindig találkozott az Inci szomoruan mosolygó szemeivel s Kalvyl hálát és szeretetet sugárzó tekintetével. Mintha beszélt volna vele az a négy szem. (Mindent tudunk, te jó ember. Az Isten áldjon meg érte!) De az Inci két szeme ezenfelül még azt is mondta, hogy: Látod, testvérkém, nem tudsz rajtunk segíteni. Elejtett már a sors bennünket! A Kalvylé meg azt, hogy: Segíts! Látod, én már mindenre el vagyok szánva.

Aztán az is feszélyezte Sipiczkyt, hogy Kertészszel szemben udvariasnak és ki-mértnek kellett lennie. Ezt természetellenesnek találta a szatirikus lengyel.

Az öregeket meg az alterálta, hogy a helyzet ujsága folytán sehogysem tudták eltalálni a volt ellenfelek irányában alkalmazandó tónust. (Kertész ugyanis megírta nekik a párbaja történetét. Hogyne!) Szerettek volna a párbajról hallani valamit, hogy túl kerülnének egyszer s mindenkorra e kínos kérdésemre. Tudni szerették volna, hogy őszinte-e az ilyen kibékülés, avagy formászerű udvariasság csupán. Utóbbi esetben kínosnak hitték vendégeik helyzetét. Csodálkoztak is rajta, hogy együtt jöttek. (Miért nem tért vissza Sipiczky valami

ürügy alatt, miért nem ment máshová, ha már utközben találkoztak?)

Dobayné még csak-csak találta magát, de az öreg ur olyan zavart volt, mint egy iskolás diák. Tapintata azt sugta, hogy Sipiczkyvel kellene többet foglalkoznia, de leendő vejét meg nem mellőzhette, hát egyikhez se szólt egy szót sem.

Dobayné már határozottabb volt. Ugy gondolta, hogy a vőlegény egy adott dolog. Vele foglalkozzék Inci, vagy ő foglalkozzék Incivel; Sipiczky ellenben az ő kegyeire van utalva. Ki is tüntette őt, mindig vele foglalkozott. De szívesen is tette, mert tetszett neki a esontos, vállas, arisztokratikus arcélű, sápadt ember.

És mintha Sipiczky is szívesen szórakozott volna az érett szép asszonynyal!... Végre is ők melegítették föl a társaságot. Más alig beszélt.

Sipiczky ha nem is volt vénájában, mindig érdekes társalkodó tudott lenni. Beszédje sohase volt zamat nélkül való; társalgásának olyan fordulatai voltak, a melyeket eszes nő mindig könnyen kihasználhattott szellemereje kimutatására. S az ilyen modor nagyon tetszik a nőknek. Mert a nők épp úgy szeretik csillogtatni szellemi kincseiket, mint egyéb ékszerüket.

Dobayné kezdett igen jól mulatni. Ugy nevetett Sipiczky egy pár aperçuején, s a saját szellemességein is, hogy csak ugy

rengett-háborgott csipkébe foglalt izmos kebele. Lábaik szinte nem volt képes nyugodtan tartani, asszonyos, de merész mozdulattal, hol egyiket, hol másikat vetette keresztbe. Majd azzal is fölhagyott és teljesen elhagyva magát, szélesen ülte meg a sárga zsöllyeszéket. Akkor már ki is volt piruva és megnedvedtek üde ajkai. Lassankint ellustult szellemessége, a teste pedig megreszketett néha, mintha fáznék...

Sipiczky merően és merészen cirógatta végig tekintetével az asszony termetét, a keblét, a vállát, a lábait... Ő is megszünt már csevegni; másoknak adta át a szót. Szarkasztikus mosoly vonult el ajkán, de vigyázott, hogy a szép asszony ezt észre ne vegye. Ugy akarta, hogy az asszony csak vele foglalkozzék és másra ne is gondoljon, csak ő reá.

Sipiczky nem volt elbizakodott, de emeberismerő volt. Belátott Dobayné lelkébe, ismerte vérmérsékletét, érzékiségét. Tudta, hogy ezekre lehet támaszkodni és *tervet építeni*.

A vacsoránál már öreg Dobaynak is megeredt a nyelve. Nem létezett olyan fatalitás, a mely az ő étvágyát képes lett volna még csak gyöngíteni is. Már pedig, a ki jól eszik, az nem szomorkodik. Az ősz mókás-gyerekek lett újra, a ki szereti a bolondságokat... Kertészt összeszidta, hogy megpisz-

kálta s otthagya a kolbászt, a lasnaki konyha büszkeségét.

— Talán nagyon zsiros, gyermekem, azért nem eszed. Mustkolbász kellene neked inkább, ugy-e? Feleség, hozass Andorkának egy pár mustkolbászt, de torma nélkül, — cukorkával.

Sipiczky elkacagta magát. (Kertészt szekirozza az apósa! A jelszó ki van adva.) Nosza, fölszabadította az illem által leláncolt humorát és reázüditotta szegény Kertész fejére, hogy csak úgy zugott bele.

Zugott bele, de azért aprókat és sokat nevetett a kis bácskai — úgy adta a helyzet.

Ehesen kelt föl a vacsorától Kertész: azt is úgy adta a helyzet. Fricassékhoz és süteményekhez szoktatott gyomra undorodott a kemény, zsiros magyar kosztól, hát csak birsalmasajtot és gorgonzolasajtot evett; szomoruan gondolva a gentrykaszinó konyhájára, a hol most fogást ehetnék vajjal és tejszinhab-parfét piskótával. (Na, tea csak lesz legalább, — vigasztalta magát, — majd jóllakik tea-süteménnyel.)

Csakugyan föladták a teát és a teasüteményt! Ez egy nagy tálban szalvétával volt letakarva és finom csemegevaját is hoztak hozzá üvegbura alatt. Aztán tányérkát, kis kést és villát tettek minden emberfia mellé. Ettől már megijedt a kis bácskai. — Elvégre is, nem teasütemény

lesz a tálban! Mi az ördög lehet? Ime párog is, — találgatta Kertész, míg egyszer csak kisült, hogy a szalvéta pirosra sült ropogós héju krumplit tartalmazott.

— Itt éhen kell vesznem, — szörnyülködött a kis bácskai, a krumplitól való veleszületett ellenszenvének szinte hangosan adva kifejezést.

Miután azonban mégis kellett ennie valamit, bemajszolt két nagy karéj vajassenyeret és részletekben, — hogy észre ne vegyék, — kilenc darab cukrot csusztatott teájába. Aztán ki lévén némileg elégitve éhvágya, fecsegősre vált a természete: a vaskapuról tartott egy előadást.

— Ki kovácsolta a vaskaput? — kérdi Sipiczky, komolyságot tettetve.

— Te nem tudod, hogy mi a vaskapu? — kérdé fitymálva Kertész.

— Dehogy nem. A vaskapu egy olyan kapu, a mi nem fából van, hanem vasból.

Öreg Dobay elkacagta magát. Igen szerette az élceket. A rossz élceket jobban, mint a jókat. De azért intett Sipiczkynek a szemével, hogy hagyjon békét a kis embernek: féltette a veje tekintélyét.

A kis ember zavartalanul folytatta hát az előadást. Senki sem hallgatta. A mama Sipiczkyben gyönyörködött, le sem vette róla lángoló szemét. Ugy, hogy észre sem vette, mint hajlik leánya a lengyelhez, halk, suttogó hangon üdvözölve őt.

(— Isten hozta, jó testvérkém. Köszönöm, hogy eljött.) Azt sem vette észre, hogy Kalvyl székét közelebb vonta leányához, úgy beszélget vele szemével és lelkével. (Ök már úgy is értették egymást!)

Kalvyl szeme azt mondta Incinek, a mit már annyiszor mondott: Imádlak, angyalom!

Az Incié meg azt felelte most is: Szeretlek édes, a tied vagyok!

Az öreg urnak az jutott eszébe, hogy mégis csak tulkövér az a Kertész vőlegénynek. (— Kalvyl különb fiu, okosabb is. Csudálatos a nők izlése némelykor...)

Kertész befejezte mondókáját. De már erre kellett valami megjegyzést tenni. De mit, mikor nem hallgattak rája.

A mama azt mondta hát, hogy: „nagyszerű, igen érdekes!“ És egy nőtől elég is ennyi. De az öreg ur valami megnyugtatóbb, kielégítőbb megjegyzésre érezte magát kötelezve, hát azt mondta: „Hej, ménykő nagy dolog is az a vaskapu!“

Kertész meg volt elégedve sikerével. (És elvégre is, ez a fő.) A sikertől aztán nekibódorodott a beszédnek: mulattatni akarta menyasszonyát.

— Ugy-e, Inci, majd elmegyünk oda kettecskén és megcsudáljuk a természet eme remekét?

Inci nem válaszolt, csak intett, — olyan

határozott fejmozdulattal, a mi éppen úgy jelenthetett igent, mint nemet.

— Szereti a természetet? — kérdi Kertész.

— Nagyon szeretem a természetet...

Mindenki a párbeszédre figyelt, de legjobban élvezte azt Sipiczky. Ő tudta, hogy csupa szellem és lélek a leány: hogy sikerrel fogja megállani kényelmetlen, kritikus helyzetét.

— Szerencsétlennek vallhatja magát az a halandó, a ki nem leli örömét Isten magasztos alkotásaiban. Annak egyszerűen nincs szive, — szavalja Kertész.

— Annak nincs szive, — én is azt tartom.

— Igazolja e tényt, hogy mennél több érzelem lakik egy szívben, annál nagyobb, annál intenzivebb annak a természet iránti fogékonysága.

— Kár, hogy nincs tavasz, ugy-e, vagy esöndes nyári éj? — kérdi Inci és lopva Kalvyra néz.

— Szereti a holdvilágot, Inci, és a fülemile énekét?

— Szeretem a holdvilágot és szeretem a fülemile csattogását. De szeretem a szélvészt, a zivatart is. Hogy mit szeretünk, az teljesen attól függ, hogy kivel szeretjük. A holdvilág is lehet gyűlöletes nekem, ha bánatomat világítja meg; a hózivatar is

fölmelegít, ha közelebb hoz ahhoz, kit szeretek.

Dobayné kiegyenesedett. Valami szatirikus árnyalatot vett észre leánya hangjában és szavaiban. De Kertész nem volt olyan jó megfigyelő. Neki végtelenül tetszett az Inci felelete. Összeszedte minden udvarló tehetségét. Ugy találta, hogy a kedves leány kegyeit neki most okvetetlenül költői szárnyalással kell honorálnia. Megfeszítette hát gyalogjáró eszét, de jobbat nem tudott kisűtni ennél:

— A szivek harmóniája kiegyenlít minden diszharmóniát a természetben. A zivart is langy szellőnek érzi az, a ki igazán szeret.

Sipiczky ajkát harapta, úgy szeretett volna nevetni. Inci azonban komolyan válaszolt:

— Diszharmónia nincs a természetben. Ezt a fogalmat emberek csinálták.

— A rossz emberek.

— Nemcsak: az elbizakodottak is, az önzők is.

— Hogy lehet valaki elbizakodott és önző?

— Különösen, ha szeret.

— Téved Inci: a szerelem nagyon önző,

— Nem, nem tévedek . . . a szeretet a legnagyobb áldozatokra képes, míg az önző ember csak önmagát szereti.* — Így szólt Inci gyorsan és határozottan, jelen-

tős pillantást vetve Sipiczkyre, arra az emberre, a ki ezen állításának élő tanubizonyossága.

Sipiczky önkénytelenül elpirult. (Már tudott pirulni is.) Kertész meg hozzálátott állítása bizonyításához:

— Lássá, Inci, ha most én a maga kis kezéről lemondanék, — csupa önzetlenségből, — egy más ember javára, — igazi szeretet volna az?

Dobayné leányára szegezte szuró tekintetét, mintha félt volna tőle, hogy felelete megdöbbenést fog kelteni. De Inci nyugodtan válaszolt:

— Ha tudná, ha meggyőződnék róla, hogy én nem szeretem magát, Andor, és csak kényszerítő körülmények nyomása alatt áldozom föl boldogságomat; ha e tudatban is ragaszkodnék abbeli kívánságához, hogy nőül menjek magához: akkor már nem szeretne igazán, akkor már nem képes szeretni egyáltalán. Mert akkor önzés a szeretete, kegyetlen a szive vagy üres . . . Hát el tudna venni egy olyan leányt, a ki magát nem szereti, s a ki azt nyíltan kijelentené? — kérdezte lángoló arcú a leány.

Kalvyl lélegzetét is visszatartotta. Ugy leste Kertész feleletét, mintha a boldogsága függne tőle. Sipiczky nyugodtan ült helyén; ő tudta, hogy mi lesz a felelet.

— Igen . . . !

A leányka csak most fogta föl anyja szuró tekintetét, nem szólt semmit, csak a fejét hajtotta meg. Kertész pedig tovább indokolt:

— Van bennem annyi férfiaság, annyi önérzet és remény, a mennyi képessé tesz arra, hogy rövid időn megnyerjek egy női szívet. A férfi hódítani való.

Sipiczky kihozta türelméből ez a bárdolatlan, elbizakodott beszéd. Megvetéssel szólt oda Kertésznek:

— Ez a felelet méltó hozzád, te igazi férfiú!

Dobayné érezte, hogy elfojtott indulatokkal van tele a szoba levegője: végét szakította a társalgásnak.

— Urak, menjünk talán lepihenni, fáradtak lesznek bizonyára.

A társaság jó éjt kívánt egymásnak...

Sipiczky gyöngéden megszorította a szép asszony kezét és egy pillanatig a magáiban tartotta.

Az öntudatlanul viszonzta a gyöngéd nyomást és — nem vonta vissza kezét. Csak a mikor vére kezdett lázadni szívében ettől a szoritástól, vette magát észre. Es ekkor hirtelen, szinte durván lökte el magától azt a szentségtelen kezét, — dühében, hogy megfélekedezett magáról. Most először életében! A büszkeségét látta megalázva. Felbőszült a férfi merészségén. Ugy ment aludni, hogy gyűlöli őt...

XXIII.

A kiket az álom kerül.

Csakhogy nem tudott aludni Dobayné. Nem hagyta forró vére. Ilyenkor hideg borogatást szokott a nyakára tenni. Megpróbálta most is. Nem használt. Forró teste fölszárította a nedves vászondarabot és még lázasabb lett tőle. Citromlevet készített magának és azt itta. Mind hiába! Mint a láva: olyan forrónak érezte a hideg folyadékot, a mint torkán leszaladt. És miért? Hogy Sipiczky gyöngéden megszorította kezét? Nem. Azért, hogy *visszaadta* azt a kézszorítást? Nem értette, hogyan történhetett ez meg vele... Százszor visszaidézte emlékébe azt a helyzetet, a melyben így megfeledkezett magáról. Mert a helyzetet okolta, nem magát... Csak nagysokára hagyott alább a büszkesége... Ugy alkudott meg vele, hogy ennek így kellett történnie — és hogy Sipiczky az ő *végzete*. És ez a gondolat, a mig egyrésztől megborzongatta, másrésztől eddig

előtte ismeretlen gyönyöröket keltett föl benne.

Mert szenvedélyes érzéki asszony volt Dobayné — a végtelenségig. Ha férfit látott, nem arcát nézte, hanem termetét. Gyönyörködött az izmokban és az erőben.

És, — csudálatos! — minden érzéki sége dacára sem bukott el Dobayné. Nem a női szeméremérzet, sem valláserkölesi elvek mentették meg, hanem büszkesége és jóízlése. Ha nem járt volna megalázkodással, minden lelkiismeretbeli furdálás nélkül dobta volna magát egy neki tetsző férfi karjaiba... Ha biztosan tudja, hogy az a férfi el nem dicsekszik vele, hogy hű marad hozzá, s meg nem unja soha. De így! . . .

. . . Egész éjszakán nem tudott menekülni a Sipiczky képétől. Bárhogy erőlködött, nem bírta elüzni. Folyton maga előtt látta villogó szemét, csontos termetét. És ez nem hagyta aludni.

Hajnal felé mégis elaludt végre, de álma is csak folytatása volt izgatott gondolatainak.

Azt álmodta . . .

Az álma beteljesedett.

*

A két jóbarát nyugodtan és mélyen aludt a sárga szobában.

Sipiczky lefekvéskor örömtől sugárzó arccal biztosította barátját, hogy jól megy

a dolog, hogy egy hét alatt talán már
rendben is lehet.

Kalvyl nem kért bővebb magyarázatot.
Már hitt és remélt. Boldogan aludt el.

A kék dutyi ezalatt szörnyü kétségbeesés
szinterévé lett. Szegény Kertész egy nagy
és mély vackot fedezett föl derekalja kö-
zepén, — olyan vackot, hogy egész nyul-
család elfért volna benne. Ugy kifeküdték
az ágyat a fiskálisok. A mióta eszét tudja
Kertész, nem feküdt ilyen hullámos felü-
letű ágyon.

Elkényeztetett lomha testén hideg bor-
zongás futott végig. Egy ránc a lepedőn
elég volt ahhoz, hogy el ne tudjon aludni
és ime: egy lyuk, egy óriási üreg!

— Segíteni kell a dolgon, úgy, a hogy
lehet, — mormogá és alkalmas töltelék-
ről gondoskodott.

Nem került egyéb keze ügyébe, mint a
téli takarója. Ezt beletömte a lyukba . . .
Ámde ezzel csak domboruságot csinált a
homoruság helyébe. Tulnagy volt a ta-
karó.

— Letaposom, — gondolá a kis bácskai
és akként tevő, a miként gondolá. Fölhá-
gott ágyára és hozzáfogott a taposáshoz.
Ugy járta, hogy szinte beleizzadt, de a
domboruság csak nem akart eltűnni. Maga
alá kapta hát lábait: úgy ugrált az
ágyon. De már ezt a nyugtatást nem
állotta a fiskálisok ágya sem, — beadta a

kulesot, letört, esődöt mondott. Még szerencse, hogy Kertész épen menekült a katasztrófától, nem a nemesebb testrészeire esett.

(Már most mit csináljon?) Nem volt más mód, mint a kanapén hálni. Kétrét hajolva kucorgott a keskeny butodarabon és megátkozta a falut és mezőket. Aludni természetesen nem volt képes.

Rágyujtott hát és füstkarikákat eregetett a levegőbe. Ezek rémes felhőkké nőttek a falon. Egynémely füstgomoly úgy nézett ki, mint valami antediluviális szörnyeteg. Egyszóval kellemetlen benyomást keltettek a füstfelhők... Eldobta cigarettáját. És ime: az eldobott cigaretta — szörnyőség elgondolni is! — négy lábra kapott és vágatva rohant a csengetyüzsínórhoz, azon szélsébséggel fölkuszott egész a boltzatig; onnan nézett le, két apró szemét szentelenül nekimeresztve a kis bácskainak.

— Hát csak egy patkány volt! — vigasztalódott Kertész. — Azt hittem már, hogy szellemek üznek velem rémes játékot.

De mit ért ez a vigasz szegény Kertésznek! Hiszen a patkány nem kísértet: az igaz, de mégis csak rémes állat.

— Óh, micsoda helyzet ez! — jajgatott a szerencsétlen fiu, — a mikor az ember annak is örül már, ha csak patkánynyal kell egy szobában hálnia! A csengetyüzsínóron azonban még sem maradhat

a szentelen szuró szemeivel. Le kell onnan kergetnem.

Botja nem volt, a mivel lepiszkálhatná, hát a sapkáját vágta a patkányhoz Kertész. Nem talált. Ujra hozzávágta. Ujra nem talált. (És mintha vigyorogna a bestia!) Kertész dühbe jött. Fölkapta félcipőjét, azzal célozta meg a patkányt. Az egyszer sikeresen: egyet nyekkent a féreg és élettelenül hullott a földre.

A kis ember újra visszakuporodott fekvőhelyére és elkezdett egészen szabályszerűen jajgatni. (A természetben nem volt vesztes, csak ő!) Majd eszébe jutott, hogy abban a nagy fali szekrényben az ágya mellett egész kényelemmel elférhet egy haramjavezér. Fölkelt hát és átkutatta a szekrényt. Egereknek cincogó hada üdvözölte, de — hál' Istennek! — ember nem volt benne.

Egy füst alatt aztán fölkutatta Kertész az egész szobát. Gyertyával a butor alá világitott. Minden veszedelemtől tiszta volt a határ. (A patkány is hulla már.)

Lefeküdt és el is aludt végre. De rémesek voltak álmai... A patkány mammutnagyságúvá nőtt meg, — éppen be akarta uzsonnázni a kis bácskait, a mikor — fölébredt. (Hála Istennek!...)

János bácsi dörömbölt az ajtón. Mert be volt ám zárva az ajtó. Ki is kapott érte a vitéz.

— A nagyságos ur félni szokott magában? Igen? Mitől? Nincsenek kisértetek. A harámbasa fia pedig ügyet sem vet nagyságodra: az nemesebb prédára leselkedik . . . Különben már tizenegy óra, — ha netalán föl akar kelni. Mi kell reggelire: szalonna, piritós, szalámi, teámai vagy snapszszal?

Kertész először is órája után kapott. Csakugyan tizenegy óra volt. Elröstelte magát; fölugrott, hogy majd felöltözködik és kijelentette, hogy csak teázni fog.

Ekkor eszmél csak János bácsi, hogy hiszen a vendég a kanapéra került valahogyan az ágyából. (Mi lehet az oka?) Megvizsgálja az ágyat. Az most romhalmazzként borult a saját fejfájára.

— Letört az ágy a nagyságos ur alatt? Hát hány mázsa a nagyságos ur? Mert a pándi tisztartóról tudom, hogy két mázsát nyom és az alatt még meg se nyekkent ez az ágy.

Most már tudta Kertész, hogy kitől származott az üreg a derékaljban. A pándi tisztartó két mázsája volt a szülőanyja . . .

Jancsi bácsi — miután nem akartak vele barátságos diskurzusba elegyedni — kiment. Kertész pedig azon töprengett, hogy ki a manó lehet az a harámbasa fiók, a ki nálánál nemesebb prédára vágyik.

Az álom teljesedik.

Sipiczky és Dobayné még reggeli előtt találkoztak egymással. Még akkor mindenki aludt. Ők keltek föl legkorábban. Egyedül voltak az ebédlőben. Üdvözölték egymást. Azaz Dobayné nem is üdvözölte Sipiczkyt, csak nézte őt. Kék karikába foglalt nedves szemeivel úgy méregette a csontos embert, mintha erejét becsülgetné.

A lengyel ismételte üdvözlését:

— Kisztihand, jó reggelt kívánok!

Semmi válasz.

— Haragszik? . . . Azért?

— Hogyan érti? Miért? . . .

Tudni akarta a buja asszony, hogyan fogja föl Sipiczky azt a tegnapi kézsoritást. És a lengyel úgy gondolta, hogy izgatni fogja őt válaszával. Ő nem félt attól, hogy kudarcot vall. Mosolyogva felelt:

— Azért, hogy tegnap oly merészségre vetemedtem magával szemben.

— Azt nem is tűröm: jegyezze meg!

— De mikor a vérem! . . . Nézze kérem, a hogy maga tegnap ott ült, azon a zsöllyén, testéhez feszülő ruhájában, nyughatatlanul, mint a higany, nyitott ajakkal: meg kellett magamról feledkeznem, — elbűvölt a látvány csábos varázsa, az a sziréni mosoly . . .

— Az a csábos varázs?

— Igen. Maga egy csábos, egy kívánatos asszony.

— Megtiltom . . .

— Ne tiltson meg, kérem, semmit, — szakította félbe a lengyel, — ugyis tudom, hogy már nem neheztel reám; még azt is tudom, hogy velem álmodott.

— Szentelen!

— Igen. Álmában én öleltem magát, csókoltam ajakát, gyötörtem felséges . . .

— Sipiczky! . . .

— Igen és ön küzködött, harapott, karmolt. De mindez nem használt semmit, én lettem a győztes, összeroskadt testi erőm alatt. És én szerettem magát, Ida és maga is nagyon szeretett már akkor . . .

Dobayné kővé meredten bámulta ezt a határtalan merészséget. Ha mindazt megteszi, a mit beszélt, még hagyján, — a tett enyhébb beszámítás alá esik az ő fölfogásában, mint a beszéd, — de! . . . Azon is bámult Dobayné, hogy álmát úgy eltalálta a lengyel, hogy úgy olvasott az ő könyvé-

been. Szinte elfelejtett haragudni: annyira csudálkozott rajta.

Es Sipiczky válaszolt bámész tekintetére:

— Ugy-e eltaláltam? Ugy-e vágyott utánam? Vagy egyáltalán egy erős férfi után? — szólt és átkulesolta kezeivel az asszony csuklóját.

— Ereszszen!

— Nem eresztem.

— Én kiáltok.

— Azt nem teszi.

— Esküszöm...

— Ne esküdjék, — tiltakozik Sipiczky és merészen átkapja a szép asszony derekát.

Az fölszabadult kezével toltta magától a férfit, de hiába. Erős volt a lengyel. Mint vaskapocs karolta át és szorította magához a nőt, hogy csak úgy kapkodott levegőért. De azt sem tehette, csak egy pillanatig. A férfi szájára tapasztotta ajakát és csókolta szenvedélylyel, igazi szenvedélylyel, hogy szinte megfojtotta a nőt ez az ölekezés.

Az asszonyban nagy volt az ellentálló erő. Büszkesége fölébe kerekedett vérének. Összes erejének megfeszítésével igyekezett kibontakozni a merénylő karjaiból.

Az nem bocsátotta el. Nevetett.

— Ha akarom, az enyém vagy. Akkor vagy az enyém, a mikor én akarom. Sze-

retlek, te gyönyörű asszony! . . . Es most eleresztlek, ha megcsókolsz. Még most nem kérek tőled egyebet . . . Csókolj meg, Ida, — lihegte Sipiczky.

— Megfojt. Ereszszen, — kérte a remegő asszony.

— Csókolj meg először. Látom, hogy oda vagy; látom, hogy szeretsz.

— Utálok . . .

— Nem igaz. Az enyim vagy.

— Bejönnek.

— Nem bánom. Mig meg nem csókolsz, el nem bocsájtalak, történjék bármi, — esküszöm.

Az asszony úgy lihegett a gyönyörtől és az erőlködéstől, mintha utolsó lehelletét adná ki testéből . . . Fáradt volt már. Ellentállása gyöngült: a testi is, lelki is. A teste odatapadt a férfi kebelére, csak fejét tartotta még vissza. Azt meg megfogta Sipiczky és szeliden — nem kellett már hozzá erőszak — a vállára hajtotta. Majd lassacskán lefejtette az asszony derekáról másik kezét is. Az teljesen fölszabadult ezzel — elfuthatott volna . . . Es — nem futott el. Ott maradt, ott hagyta forró testét, csináljon vele, a mit akar. Sipiczky két kézre fogta a meggyötört nő felhevült arcát és megcsókolta mind a két szemét.

Es az asszony, a megtört büszke asszony ezzel most már nem elégedett meg: ajakát nyujtotta neki oda. Egy konvulziv

csókban, egy őrjöngő csókban egyesültek ajkaik. A nő nyögött. A férfi zihált...

És göresösen körülfogta Dobayné a férfi nyakát, úgy rebegte szinte elhalón:

— Az uram vagy, a parancsolóm. Imádlak! Tied mindenem.

— Igen, az enyim leszel, — mondta Sipiczky, — mert úgy akarom. — Ezzel ott hagyta az asszonyt.

Ez meg — mihelyst eltávozott a csábitó, szívéhez kapott, kacagott, ujongott — alig zabolázhatta örömét. Most már tudta, hogy el fog bukni, s hogy méltón fog elbukni. Annak örült olyan nagyon.

Sipiczky pedig kiment a szabad levegőre. Melege volt, le akarta magát hűteni. Kisétált az udvarra és szarkasztikusan mosolygott maga elé. (A terv jó. A dolog jól megy.) De lassacskán csak elül mefisztói gunyorossága, más, szelidebb érzelmek kerekednek felül benne, a mint visszaidézi őrült ölekezésének egyes részleteit.

(Hogy küzdött vele az az asszony! És hogy dobta oda magát neki, a mikor látta, hogy hiábavaló az erőlködése!... Mily szenvedélyes volt a csókja, mily forró az ölelése, és hogy remegett egész teste! És milyen test! Ruganyos, üde, mint egy husz éves leányé. Érezte kemény, izmos idomait — a ruhán keresztül.)

Sipiczkyt elfogta a mámor. Soha, még

jogászkorában sem lelkesült annyira a szerelemért. Bevallotta magának, hogy vágyott ez után az asszony után, a kit csak azért akart elcsábítani, hogy kihasználhassa. Elgondolta, hogy ennek az asszonynak — kit játékszerévé akart tenni — könnyen válhatik játékszerévé maga és akkor csak salakja marad ennek az ő bűnének, mentsége, célja nem...

Kiegyenesedett a lengyel és megdöngögette mellét. Fogadást tett:

— Soha! Erős leszek! . . . Addig, a meddig boldoggá nem tettem őket . . . Csak addig? (Keserűen elkacagja magát). No lát egy nyomorult gazfickó vagyok és maradok — hiába! — Szegény öreg! . . .

Sipiczky ezután Incit kereste föl. Ott sürgött szegényke a reggeli asztal körül. Szomorú volt, de azért kitörő örömmel üdvözölte barátját. Az nem is viszonzta; üdvözlés helyett csak annyit sugott neki:

— Alighanem elmarad már a jegyváltás is, testvérkém. Holnaputánig ügyünk rendben. Csak bizalom!

Inci mosolygott és — nem hitt. (Hisz az nem lehet; annyi boldogság nem fér el a földön!)

. . . A reggelenél fáradtnak és sápadtnak nézett ki Dobayné. Az izgalom, a félig-meddig kielégített vágy, lágy, odaadó, nőies jelleget kölcsönzött lényének. A bujaság elült arcáról: — ugy nézett ki, mint

egy szerelmes, szelid asszony, ki nagyon boldogan él az urával. Így még szebb volt, mert nőiesebb volt.

Sipiczky szivéből gyönyörködött benne. Az ő művének, bár szentségtörő művének hatását látva, föltámadt benne az önuralom, sőt bizonyos elbizakodottság. Képesnek érezte, hitte magát arra, hogy megváltoztassa a szerelmes asszony egész jellemét — gyökerestől még most is, hiába harminchat éves. (Igen, képes lenne a bachansnőből szelid hitvest formálni.)

Dobayné nem nézett csábítójára: nem mert. Valami különös érzés tiltotta ezt neki. Már nem büszkesége (az nem pirul), valami más, előtte eddig ismeretlen érzélem pirulásra készítette őt legyőzője előtt.

... Még aznap többször megcsókolták egymást a házasságtörők. De már csak szeliden, nem a vad gyönyör érzetével, — csak úgy, mint az igazi szerelmesek, a kik tisztelik egymást. Az asszony mindannyiszor átkulcsolta karjaival a férfi nyakát és azt sugta neki, hogy: „Egyetlenem!“ A férfinak még durvább volt a szerelme, — így válaszolt: „Az enyém vagy, szeretlek!“

Az asszony már szerelmes volt, — szerette kedvesét nagyon, mert első szerelmével szerette. A férfi még nem szeretett, csak vágyott inkább asszonya után. — De nagyon vágyott utána.

... Délután, a mikor egy félóra ma-

gukra maradtak, azt kérdi Sipiczky kedvesétől:

— Mikor leszel egészen az enyém, Ida?

És az asszony azt felelte pirulva:

— A mikor parancsolod, nincs akaratom.

Sipiczky kapott a szón.

— És ha én most egyebet kérnék tőled? Ha mást akarnék? Értsd meg...

— Értelek; mindent megteszek neked, mert imádlak. Mondtam, hogy veled szemben nincs akaratom.

— Elválnál a férjedtől?

— El, — válaszolt mohón az asszony.

— Megosztanád velem a nyomort?

— Meg, ezer örömmel!

— Hát azt nem kívánom...

— Miért? Kivánd, parancsold, ha szeretsz.

Sipiczky komolyan, rendreutasítólag feddte az asszonyt:

— Volna lelked azt a becsületes, ősz embert megölni?!

Dobayné elpirult és sóhajtott. Sipiczky folytatta:

— Ha nem volna férjed, vagy rossz férjed volna, elvinnélek és te követnél, ha úgy akarnám.

— Igen, igen.

— Mert szeretsz.

— Mert szeretlek, mert imádlak...

Sipiczky lehajtotta fejét, — gondol-

kozott. Lázás szerelmi vallomásaik közepette a tervére, kötelességére gondolt. Azt mérlegelte, hogy elég érett-e már ez a terv ahhoz, hogy legalább megkísérthesse megvalósítását. Ugy találta, hogy igen.

— Itt maradsz, Ida, hogy boldoggá tessed leányodat, — mondta szinte durván Sipiczky — miután elhatározta, hogy a döntő cselekvés terére lép.

Az asszony összerezte.

— Ő boldog.

— Nem igaz! Hazudsz, asszony! Mindent tudok.

Dobayné elképedt.

— Mit tudsz? — kérdi hebegve.

— Azt tudom, hogy eladtad leányodat annak a gazdag, üresszívű majomnak, holott tudod, hogy Kalvyt szereti; azt tudom, hogy terrolizálsz azt a szegény, ártatlan teremtest, a ki — mert nem mer neked ellenszegülni, — inkább meghal, mintsem hogy Kertészé legyen . . . Hogy micsoda ördögi hatalmad van fölötte, azt már nem tudom, azt meg nem foghatom. Megvarázsoltad-e, mint a szemüveges kigyó a galambot, vagy kínozod-e mint egy inkvizitor?! . . .

Dobayné sirásra fakadt e kegyetlen szavak hallatára. Már nem leánya sorsa, hanem saját boldogsága lebegett szemei előtt, azt védte:

— Az Istenért, Alfréd, te nem szeretsz, te gyülölsz!

— Szeretlek érzéseimmel, — esküszöm — és a szívemmel, lelkemmel is szeretni foglak, ha teljesíted akaratomat.

— Oh, ha csak attól függ a szerelmed, — akkor az nem elég nekem, a mikor én téged szívem utolsó csepp vérével is szeretlek.

— Imádni foglak, ha megváltozol. Pedig megváltozhatol. Im, itt az első lépés...

— És ha nem teszem meg? — próbálkoztam mégis az asszony, de már nem daccal, csak félenken habozva.

— Akkor itt hagylak és még csak egyszer teszem be házádba lábamat: itt leszek az Inci temetésén, hogy soha többé ne lássalak.

— És ha megteszem, nagyon fogsz szeretni? Hű maradsz hozzám? El nem hagysz soha? — kérdi szenvedélylyel az asszony, kedvesét.

— Imádni foglak és el nem hagylak soha.

Elfelejtett erre Dobayné mindent és mindenkit: Incit, Kertészt, Kalvyt, csak ezeket a szavakat hallotta: „Imádni foglak és el nem hagylak soha“. Fölugrott és Sipiczky karjaiba omlott, úgy ölelte őt szenvedélyesen.

— A tiéd vagyok, rendelkezsz velem... Intézd el... Rád bízom... Mondd meg nekik... Incinek is... Nem élhetek

nélküled . . . Nem tehetek róla . . . Megváltozom . . . Hitvesed leszek Isten előtt . . . Megjavulok . . . Te légy az Inci apja, — rebegette az asszony szakadozottan, fuldokolva.

Ujongva zárta karjaiba Sipiczky és csókolta, a hol érte: haját, szemét, száját és minden csókja után ismételte: „Szeretlek, szeretlek, soha senkit így nem szerettem.“

És igazat mondott a lengyel, még csak nem is képzelődött. — Ugy még nem szeretett senkit, mint azt az érett szép asszonyt. Abban az ő ujongásában nemesak sikerén érzett kitörő öröme visszhangzott: nagy részben a szerelem diadalkiáltása volt az . . .

Hát ez volt Sipiczky terve. Jól számított, bevált emberismerete, megmentette Incit. Hogy milyen eszközökkel és mily módon: azzal most nem gondolt . . . Kirohant, hogy hirdesse diadalát. De előbb még utjába akadt Kertész. Annak csak ennyit mondott:

— Passz! Eins brennen! — s azzal szaladt tovább, hogy fölkeresse gyámoltjait.

Kertész utána mordult:

— Ez a fráter megőrült!

Sipiczky terve.

Nemsokára megtalálta az örült fráter a szerelmeseket: a kocsiszinben voltak. De miután az öreg Dobay is velük volt, természetesen csak kezével és arcával rángatózott az öreg ur háta mögött — mint egy néma bolond — úgy magyarázta volna az eseményeket.

Természetesen ezt nem lehetett megérteni. Pedig sugni se lehetett, mert a papa éppen a kocsikat magyarázta, hát oda kellett figyelni mindenkinek.

— Csak meg ne pukkadjak, — gondolá Sipiczky, — mig végére ér az öreg. Addig, mit volt tennie, ő is beállt a hallgatóság sorába.

— Látjátok, gyerekek, ez a „táltos“. Azért neveztem el így, mert két első ke-reke jóval nagyobb, mint a hátulsók. Nincs ilyen több a kontinensen. Egy örült kocsi-gyártó csinálta, illetve alakította át ilyenre azzal a megokolással, hogy lejtnek lefelé nem kell majd a kereket megkötni: az edénye vízszintes marad, hát orra nem

bukhatik az ember benne... Ez a „köpő-láda“. Egyszer kiröpültem belőle, azóta penzióban van. Különbén pompás kis kocsi volna, ha föl nem dülne mindig... Ez az „erdei lak“, ez a cséza. Még a nagyapám vette ezelőtt százkilenc esztendővel, azért lóg szijjon. Ma már ló nem bírja megmozdítani, de hat ökör igen. No látjátok: ebben szoktam én lakni cséplés idején, a mikor is a tanyáról nem járok éjjelre haza. Kivontatom egyszerűen ezt a kocsit az erdő szélére és belekvártélyozom magamat. Azért neveztem el „erdei lak“-nak. Különbén fájnszerszám ez; pompás lakás esik benne. Nézzétek: kidobattam belőle az üléseket s egy vaságyat tétettem helyébe, meg egy mosdóasztalt... Ez a „várkastély“, ezt már magyaráztam.

Az öreg végre elkészült a kocsikkal, mert befelé terelte vendégeit:

— Sötét van, gyerekek. De meg az uzsonna ideje is itt lenne már, vagy mi. Gyerünk be.

Mialatt Dobay feldörömbölte Jancsi bácsit, azalatt Sipiczky megsughatta Incinek:

— Nem váltunk jegyet, Incikém. El van intézve.

A leányka csudálkozó tekintete folytán kétszer becsületszavát adta és háromszor megesküdött Sipiczky. És mikor az se használt, szívére tette kezét, úgy mondta:

— Kérdezze meg a mamától, ha nekem nem hisz.

Inci fölsikoltott. Ugy elfutott, mint a nyílvessző, be, egyenesen az anyjához.

— Hova szalad a gyerek? Inci! — hívta az apja, de miután nem jött, maga ment utána, majd egyet gondolt, visszatért a küszöbről, eszébe jutott valami dolga.

— Mit mondtál neki? — kérde Kalvyl barátját.

— Mit, te fülesbagoly, te örült köszörüs?! És nem találod ki? Hát ügyetek rendben van: azt mondtam neki. Nincs jegyváltás! Nem hallod, te siket, te vak, te pupos! — lármázott a lengyel és megragadva jóbarátját, erővel megpolkáltatta, hogy csak úgy lihegett belé.

— Hogy csináltad? — kérdi Kalvyl, a mint lélegzethez birt jutni a nagy örömtől. — Te drága, te egyetlen barátom?

— Komiszsággal, de az mindegy: a cél szentesíti az eszközt... Különben nem mondhatom meg az eszközöket. Soha se is kérdezd, hallod? Inci se kérdezze soha: mondd meg neki. Sikerült — vége! (Hát nem is kérdezte Inci, de nem is sejtette soha.) — És most legott megrendeled a gyűrűket, érted? — hadarta örömeiben a lengyel.

— Értem, — felelte a festő egyszerűen és boldogan.

— Kertésznek nem szólsz semmit, a mamának sem. A magatartásod olyan, mint eddig. A továbbiak felől még gondolkoznom kell, még egyszer meg kell beszélnem a mával az ügyet. Kertész most biztosan a szobájában lesz, Inci meg az anyjánál. Ezeket szétrebbentem és ideterelem az Incidet. Örüljeteek egymásnak. Jó? — beszélt összefüggés nélkül Sipiczky, aztán elszellett, magában hagyva Kalvylt.

De csak egy pillanatra maradt magában a festő, a másik pillanatban már ott volt Inci is mellette, azaz nem is mellette: ott csüngött a nyakán és sirt, zokogott a boldogságtól.

S az ifju átkarolta a leányka vállát és egy csókot lehelt fehér homlokára...

*

...A mikor Inci berontott anyjához, — mint egy nyári forgószél, — az éppen imádkozott. Legalább úgy nézett ki, mintha imádkoznék, mert össze voltak kulcsolva a kezei.

Dobayné csakugyan imádkozott — a boldogságáért. Bensőséggel kért Istentől bűnbocsánatot; azt kérte tőle, hogy szentesitse bűnét: a házasságtörést! Még nem volt ép erkölcsi érzéke, hogy ilyet mert kérni az eget urától. Csak azt érezte, hogy ő most jobb, tisztább lelkű, mint volt bűne előtt. Ez a tudat tévesztette meg.

A leányka meglátva anyját, — ahogy

még sohase látta, — leborult előtte, mint egy szent előtt s átkulesolta térdeit: ugy kérdezte tőle, onnan a földről, — nem szavakkal, csak a szemével, — hogy igaz-e a mit Sipiczky mondott?

Az anya lehajlott leányához és fölemelte őt. Csókolgatta is, simogatta is, aztán azt mondta neki:

— Szeresd Sipiczkyt, neki köszönhetsz mindent.

Ebben a pillanatban jelent meg az ajtóban Sipiczky, hogy a festőhöz „terelje“ Incit. Csak ennyit mondott a leánykának:

— Az ebédlőben van.

Inci megértette. Kezet csókolott anyjának hálás szeretettel és kiszaladt — jegyészéhez.

Sipiczky pedig átkarolta a mamáját és megcsókolta forrón, hosszasan. Aztán mélyen a szemébe nézett és igaz szeretettel sugta:

— Oh, hogy szeretlek én! Minden órával csak nő szerelmem... Miért hogy nem lehetsz az én feleségem?! Miért kellett egy bűn árán szivedhez jutnom?! Hát már én örökké csak a bűn kenyerén éljek? A jót is bűn árán gyakorolhassam csupán?!

Most — hogy már boldognak érezte magát Sipiczky — kezdett csak igazán ébredni a lelkiismerete. Már átlátta tettének aljaságát, már alig mentegette magát annak motivumával. Keserü önvád kínozza.

Az asszonyt nem. Neki más volt a — még nem tisztult — fölfogása.

— A bűn súlyát én nem érzem, Alfréd, — mondotta, — nem vétkezünk mi — én nem hiszem. Sőt úgy érzem, hogy csak most ébredt föl bennem a nőiesség; érzem, hogy jobb vagyok, úgy mint nő, úgy mint anya. Anyává tettél. Anyává tett a szerelem. Megnemesített a szerelem... Nem lehet az bűn, Alfréd!

— De az: nagy bűn. Am viseld súlyát. Én is viselem, igen, viselem.

— Boldogtalan, boldogtalan leszel, ha így gondolkozol, — aggódott a szerelmes asszony. — Ne feledd el a bűnt! Ne lásd, csak a szerelmünket! Kérlek! Oh, légy boldog! Mit tegyek, hogy boldog légy?

Sipiczkyt meghatotta ez a nagy, igaz részvét.

— Az vagyok, — mondta, — igazán. Hogy árnya van a boldogságomnak, az még nem azt jelenti, hogy boldogtalan vagyok. Éretted vétkezem: ez a tudat már magában boldogít és talán majd teljesen elfelejteti velem idővel, hogy — hogy így bántunk azzal a jó öreg emberrel... Így kellett annak meggesnie, — zárta be szavait bánatosan.

— Igen, másképp nem lehetett, édes szerelmem, drága mindenségem...

Az asszony a férfi vállára hajtotta fejét és behunyta szemeit. Az meg cirógatta

a szép arcát. Nem volt forró, már nem ütött ki rajta a démoni láng. A biin révén tisztult ez a nő...

Sokáig tartották átölelve egymást, boldogan, szelid gyönyörben. Érzéki vágy most már egyikükben sem ébredt. Az igazi, tiszta szerelem lángja megtisztította vérüket a salaktól. Igen, Sipiczky most már biztosan tudta, hogy szeret, a mint — mindenről megfeledkezve — nézte azt a bágyadtan, de nőies bájjal mosolygó arcot a kebelén. Mint egy szerelmes leány, olyan volt a harmincöt éves asszony. Sipiczky összes érzékeivel élvezte szépségeit, csak nézte, nézte... Nem is hallották, nem látták, hogy hirtelen nyílik az ajtó s egy ősz, pirosképű alak jelenik meg annak küszöbén: úgy el voltak egymásba merülve.

Egy pirosképű alak jelent meg az ajtóban, de egyszeribe fehér alak lett belőle. Avagy csak egy szellem volt talán? Hiszen oly hirtelen eltűnt újra, óvatosan téve be az ajtót maga mögött.

... Nem szellem volt...

Alfrédnek csak jó későn jutott eszébe, hogy a másik szerelmes pár ügyét is el kell intéznie kedvesével.

— Mit csináljunk Kertészszel, édesem? — kérdezte tőle.

— Elhalasztjuk a jegyváltást valami ürügy alatt s aztán levélben adunk neki bővebb magyarázatot. Elvégre is, nem lehet

vele kiméletlenül bánnom. Ismerd be, szerelmem és egyezz bele.

— Jó. Minden marad a réginél, forma tekintetében. A halasztást pedig te adod tudtára.

— Igen, a hogy parancsolod.

— És beavassuk az öreg urat?

— Talán egyelőre nem. Zavart csinálhatna.

— Helyes... Körülbelül így informáltam én is a fiatalokat.

— A fiatalokat!? — kérdezte mosolyogva az asszony. — Mi az öregek vagyunk! Hány éves vagy te, kedves?

— Harmincöt.

— Olyan idős, mint én.

— De te szép vagy és üde, mint egy fiatal leányka, én meg már kopasz vagyok...

Az asszony keblére vont a kedvese kopasz fejét s ott csókolta meg, a hol a legkopaszabb volt.

A magyar nemes.

A vacsoránál feltűnt az öreg ur kinézése. Egészséges, piros-pozsgás arcáról eltűntek a rózsák: halvány volt egészen és mintha megnyult volna, mintha a ráncok mélyebben ültek volna rajta, mint máskor. A haja se volt rendben: kuszán meredtek gyér hajfürtjei az égnek. A kedve azonban jó volt s azért szokatlan kinézése nem okozott nagyobb aggodalmat.

— Biztosan sokat ettél, öregem, attól van változásod. Ne egyél ma többet, ha szeretsz, — kérte a felesége.

— Szeretlek, édes, hát nem eszem és rendben lesz holnap minden, biztosítalak, — válaszolt az öreg ur bonhomiával.

Mert azt nem vette észre senki, csak Sipiczky, mint esett le álla e szavak után és mint meredt az égnek üres szemével, hogy úgy nézett ki, mint egy halotti álarc. Nem is nagyon vehette ezt más észre, mint az éles megfigyelő Sipiczky, mert csak egy pillanatig tartott. A másik

pillanatban már megint a tréfás öreg ur lett belőle. Csak az volt különös, hogy néha összeszorította fogait, mintha attól félne, hogy alsó álkapcsa leválik fejről.

Az asztalnál különben emelkedett volt a kedv. Hogyne! Négy szerelemittas fiatal sziv boldogsága pecsételtetett meg a mai napon. Az igaz, hogy kettő közülök bűnös volt, de büne súlyát azok közül sem érezte csak az egyik igazában. A másik meg elüzte magától a sötét felhőt. A lelkiismeret a magányban s a sötétben végzi tisztító munkáját...

Incire gyönyörűség volt nézni is. Hol dévaj mosoly játszott ajkán, hol szemei nedvesedtek meg s akkor az ég felé nézett, mint egy szent Cecilia.

Csak Kertészke volt esőndes. Busult egy kissé, mert kétszer szólította meg menyasszonyát és kétszer kapott tőle olyan választ, a mi a kérdésre nem volt felelet. Ez bosszantotta a kis embert.

— Miért olyan szórakozott ma Inci? Miért olyan figyelmetlen vőlegénye iránt? Semmi se bánthatja, hiszen vig, mint a madár, sőt ki is van pirulva... Mitől pirulhatott ki? — kutatgatta a kis vőlegény, de nem sokáig törte rajt' a fejét, neki az nem volt szokása. Hát megnyugodott abban, hogy az egész csak női szeszély, majd másképp lesz holnap. Kertész egyáltalában igen könnyen nyugtatta meg

magát, különben is. Sohase csinált magának fölösleges skrupulusokat. — Minek a'? — szokta mondani. — Elég, ha akkor kezd a fejem fájni, mikor kisül a kellemetlenség. — Nem fájlalta hát a fejét, hanem derekasan nekilátott a gyümölcsös rizsnek. Ez volt szerinte az egyedüli európai étel, a mi idáig ebben a házban asztalra került.

Az öreg ur iránt való tekintetből — a kit lefekvésre nógattak — különben hamar fölözlott a kis társaság.

Szegény Dobay nem is nagyon kérette magát. Ugy látszik, fogyóban volt a lelki ereje. De azért nem mulasztotta el, hogy bekopogtasson felesége hálószobájába: ott megcsókolta szép asszonyát, de nem az arcán, mint rendszeren szokta, hanem a homlokán . . . Ő tudta, miért. Nemsokára el is bucsuzott tőle. Akkor már kezét csókolt feleségének és nem úgy bucsuzott el tőle, hogy: „Jó éjt!“, hanem így: „Az Isten legyen veled!“

Nem volt ebben semmi feltűnő — hát nem is tűnt föl a bűnös asszonynak. Ennek különben is másutt járt a gondolata. De azért megsimogatta ura arcát s kézesókját visszaadta neki.

Tény, hogy szépen bánt vén urával a fiatal menyecske. Ritkán keserítette meg és mindig tisztelettel közeledett hozzája. Talán szerette is — addig, a meddig — a maga módja szerint. Már a régi módja sze-

rint, mert ez az új szerelme már igazi nagy szerelem volt; úgy a férjét sohase szerette.

Még leányától is elbucsuzott Dobay. Melegen átkarolta gyönyörű magzatját és azt kérdezte tőle, hogy boldog-e nagyon.

A leányka lelkesen válaszolt:

— Nagyon, kimondhatatlanul boldog vagyok.

— Ugy jó, lelkecském. Légy örökké boldog és sohase csalatkozzál...

Szobájába már csak vánszorogva jutott el Dobay. A térdai remegtek nagyon. De azért tartotta magát. Segítség nélkül vetkőzött le és feküdt az ágyába. Ott imádkozott vagy egy félóráig, csak úgy fekve, mert ülni vagy térdelni nem volt ereje. Egy mély fohással fejezte be imáját. Aztán gondolatokba merült.

S a mint gondolkozott, néha még egy-egy mosoly is szökött ajakára: a napnak egy visszaröppenő sugára. Mert fényes nap volt az ő élete, különösen, mióta megházasodott. Imádta feleségét és gyermekét. Amannak csak jó tulajdonait látta és érezte, emennek meg nem voltak rossz tulajdonságai. Büszke volt rájuk.

... Elgondolta, hogy mily gyermekes örömmel jött házába a fiatal, tizenhét éves asszonya; mily őszinte, odaadó bizalommal csüngött rajta, az öreg, ötvenkét éves emberen... Csak a hála és szeretet emlékei merültek föl Dobay lelki szemei előtt,

az árnyképek elmosódtak emlékében. Ő nem tudott haragot tartani, még megharagudni is alig.

...A mint tovább füzi gondolatait: eljut a mai délután szörnyü emlékéhez is. (Mert ő volt az, a ki meglepte feleségét Sipiczkyvel.) Ekkor fejéhez kapott és melléhez, mintha valami ólomsúlyu lidércet akarna onnan elüzni. El is ütötte.

(— Mindenek dacára csak hálával és szeretettel tartozom neki azért a boldogsáért, a miben részesített. Még mindig én vagyok adósa. Ő fiatal, joga van az élethez; én egy fölösleges aggastyán vagyok, mindenki utjában, az ő utjában is. Kitérek előle, hadd legyen a Sipiczkyé . . . Csak boldog legyen!) — Így beszélt a nagy lelke belőle.

Arra nem gondolt — sokkal tisztább, naivabb volt annál — hogy Sipiczky ott is hagyhatja az asszonyt. (Szeretik egymást, hát egyesüljenek.)

Majd kis leánya férjhezmenetelére tért át és akkor már csakugyan mosolygott: olyan volt az arca, mint egy átszellemlült leányé. Szeretett volna Kertész lelkébe látni . . .

...Éjfél utött a toronyban az óra, mire Dobay befejezte elmélkedéseit. Ekkor fölkelte ágyából és mintha új életre kapott volna, teljesen szilárd, nyugodt léptekkel egy faliszekrényhez tartott s abból egy

kis orvosságos üveget vett elő. Kidugaszolta s a szájához emelte, hogy kiigya. De csak mást gondolt és még nem itta ki.

Levette a feszületet ágya fejről és megcsókolta. Azután visszatette szépen a helyére. Majd letérdelt és imádkozott. Először feleségeért és gyermeke boldogságáért, azután a saját lelki üdvéért imádkozott.

— Legyetek boldogok és ne felejtsetek,
— voltak utolsó szavai.

Ekkor fölkelt térdelő helyzetéből, fenéig kiitta az orvosságos üveg tartalmát és éjjeli szekrényére tette az üres üveget... Aztán lefeküdt és elaludt...

...Ugy elaludt, hogy sohase kelt föl többé. Megtért őseihez, magával vivén azt a másik nemeslevelet, a mit maga állított ki magának s a mi fényesebb volt az elsőnél, a mit csak egy király kegyelme juttatott dédatyjának.

...Janesi bácsi vette észre másnap először, hogy milyen csöndes ember lett az ő kedves gazdájából. Csak ránézett, már tudta, hogy halott. Sok ilyet látott ő már kilenevennégy esztendő alatt; volt benne gyakorlata.

Pedig az öreg ur alig nézett ki holt embernek, olyan boldog, elégedett arca volt itt maradt testének... Talán így rendelkezett akaratával a hős ember, hogy övéinek

ezzel is kisebb legyen a miatta való bánkódásuk.

. . . Jancsi bácsi nem költötte fel a ház népét, mert még csak hat óra volt. (Elég ideje lesz, — gondolta, — megtudniok a nagy szomoruságot akkor is, ha maguktól fölkelnek. Addig azonban elküldött egy kocsit orvosért és, — nehogy mulasztással vádolhassa magát, bár tudta, hogy nem esal a szeme, — megtette a szokásos élesztési kísérleteket.

Hát bizony csak mozdulatlan maradt az ő jó gazdája . . .

Az aggastyán a halott ágya szélére ült, megcsókolta kezét és nem eresztette el: a magáéban tartotta. Nem sirt, — mert ilyen öreg embernek már rég nincsenek könnyei, — se nem jajgatott. A jajszót olybá vette ő, mint Isten akarata ellen való panaszt és lázadást . . . Az ilyen aggastyánoknak különös a világnézetük.

Az orvosok konstatálták, hogy a halál morfiummérgezés folytán állott be. (Tulnagyszerű adagot vett be a megboldogult ebből az álmitalból.)

Azt azonban, hogy miért vett be Dobay egy oly nagy adagot, hogy miért volt neki szüksége olyan igen hosszú, örök álmra: már nem tudta konstatálni senki. Az öreg ur úgy rendezte el, hogy senki az ő halálát lelkére ne vehesse.

Mindössze csak egy ember akadt, a ki

sejtette a halál okát. Az, a ki meglátta, mint esett le egy pillanatra az öreg állkapcsa és mint üvegesedtek meg élénk szemei: Sipiczky.

Ez is csak sejtelem volt, de ez a sejtelem ott borongott egész életén át az ifju ember homlokán. És nyomta szivét, furdalta lélkét az azon való lélektisztító fájdalom.

Hej, és nem volt szabad könnyitenie rajta! Minek osztaná meg ezt a terhet másokkal? (Öt illeti egyedül.)

... Eltemették a jó földesurat. Az aszszonya tiszta szivből siratta... Incinek csak nagy sokára jöttek meg a könnyei. Az ő fájdalma erősebb volt testénél, nem tudott rajta könnyekkel könnyíteni. A falu népe teljes számmal jelent meg a gyászon. Az ölbevaló gyermekét is elhozta az anyja. (Mert soha sem lesz többé nekik ilyen jó uruk!)

Különben fényes téli nap volt a temetés napja. Mosolygott a természet... Miért ne? Hiszen csak egy magyar nemessel lett szegényebb a föld s ez a fajta ugyanis kifogyóban.

A bölényeket hiába őrizteti, eteti a minden oroszok cárja — a bölényeknek ki kell veszniök. Ugy határozta el a cárnál is nagyobb ur: a természet rendelkező hatalma...

XXVIII.

Tíz év múlva.

Forró augusztusi nap. A természet néma, mint a sir. Nem mozdul falevél a fákon. Csak az ember zajos: pöngeti kaszáját és szidja a forróságot.

Egy könnyü kocsi fordul be a lasnaki kastély udvarára. A kocsison kívül négyen ültek benne.

A hátulsó ülésen egy tündöklő szép asszony, leánynak is beillett volna, olyan egyenesen és szendén ült a helyén. Még mindig karcsu volt, mint a nádszál, csak arca telt meg egy kissé, úgy hogy gödröcskék képződtek benne.

Mellette egy fehér muszelin-ruhába öltözött kilenc éves leányka: csupa öröm és ragyogás az arca. Nem volt olyan szép, mint anyja, de rendkívülien bájos az ő sötét, bámész szemeivel.

A kis ülésen egy férfi ült: egy szikár, boldogképü ember és mellette egy virgonc öt éves fiúcska, a kire nagyon kellett vigyázni; először azért, hogy ki ne essék a kocsiból, másodsor meg, hogy ki ne üsse ostorával valamelyiküknek a szemét.

Bizony egy kissé nevetlen volt az a kis fickó. Nagyon kényeztette az apja, mert szakasztott az anyja mása volt.

Kalvylék voltak. János Incijével és gyermekeik. Látogatóba jöttek két hónapra — a „mamáékhoz“.

A mamáék a kapuban várták őket. Már ott megállították a fogatot, — nem győztek egy másodpercig várni, — leszedték tartalmát és jól össze-vissza nyaggatták csókaikkal és ölelésükkel.

Ifjabb Kalvyl megsokalta a dolgot s a maltretirozás ellen ostorával védekezett. De annál szivesebben vette Inci. Alig bírt leszakadni az édes jó anya kebléről. Így volt vele éppen Kalvyl is. Az egy kopasz alakot fojtogatott és nem akarta, nem birta elereszteni. A mama férje volt ez a kopasz alak: a „kis apa“. Ugy hívták, hogy gróf Sipiczky Alfréd.

A gyermekek ügyet se vetettek — mert unták már — a nagy ölekezésre, hanem azonmód hozzáfogtak mind a hatan a nemes „bujóeska“ játékhoz.

Igaz is! A hat közül négygyel nem számoltam még be. Pedig szép gyermekek voltak a kis Sipiczky-fiuk: egyenesek, mint a fenyő, tekintetük villogó, merész! De jól is voltak nevelve. Ha hazudni mertek, irgalmatlanul elverte az apjuk.

Sipiczky tiz év alatt olyan talpas lett, mint a medve. Magas, csontos, de szikár

alakja valahogyan dús idomzatra és husfélkre tett szert. Fehér, halvány arca meg úgy megbarnult, mint egy cigányé.

— Hja, szorgalmatos gazda ám az én jó férjescském. De kell is a gyermekekről gondoskodnunk. Aztán a teher is sok. Mert tudjátok, hogy megvettük a szomszéd négyezer holdas birtokot, még pedig csaknem egészen adósságra. Hát ezt akarja Alfrédem kitisztázní... Azért sült le ilyen feketére, mert reggeltől estig bujja a mezőket, — magyarázta Sipiczkyné a gyermekeknek, s azalatt annyi szeretettel, annyi bensőséggel nézett férjére, hogy szinte lehetetlen volt benne a régi Dobaynéét fölismerni.

Csak szép arcéle maradt a régi. Termete elhizott egy kissé, hiszen négy bimbót fakasztott azóta a szép, termékeny rózsató, — hát nem csoda. De csoda, ahogy az arc kifejezése megváltozott. Szilaj, akaratos, parancsoló tekintete megszelistült, el-lágyult; ajakának élveteg vonalai teljesen elsimultak, nyugodt mosolygássá enyhültek. Az anya és hitves volt immár: a nőieségnek igazi típusa.

Ilyen csodás transzszubsztanciációkat visz végbe az emberben Isten örök költészte: a szerelem.

...A szerető nő Isten legnemesebb teremtménye. S az a nő, a kinek szive nincs, vagy föl nem ébredt: torzképe annak az emberiségnek, a melyet Isten saját képére

teremtett. A nő-tigrisek a legvadabb, a legvérengzőbb emberi állatok...

Hát Sipiczkyné megtanult szeretni. Imádta családját. Nagy, férjes leányától számtalanszor kért bocsánatot a multért.

— Nem tudhattam, mit csinálok. Nem értem, hogy követhettem én el azt a vétket te ellenében, a ki édes, jó gyermekem vagy és voltál mindig!

... Apró gyermekeit nagyon kényeztette a mama. Sipiczky alig győzte helyrehozni, a mit felesége a fiain rontott.

Már ő szigorú volt hozzájuk nagyon. Félték is tőle a kis oroszlánfiók. És ha valaki azt kérdezte, hogy miért oly tul-szigorú fiaihoz, így felelt Sipiczky:

— Nem akarom, hogy olyan bitangokká nőjjenek föl, mint a milyen az apjuk volt harminchat esztendeig. Ehhez pedig szigor kell. Ismerem a fajtámat... Ezek legények lesznek, arról jótállok! — És büszkén megvillant a jó lengyel szeme, a mint végignézett a négy szép fián.

Inci „apácskának“ hívta Sipiczkyt és nem engedte el magának soha, hogy valahányszor üdvözölte, meg ne csókolja az „apácska“ kezét. Hiába haragudott érte az „öreg“, csak elkapta kezét: észre se vette és rajta volt a csók.

— Tudod, Incikém, hogy nem szeretem. Nekem kellene a te kezedet csókolnom.

— Oh nem! — mondta ilyenkor komo-

lyan a szép menyecske, — az életemet adtad vissza, általad születtem ujja, nem mostohaatyám vagy te nekem, — a második atyám vagy.

Hiába dühösködött Sipiczky. (Hogy képzelődés az ő érdeme, hogy egy szó sem igaz az egészből!) Inci iránta való háláját nem bírta magába fojtani.

...Kalvyl elismert festő lett a „Viszontlátás“ óta. Keveset festett már, mert érezte, hogy sokat ismétli képein magát, illetve Incijét; de mint mély tudományu művésznek nagy volt a hira és sokan voltak a tanítványai. Különben, a milyen komolylyá lett a szeles Sipiczky, olyan viggá, jókedvüvé lett az azelőtt komoly, sőt szomorú Kalvyl.

Mintha szerepet cseréltek volna. Azaz nem egészen, mert a Sipiczky komolyságába nem vegyült világfájdalom, csak gond és kötelességérzet. A gyermekekért dolgoznia kellett. A munka volt fő élvezete. És ha jól kifáradva, pihenni tért egyszerű, sőt rideg hálósobájába, derült humorral így szólott a pipájához:

— Na, most már csakugyan nem állíthatom magam se, hogy nem vagyok becsületes ember... Hej, de jó dolog is a becsület!... De azért még nem akarok megöszülni benne, mert mit szólna hozzá a szép, fiatal menyecském?!

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

